

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

**Судска практика на
Европскиот суд за
човекови права со фокус
врз 2018 година: Албанија,
Босна и Херцеговина,
Хрватска, Црна Гора,
Северна Македонија
и Србија**

Судска практика на Европскиот суд за човекови
права со фокус врз 2018 година: Албанија,
Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора,
Северна Македонија и Србија

Подготвена од AIRE Centre (Центар за советување за индивидуални права во Европа)

Би сакале да им се заблагодариме на Велимир Деловски, Правен советник на македонскиот Врховен суд за судската практика на ЕСЧП; Валентина Павличик, Државна агентка на Владата на Црна Гора пред ЕСЧП; Ралица Пејкова, Правна проектна службеничка и консултантка за Програмата на AIRE центарот за владеење на правото во Западен Балкан; Наташа Плавшиќ, Државна агентка на Република Србија пред ЕСЧП; Елма Веледар Арифажик (Elma Veledar Arifagić), Правничка и Ина Џепа (Ina Xhera), Извршна директорка на Европскиот центар, за нивниот придонес кон оваа публикација.

Превод на публикацијата од англиски на македонски јазик: Велимир Деловски (оддел за Република Северна Македонија) и Зоран Гаврилоски (останатите оддели).

СОДРЖИНА

2018 ГОДИНА ВО ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА – ПРЕГЛЕД НА ГОДИНАТА.....	5
РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА	11
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	19
РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА	26
ЦРНА ГОРА	39
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	46
РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	57

2018 ГОДИНА ВО ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА – ПРЕГЛЕД НА ГОДИНАТА

Европскиот суд за човекови права (Судот или ЕСЧП) продолжи да работи на заштита на човековите права ширум Европа во текот на 2018 година. Оваа публикација го претставува испитувањето во јуриспруденцијата на ЕСЧП во 2018 година, така што прво прави преглед на општите трендови, а потоа следи испитување на пресуди и одлуки во предмети против земји во регионот кои беа донесени во текот на 2018 година.

Бројот на апликации кои се во тек пред ЕСЧП остана прилично стабилен, околу 56.000. Интересно е што речиси 72% од тие нерешени предмети се однесуваат на шест земји: најголемиот број предмети беа против против Русија, а по неа следат Романија, Украина, Турција, Италија и Азербејџан. Анализа на апликациите од овие разни земји за кои сè уште не е решено (нерешени апликации) покажува дека се работи за структурна состојба во одредени земји што реално го оптоварува работењето на Судот, предизвикувајќи пораст на огромен број на апликации.

Како ЕСЧП осигури ефикасно справување со нерешените предмети пред него во 2018 година?

Предметите пред ЕСЧП се решаваат во четири разни вида на судски формации:¹

Судија-поединец:

Судии-поединци ја утврдуваат допуштеноста на поединечни поднесоци во кои најчесто спаѓаат очигледно неоснованите предмети. Овој систем е воспоставен за да се помогне да се намали акумулацијата на голем број предмети.

Комитет:

Составени од тројца судии, комитетите одлучуваат за допуштеноста на предмети, како и за меритумот (основаноста) кога предметот се однесува на прашање опфатено со добро воспоставена судска пракса (одлуката мора да биде едногласна).

Совет:

Составени од седум судии, советите примарно одлучуваат за допуштеноста и меритумот на предмети кои покренуваат прашања за кои не било често одлучувано (одлуката може да се донесе со мнозинство гласови). Секој совет го вклучува претседателот на Советот и „национален судија“ (судија со државјанство на државата против која е поднесена апликацијата).

1 Член 26(1) од ЕКЧП: „За да испитува предмети пред него, Судот ќе заседава во формација на судија-поединец, во комитети од тројца судии, во совети од седум судии и во Голем совет од седумнаесет судии. Судските совети ќе воспостават комитети за определен временски период.“

Голем совет:

Составен од 17 судии, Големиот совет расправа мал, избран број на предмети кои му биле упатени или за кои совет му отстапил надлежност, обично кога предметот опфаќа важно или ново прашање. Големиот совет секогаш ги вклучува претседателот и потпретседателот на Судот, петте претседатели на секции (одделенија) и националниот судија.

Најголем предизвик со кој се соочува Судот несомнено се 26.000 нерешени предмети на советите, кои не можат да се разгледуваат од комитети поради нивната сложеност или поради фактот дека тие покренуваат нови правни прашања.

Со цел да се осигури ефикасно процесуирање на сите нерешени апликации, ЕСЧП усвои политика на приоритет во 2009 година, со цел да се забрза постапувањето и пресудувањето на најважните, најсериозните и најитните предмети. Тој воспостави седум категории кои се движат од итни предмети кои се однесуваат на ранливи апликанти (категија I) до јасно недопуштени предмети за кои постапува судија-поединец (категија VII).² 20.600 од 26.000 предмети имаат приоритетен статус. Големо мнозинство од овие, таканаречени приоритетни предмети се, всушност, повторувачки предмети, бидејќи тие се однесуваат на поединци кои се жалат на пренатрупаност на затвори. Меѓутоа, бидејќи тие покренуваат прашања според членот 3 од Конвенцијата (забрана на тортура, нечовечко или понижувачко постапување или казнување), тие добиваат приоритет.³

Трендови во донесените пресуди

На почетокот на 2017 година ЕСЧП имаше околу 80.000 нерешени апликации, а овој број беше значително намален на околу 56.000 до почетокот на 2018 година. Сепак, во текот на следните дванаесет месеци бројот на нерешени апликации остана релативно стабилен, така што годината беше завршена со само сто апликации помалку отколку на нејзиниот почеток.

Во практиката најголем број од апликациите беа решени со одлука. Една апликација беше симната од списокот на Судот со одлука на Големиот совет. За приближно 200 апликации беше утврдено дека се недопуштени (недозволен) или беа симнати од списокот на Судот од страна на совети и околу 6.650 такви одлуки беа донесени од комитети. Покрај тоа, судии-поединци утврдија дека се недопуштени или симнаа од списокот на Судот околу 33.200 апликации (66.150 во 2017 година). Бројот на апликации решени со донесена пресуда падна за 82% во 2018 година во споредба со 2017 година, при што во 2018 година беше решено со пресуди за 2.738 апликации. Бројот на одлуки за допуштеност и за симнување на апликации од списокот на Судот значително се намали за 43%, од околу 70.000 во 2017 година на околу 40.000 во 2018 година. Овој тренд е во контраст со оној од 2017 година, кога имаше значително зголемување на бројот на решени апликации во споредба со 2016 година.

² Прочитајте повеќе за политиката на приоритет на ЕСЧП на неговата веб-страница: https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf

³ Категоријата III определува дека апликации кои наизглед, како главни жалбени наводи, покренуваат прашања според членовите **2, 3, 4 или 5 § 1** од Конвенцијата („најсуштински права“), без оглед дали се повторувачки, кои вклучуваат директни закани за физичкиот интегритет и достоинството на човековите суштества, се сметаат како приоритетни предмети.

Во 2018 година Судот донесе 1.014 пресуди,⁴ споредено со 1.068 пресуди во 2017 година. Големиот совет донесе 14 пресуди и една одлука во 2018 година, на чиј крај пред него во тек беше постапката за дваесет и еден предмет. Советите донесоа 463 пресуди во 2018 година за 712 апликации, а комитетите донесоа 537 пресуди за 2.000 апликации. На крајот на годината имаше 51.600 нерешени апликации пред совет или комитет кои чекаа на решавање. Понатамошниот дел од табелата на предмети опфаќа 33.200 апликации прогласени како недопуштени или симнати од списокот на Судот од страна на судии-поединци, а околу 4.750 апликации беа нерешени.

Потребата да се намали бројот на нерешени предмети пред Судот го инспирираше процесот на реформи, кој почна со подготвување и усвојување на Протоколот бр. 14 и продолжува до денес. Приоритет во процесот на реформи беше да се изнајдат начини за реструктурирање и рационализирање на работните методи на Судот, со цел да се подобри неговата ефикасност и продуктивност. Всушност, падот на нерешени апликации во текот на 2017 година веројатно не би требало да се земе како доказ за некаков голем напредок кон остварување на целите на реформата на Судот, туку се должи на масовното систематско отфрлање на предмети кои се однесуваат на одредени земји, поради непридржување кон критериумите за допуштеност, на пример, пропуст на апликантите да ги исцрпат домашните правни лекови.

Протоколот бр. 14, кој влезе во сила во 2010 година по конференцијата во Интелекн, воведо нови судски формации за наједноставни предмети, воспостави нов критериум за допуштеност (постоење на значителна „неповолност“ за апликантот) и го продолжи необновливиот мандат на судиите на девет години. Овој обид да се намали бројот на тековни предмети беше следен од неколку понатамошни конференции фокусирани на реформа, а последната беше одржана во Копенхаген во 2018 година. На оваа последна конференција беше изготвена Декларацијата од Копенхаген, која ги призна претходните реформски успеси, но содржеше согласност дека до крајот на 2019 година Комитетот на министри треба да одлучи дали се неопходни подлабоки измени на механизмот на Конвенцијата, што означува дека реформскиот процес воопшто не е завршен.

Постапка

Важен развоен настан во постапката на Судот се случи со влегување во сила на Протоколот бр. 16 кон Конвенцијата, на 1 август 2018 година. Протоколот бр. 16 им допушта на највисоките судови и трибунали на Високите договорни страни да поднесат барање до Судот за давање на советодавни мислења за начелни прашања кои се однесуваат на толкување или примена на Конвенцијата. Протоколот влезе во сила само во однос на десет земји кои го ратификуваа.⁵

Иако воведена во 2010 година, првата примена на постапката според членот 46 § 4 од Конвенцијата не се случи до крајот на 2017 година. Оваа постапка му овозможува на Комитетот на министри, кој е одговорен според Конвенцијата да го надгледува извршувањето на пресудите на Судот, да упати прашање до ЕСЧП дали одредена држава договорничка намерно одбила да се придржува кон конечна пресуда на ЕСЧП. Комитетот на министри одлучи на 5 декември 2017 година да поведе постапка против Азербејџан поради постојаното одбивање на властите да осигураат безусловно ослободување на опозиционен политичар по пресудата на ЕСЧП од 2014 година со која

4 Како што е спомнато погоре, овие пресуди се однесуваат на 2.738 поединечни апликации, од кои многу се споени заедно.

5 Албанија, Ерменија, Естонија, Финска, Франција, Грузија, Литванија, Сан Марино, Словенија и Украина.

е утврдено дека имало повреда на членовите 5 и 18 од Конвенцијата, заедно.⁶ Големиот совет ќе го испита прашањето, а одлуката сè уште се очекува.

Судот гледаше на проширувањето на Мрежата на високи судови (Superior Courts Network (SCN)) како важно средство за приближување на домашните судови кон Стразбур и дистрибуција на неговата судска практика. Мрежата обезбедува рамка за комуницирање помеѓу домашните судови и ЕСЧП, како и помеѓу самите домашни судови. Тука има седумдесет и еден суд од триесет и пет земји, вклучувајќи повеќе од дваесет уставни судови и ист број на врховни судови.

Судска практика

Членот 6 (право на правично судење) останува најчесто повредувана одредба на Конвенцијата во 2018 година, со 24% од сите повреди кои спаѓаат во ова поглавје. Втора одредба по зачестеност на утврдување повреди е членот 3 (забрана на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување) со околу 18% од сите повреди. Трета суштинска категорија на повреди е онаа според членот 5 (право на слобода и безбедност), која опфаќа околу 16% од сите утврдени повреди.

Имаше 248 пресуди во предмети против Русија во 2018 година, најмногу во споредба со која била друга земја. Од тие пресуди, во 238 беше утврдена барем една повреда. По Русија следеше Турција, во однос на која, како тужена страна, беа донесени 146 пресуди, од кои во 140 имаше барем една повреда. Ова претставува продолжување на трендот на честа застапеност на Турција во постапките пред Судот, со оглед на тоа што Турција е држава против која од 1959 година има донесено најголем број пресуди – 3.532, од кои во 3.128 беше утврдена повреда, а Русија е втора на севкупната листа по бројот на пресуди во предмети против неа – 2.501, од кои во 2.365 беше утврдена барем една повреда.

Во 2018 година беа донесени значаен број на влијателни пресуди кои ја засегаат и суштината на судската практика заснована врз Конвенцијата и постапката пред ЕСЧП. Годишниот извештај на Судот за 2018 година, кој е извор на статистиката во овој оддел, содржи преглед на најважни предмети од 2018 година, кои се идентификувани од правниот консултант [на ЕСЧП].⁷ Подолу е елабориран преглед на помал избор од нив, како илустрација на огромната област на неодамнешната судската практика на Европскиот суд.

Избор на резимеа на предмети

Хаџиева против Бугарија:⁸ Апликантката во овој предмет била четиринаесетгодишна во времето на настаните, кога на 4 декември 2002 година нејзините родители биле приведени и задржани од полицијата. Апликантката останала сама во станот, додека не се соединила со нејзините родители на 17 декември. Апликантката тврдеше дека имало повреда на членот 8 (право на почитување на приватен и семеен живот, дом и преписка) откако на 14-годишна возраст била оставена сама дома 13 дена по приведување и задржување на нејзините родители.

6 *Илгар Мамадов (Ilgar Mammadov)* против Азербејџан, пресуда од 22 мај 2014.

7 Annual Report 2018 – European Court of Human Rights, поглавје 2 (прелиминарна верзија). За список на најважни предмети од 2018 година, видете на страна 159.

8 *Хаџиева (Hadzhieva)* против Бугарија, пресуда од 1 февруари 2018.

Клучното прашање беше да се утврди дали тужената држава ги исполнила своите позитивни обврски според тој член за да обезбеди заштита на правото на апликантката да се почитува нејзиниот психолошки интегритет. Судот се согласи со апликантката, но само во однос на првиот дводневен период помеѓу приведувањето на нејзините родители и сослушувањето пред судот на 6 декември 2002 година, во чиј тек, според списите на предметот, мајката ја информирала полицијата дека имало некој да се грижи за детето. Во однос на дводневниот период, Судот сметаше дека властите не се придржувале кон нивната позитивна обврска според членот 8 да дејствуваат за да осигураат дека апликантката, која била малолетничка оставена без родителска грижа, била заштитена и обезбедена во отсуство на нејзините родители.

*Лозовие против Русија:*⁹ Апликантите во овој предмет се жалеа дека органите на државата ги повредиле нивните обврски според членот 8 од Конвенцијата поради тоа што не ги известиле дека нивниот син бил убиен. Во овој предмет Судот за првпат го разгледуваше членот 8 во врска со обврската на државата да информира најблизок роднина за смртта на член на семејството. Судот укажа дека позитивната обврска на државата според членот 8 во вакви ситуации била „барем да се преземат разумни мерки за да се осигури преживевани членови на семејството да бидат известени“. Судот се ограничи себеси на оценување на околностите на предметот, така признавајќи дека обврската во оваа област ќе зависи од фактите на предметот. Бидејќи властите го знаеле идентитетот на синот на апликантите, имало бројни начини на кои тие можеле да го утврдат идентитетот на најблиските роднини на починатиот.

*Бајдар против Холандија:*¹⁰ Апликантот бил осуден за повеќе кривични дела, вклучувајќи трговија со луѓе. По поднесување вонреден правен лек пред Врховниот суд, тој побарал овој суд да му постави прашање на Судот на правдата на Европската унија (СПЕУ) со барање за прелиминарно одлучување од СПЕУ. Врховниот суд го одбил ова барање без образложение, како што е допуштено со домашното право. Апликантот се пожали до Судот дека оваа необразложена одлука го повредила членот 6 § 1, а Судот одлучи дека немало повреда на овој член. Ова е првиот предмет во кој Судот надолго се осврна на врската помеѓу прифаќањето од Судот дека висок суд може да одбие барање во повисока инстанца со кусо образложение и условот домашните судови да наведат причини за одбивање на барање да се упати прашање до СПЕУ.

*Беузе против Белгија:*¹¹ Овој предмет се однесуваше на законски ограничувања на правото на осомничен да има пристап до адвокат според членот 6. Апликантот не бил во можност да се консултира со адвокат сè додека не бил формално обвинет, а и по тој момент неговиот адвокат не можел да присуствува на последователните разговори со властите во текот на истрагата. Судот можеше конкретно да ја утврди содржината на правото на пристап до адвокат и правна помош и да ги разјасни тестовите за утврдување дали државата се придржувала кон членот 6, како и да разјасни што се смета како „самоинкриминирачка изјава“. Иако Судот истакна дека придржување кон членот 6 се оценува во однос на постапката во целина, пропустот да се известат осомничен за неговите права и пропустот да му се обезбедат неговите права имаат особено значење при оценување на севкупната постапка.

9 *Лозовие (Lozovuyev) против Русија*, пресуда од 24 април 2018.

10 *Бајдар (Baydar) против Холандија*, пресуда од 24 април 2018.

11 *Беузе (Beuze) против Белгија*, пресуда на Големиот совет од 9 ноември 2018.

Визгирда против Словенија:¹² Оваа пресуда ги разјасни правата гарантирани со членот 6 § 3(а) и (д), особено должноста на државата да ги утврди јазичките потреби на странски обвинети и да им обезбеди толкувач. Апликантот во овој предмет бил литвански државјанин. Тој бил уапсен под сомневање дека ограбил банка накусо откако пристигнал во земјата. По неговото апсење, му било обезбедено толкување на руски јазик, иако тоа не бил неговиот мајчин јазик. Иако услугите на толкувачот продолжиле да бидат давани во фазата на истрагата и судењето, како и во времето на неговата жалба против осудата, апликантот дури во неговиот вонреден правен лек го изнел прашањето на неправичност на постапката поради тешкотиите кои ги искусил при следење на постапката на руски јазик. Апликантот, во суштина, се жалеше дека не можел ефективно да се брани себеси во текот на кривичното судење бидејќи усната постапка и релевантните документи не биле преведени на литвански, неговиот мајчин јазик, туку само на руски, јазик за чие разбирање тој имал значителни тешкотии. Судот пресуди во корист на апликантот и утврди повреда на членот 6 §§ 1 и 3 од Конвенцијата.

Мола Сали против Грција:¹³ Овој предмет се однесуваше на врската помеѓу членот 14 (забрана на дискриминација) и членот 1 од Протоколот бр. 1 (заштита на сопственоста). Апликантката загубила три четвртини од нејзиното наследство од сопругот, откако грчки суд пресудил дека, во согласност со Договорот од Атина од 1913 година, наследните односи меѓу припадници на грчката муслиманска заедница требале да се разрешуваат според шеријатското право и дека нотарски заверени тестаменти на грчки државјани од муслиманско потекло немале правен ефект. Ова беше првиот предмет расправан од Судот во кој беше вклучена примена на шеријатското право од домашен суд против волјата на апликант и првиот предмет пред Големиот совет за прашањето на дискриминација по асоцијација, бидејќи предметот се фокусираше врз разликата во третманот на апликантката поради муслиманската вера на оставителот (нејзиниот починат сопруг). Големиот совет потврди дека членот 14 од Конвенцијата исто така опфаќа случаи во кои поединец е третиран понеповолно врз основа на статус или заштитени карактеристики на друго лице. Следствено на тоа, Судот заклучи дека немало оправдување за разликата во третманот на малцинствата и утврди повреда на Конвенцијата.

12 *Визгирда (Vizgirda) против Словенија*, пресуда од 28 август 2018.

13 *Мола Сали (Molla Sali) против Грција*, пресуда на Големиот совет од 19 декември 2018.

РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА

Општ вовед

Овој документ ги изложува пресудите донесени од Европскиот суд за човекови права (Судот или ЕСЧП) во однос на Република Албанија, по ратификацијата на Европската конвенција од страна на државата на 2 октомври 1996 година.

До 31 декември 2018 година, Судот донесе 79 пресуди во однос на Албанија – 59 од нив беа донесени од совет, а 20 од комитет. Исто така, Судот донесе 71 одлука за допуштеност или за симнување на апликации од списокот на Судот, од кои 33 беа решени од совет, а 38 од комитет. Во 2018 година имаше осум пресуди на совет, една пресуда на комитет и една одлука донесена од Судот, за кои подетално ќе биде дискутирано подолу. Понатаму, Комитетот на министри, кој го надгледува извршувањето на пресуди донесени од Судот, усвои резолуција во однос на Албанија за групата на предмети *Манушаке Путо и други*, заклучувајќи го своето испитување бидејќи бил уверен дека албанската држава направила значаен напредок во последните неколку години со воспоставување и последователно подесување на домашни механизми за надомест, чие правилно и ефективно функционирање било обезбедено.¹⁴

Подолу е кус наратив/преглед на видовите на предмети во кои Албанија беше странка.

Во врска со членот 2 од Конвенцијата, правото на живот, следниве два предмета се клучни: Во *Цека* предметот на апликантот беше симнат од списокот на Судот бидејќи Судот утврди дека државата ја признала повредата наведена од апликантот и платила адекватен надомест.¹⁵ *Pano*¹⁶ се однесуваше на екстрадиција на апликантот. Судот утврди дека понудената дипломатска нота содржела доволни уверувања дека по екстрадицијата нема да настане повреда на правото на живот.

Во врска со членот 3, забрана за тортура и лошо [нечовечко или понижувачко] постапување, беа донесени седум пресуди. Во пет предмети беше утврдена повреда на членот 3. Предметите се однесуваа на услови за лишување од слобода на поединци кои биле задржани,¹⁷ недостаток на соодветен медицински третман во затвор,¹⁸ тепање на задржани лица од страна на полицијата,¹⁹ пропуст на домашните органи да ги извршат нивните позитивни обврски според Конвенцијата во однос на тврдењата на апликантката дека била подложена на напад²⁰ и пропуст ефективно да се истражат тврдења за злоставување.²¹ Во пресудите Судот го истакна следново: неспоивост на услови за лишување од слобода со здравствената состојба, т.е. ставање на душевно болен затвореник во

14 Комитет на министри, резолуција CM/ResDH(2018)349.

15 *Цека (Сека) против Албанија*, пресуда од 23 октомври 2012.

16 *Pano (Rraro) против Албанија*, пресуда од 25 септември 2012.

17 *Грори (Groni) против Албанија*, пресуда од 7 јули 2009.

18 *Грори против Албанија*, пресуда од 7 јули 2009; *Дибеку (Dybeki) против Албанија*, пресуда од 18 декември 2007.

19 *Кациу и Котори (Kaci and Kotorri) против Албанија*, пресуда од 23 октомври 2012.

20 *Пулфер (Pulfer) против Албанија*, пресуда од 20 ноември 2018.

21 *Пихони (Pihoni) против Албанија*, пресуда од 13 февруари 2018.

просторија со здрави затвореници и недостаток на соодветна медицинска помош²² и суровост на тепање на кое бил подложен првиот апликант, кое било од таков степен така што претставувало тортура во смисла на членот 3.²³

Беа донесени три пресуди за членот 5, правото на слобода и безбедност; а беа утврдени повреди во две од нив. Анализирајќи еден од тие предмети, *Делијорџи*,²⁴ Судот утврди повреди на членот 5 § 1 и § 4, произлезени од должината на лишувањето од слобода до почетокот на судењето, должината на времето потребно за испитување на апликантовото барање да биде пуштен на слобода и недостигот на причини предочени на апликантот во врска со неговото ставање во куќен притвор.

Беа донесени 62 пресуди во однос на членот 6, право на правично судење. Во 57 предмети Судот утврди повреда на членот 6. Мнозинството од овие предмети се фокусираа врз апликанти кои тврдеа дека биле подложени на неправично судење и недостиг на пристап до суд. На пример, во *Цака*²⁵ пропустот да се обезбеди присуство на сведок на судењето на апликантот и да им се даде соодветно внимание на исказите на другите четворица сведоци во текот на првостепеното судење, претставувале повреда на членот 6 § 1 комбиниран со членот 6 § 3(г). Во *Ласка и Лика*²⁶ пропустот да се исправат неправилности во текот на стадиумот на истрагата (кои се однесувале на идентификација на потенцијални осомничени) довел до повреда на членот 6 § 1. Во *Цани*²⁷ одбивањето да му се дозволи на апликантот да го изнесе својот предмет пред Апелациониот суд и Врховниот суд го повредил членот 6 § 1. Во *Даути*²⁸ Судот утврди дека неможноста на апликантот да оспори управна одлука на Жалбената комисија што се однесувала на доделување надоместок [поради неспособност за работа] претставувала повреда на правото на пристап до суд. Понатаму, Судот сметаше дека Жалбената комисија не можела да се смета како „независен и непристрасен трибунал“ како што налага членот 6 § 1 од Конвенцијата, а нејзините одлуки, според законот што важел во релевантното време, не можеле да се оспорат пред домашен суд. Во предметот *Ќуфај*²⁹ Европскиот суд утврди повреда на правото на претпријатието-апликант на правично судење поради пропустот да се изврши конечна судска одлука (повреда на членот 6 § 1). Предметот *Љуљи*³⁰ се однесуваше на прекумерно траење на граѓанска постапка помеѓу 1996 година и времето на донесување на пресудата. Судот особено го критикуваше пропустот на судскиот систем правилно да се справи со мултиплицирање на постапки за истото прашање. Друг релевантен предмет е *Бици*,³¹ што се однесуваше на должината на постапката пред Комисија за денационализација на имот и за надомест за имот со седиште во Драч – постапка сврзана со утврдување право на сопственост, враќање на национализиран имот и/или давање надомест за имот. Судот утврди повреда на членот 6 § 1 врз основа на тоа што постапката траела 11 години, 9 месеци и 18 дена пред еден суд.

22 *Грори против Албанија*, пресуда од 7 јули 2009.

23 *Кациу и Котори против Албанија*, пресуда од 23 октомври 2012.

24 *Делијорџи (Delijorgji) против Албанија*, пресуда од 28 април 2015.

25 *Балиу (Balliu) против Албанија*, пресуда од 16 јуни 2005; *Цака (Сака) против Албанија*, пресуда од 8 декември 2009.

26 *Ласка и Лика (Laska and Lika) против Албанија*, пресуда од 20 април 2010.

27 *Цани (Cani) против Албанија*, пресуда од 6 март 2011.

28 *Даути (Dauti) против Албанија*, пресуда од 3 февруари 2009; *Дриза (Driza) против Албанија*, пресуда од 13 ноември 2007.

29 *Ќуфај (Qufaj) против Албанија*, пресуда од 18 ноември 2004.

30 *Љуљи и други (Luli and Others) против Албанија*, пресуда од 1 април 2014.

31 *Бици (Bici) против Албанија*, пресуда од 3 декември 2015.

Во група на предмети Судот искажа загриженост во однос на структурните недостатоци за спроведување на домашни конечни судски и управни одлуки. Со оглед на опсегот на проблемот, Судот донесе пилот пресуда во *Манушаќе Путо и други*.³² Судот утврди дека немало ефективен домашен правен лек што овозможувал адекватно и правично обесштетување поради продолжено неизвршување на одлуки на Комисијата со кои бил доделен надомест. Од Албанија беше побарано, според членот 46 од Конвенцијата, итно да преземе општи мерки со цел на ефективен начин да го осигури правото на надомест.

Беше донесена една пресуда за членот 7. Во *Алимуцај* Судот утврди повреда на начелото на законитост на кривични дела и казни во поглед на апликант кому му била изречена потешка казна отколку онаа пропишана за делото за кое бил одговорен.³³

Имаше три предмети кои се однесуваа на членот 8, правото на почитување на приватен и семеен живот.³⁴ Во *Бајрами*³⁵ пропустот на албанските органи да преземат неопходни мерки за соединување на апликантот со неговата ќерка – која била одведена во Грција од страна на мајката без согласност од апликантот – претставувал повреда на членот 8. Не беше утврдена повреда во друг предмет, кој исто така се однесуваше на обврска за соединување на родители и деца.³⁶ Во *Шарџи и други*³⁷ албанските власти не го запазиле правото на апликантите на почитување на нивниот дом поради одземањето, поставувањето кордон и опколувањето на зградата.

Беа донесени 24 пресуди за членот 13, сите во врска со членот 6, членот 8 и/или членот 1 од Протоколот бр. 1. Беше донесена една пресуда за членот 4 од Протоколот бр. 7, правото да не се биде суден или казнет двапати. Не беше утврдена повреда врз основа на тоа што се сметаше дека кривичната постапка била повторена, по нејзиното претходно завршување со конечна одлука.³⁸

Имаше 23 пресуди во однос на членот 1 од Протоколот бр. 1. Многу од овие пресуди се однесуваа на неизвршување на домашни пресуди; како и дека долг по основ на пресуда може да претставува имот во смисла на Конвенцијата (на пример, види *Манушаќе Путо и други*, спомнат погоре според членот 6). Во *Шарџи и други*³⁹ беше утврдена повреда поради експропријација, ускратување пристап и рушење на домовите на апликантите од страна на државните органи.

32 *Манушаќе Путо и други (Manushaqe Puto and Others) против Албанија*, пресуда од 31 јули 2012.

33 *Алимуцај (Alimucaj) против Албанија*, пресуда од 7 февруари 2012.

34 *Ќама (Qata) против Албанија и Италија*, пресуда од 8 јануари 2013; *Бајрами (Bajrami) против Албанија*, пресуда од 12 декември 2006 и *Шарџи и други против Албанија*, пресуда од 11 јануари 2018.

35 *Бајрами против Албанија*, пресуда од 12 декември 2006.

36 *Ќама против Албанија и Италија*, пресуда од 8 јануари 2013.

37 *Шарџи и други против Албанија*, пресуда од 11 јануари 2018.

38 *Џерај (Xheraj) против Албанија*, пресуда од 29 јули 2008.

39 *Шарџи и други против Албанија*, пресуда од 11 јануари 2018.

Предмети од 2018 година

Од 9 пресуди донесени во 2018 година, 8 пресуди⁴⁰ беа донесени од совет од 7 судии и една⁴¹ од комитет од 3 судии. Во еден предмет Судот утврди повреда на членот 1 од Протоколот бр. 1, како и повреда на членот 8.⁴² Беше утврдена повреда на членот 3 во 2 предмета,⁴³ додека во 5 предмети имаше повреда на членот 6,⁴⁴ од кои една беше во комбинација со членот 13 од Конвенцијата.⁴⁵

Шарџи и други против Албанија, пресуда од 11 јануари 2018 година, повреда на членот 13 (право на ефективен правен лек), членот 6 (1) (право на правично судење), членот 8 (право на почитување на приватен и семеен живот) и членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата (заштита на сопственост)

Предметот *Шарџи и други против Албанија* потекна од апликација заснована врз жалбени наводи на апликантите за незаконско рушење на нивни станови и деловни простории во албански крајбрежен град. Апликантите особено се жалеа заради фактичко одземање, експропријација и последователно рушење на нивните имоти во период од еден месец во 2013 година, и покрај судска наредба што на властите им налагала да се воздржат од преземање какво било дејствие кое може да ги повреди имотните права на апликантите.

Судот повторно напомна дека, заради придржување кон членот 13 од Конвенцијата, државите договорнички треба да обезбедат ефективен правен лек на домашно ниво за да се разгледа меритумот на жалбен навод според Конвенцијата. Сепак, Судот обрна внимание дека на домашните органи им се допушта простор за проценка. Понатаму, Судот нагласи дека, заради придржување кон начелото на владеење на правото, државните органи на договорните страни имаат должност да осигураат извршување на пресуда или одлука донесена со усвојување на судско правно средство. Оттаму, Судот утврди повреда на членот 13 во комбинација со членот 6 § 1 и го отфрли прелиминарниот приговор на Владата за неисцрпување на домашни правни лекови. Згора на тоа, Судот нагласи дека времената мерка била издадена за да се спречи рушење на зградите и да ги заштити апликантите од понатамошни дејствија на државните органи. Пропустот на државните органи да ја извршат времената мерка во практика ги лишил апликантите од пристап до судови во државата и испитување на меритумот на предметот, спротивно на гаранцијата за правото на правично судење пропишана со членот 6 § 1 од ЕКЧП.

Судот истакна дека спречувањето на апликантите да ги користат нивните домови предизвикало повреда на членот 8 од Конвенцијата.

40 *Шарџи и други против Албанија*, 11 јануари 2018; *Пихони против Албанија*, пресуда од 13 февруари 2018; *Хуси (Hysi) против Албанија*; *Мало (Malo) против Албанија*; *Муца (Musa) против Албанија* и *Топи (Topi) против Албанија*, пресуди од 22 мај 2018; *Фроку (Frroku) против Албанија*, пресуда од 18 септември 2018 и *Пулфер против Албанија*, пресуда од 20 ноември 2018.

41 *Каремани (Kaqetani) против Албанија*, пресуда од 25 септември 2018.

42 *Шарџи и други против Албанија*, пресуда од 11 јануари 2018.

43 *Пихони против Албанија*, пресуда од 13 февруари 2018; *Пулфер против Албанија*, пресуда од 20 ноември 2018.

44 *Шарџи и други против Албанија*, 11 јануари 2018, *Хуси против Албанија*, *Мало против Албанија*, *Муца против Албанија* и *Топи против Албанија*, пресуди од 22 мај 2018.

45 *Шарџи и други против Албанија*, пресуда од 11 јануари 2018.

Земајќи предвид дека фактичкото одземање, опколувањето, поставувањето кордон пред станбените површини со жолта лента и рушењето предизвикале неоправдано мешање во мирното уживање на имотот и фактичка експропријација, Судот утврди повреда на правото на апликантите според членот 1 од Протоколот бр. 1.

Пихони против Албанија, пресуда од 13 февруари 2018 година, повреда на членот 3 од Конвенцијата (забрана на тортура)

Предметот се однесуваше на тврдењата на апликантот дека претрпел повреда на главата кога полицијата интервенирала во јавна тепачка. Г. Пихони тврдеше дека полицијата употребила прекумерна сила врз него и дека домашните органи пропуштиле да спроведат ефективна истрага за инцидентот. Понатаму, тој тврдеше дека ниту тој, ниту другите лица вклучени во тепачката не употребиле никакви цврсти тапи предмети.

Судот забележа дека во решението на јавниот обвинител е наведено дека се јавило сомневање дали било сторено делото злоупотреба на овластување, поради тоа што повредите претрпени од апликантот можеле да бидат причинети додека тој бил одведуван во полициската станица. Како и да е, Судот обрна внимание дека апликантот во неговите писмени забелешки не изнесе никакво тврдење дека во тоа време бил подложен на некакво малтретирање и тој категорично тврдеше дека полицајците го тепале во јавност на главната улица во градот. Во овие околности, Судот сметаше дека не било очигледно дека апликантот бил во добра здравствена состојба кога властите пристигнале на местото на тепачката. Оттаму, Судот одлучи дека немало повреда на суштинскиот аспект на членот 3 од Конвенцијата.

Понатаму, по поднесување на апликантовите жалбени наводи, Судот забележа дека домашните органи спровеле истрага во врска со неговите тврдења дека бил подложен на тортура. Органите презеле доста истражни мерки. Меѓутоа, Судот не беше убеден дека нивниот одговор на неговите наводи бил доволно сеопфатен или „ефективен“ за да ги исполни условите од членот 3. Исто така, Судот забележа дека конечната одлука во предметот не обезбедила дефинитивен одговор како му биле нанесени повредите на апликантот. Претходните согледувања му беа доволни на Судот да заклучи дека имало повреда на процедуралниот аспект на членот 3 од Конвенцијата.

Хуси против Албанија, Мало против Албанија, Муца против Албанија и Топи против Албанија, пресуди од 22 мај 2018 година, повреда на членот 6 (1) од Конвенцијата (право на правично судење)

Сите четири предмети се однесуваат на кривични постапки водени во отсуство на обвинетите. Сите тие во моментот издржуваат затворски казни од 13 до 25 години затвор. Тројца од апликантите живееле во странство и дознале за нивните пресуди кога биле екстрадирани во Албанија во 2006/7 година. Г. Топи поднел уставна жалба против неговото осудување во негово отсуство, за која било утврдено дека била застарена во 2007 година. Уставните жалби на другите тројца апликанти биле одбиени. Сите апликанти тврдеа дека постапките против нив биле неправични бидејќи тие биле водени во нивно отсуство, без нивно знаење и дури и без нивно откажување од правото да се појават пред суд. Исто така, г. Топи наведе дека отфрлањето на неговата уставна жалба го повредило неговото право на пристап до суд.

Во предметот *Хуси*, Судот констатираше дека ускратување на правдата несомнено се случува кога лице осудено во отсуство не може последователно да добие ново испитување на основаноста на обвинението пред суд во кој претходно бил расправан предметот, во однос и на правните и на фактичките прашања, кога не било утврдено дека тој/таа се откажал/а од неговото/нејзиното право да дојде пред суд и да се брани самиот/самата.

Не беше покажано дека апликантот имал доволно сознанија за правната постапка што била водена против него. Ниту беше покажано дека тој експлицитно или имплицитно овластил жалбени правни средства од членови на неговото семејство или дека недвосмислено се откажал од неговото право да се појави во суд со намерно избегнување на правдата. Судот утврди дека апликантот немал можност за ново утврдување на основаноста на обвиненијата против него пред суд кој би го сослушал во постапка согласна на гаранциите за правичност според членот 6 § 1. Поради тоа, имало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата.

Во пресудата во *Мало*, земајќи ги предвид претходните согледувања, апликантот реално немал можност да добие ново испитување на основаноста на обвиненијата против него пред суд во постапка согласна на гаранциите за правичност според членот 6. Поради тоа, имало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата.

Во третиот предмет, *Муца*, Судот забележа дека не можело да се смета дека стравувањата на апликантот во однос на непристрасноста на советот на Окружниот суд биле објективно засновани. Во меѓувреме, во однос на осудувањето на апликантот во отсуство, Судот утврди дека не било покажано дека тој имал доволно сознанија за жалбената постапка или за постапката во повторното судење против него. Конечно, немаше индикација во списите на предметот дека властите направиле некаков напор да го известат. Покрај тоа, од причини кои биле надвор од негова контрола и знаење, апликантот безуспешно поднел барање да му биде дозволено да поднесе жалба по истек на рокот. Според тоа, тој правен лек се покажал како неефективен. Оттаму, имало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата.

Во четвртата пресуда, *Топи*, Судот дојде до истите наоди поради осудата во отсуство и затоа утврди повреда на членот 6 од Конвенцијата според овој основ. Судот сметаше дека заклучок дека почетокот на периодот во кој апликантот можел да поднесе уставна жалба почнал да тече од моментот кога апликантот не бил свесен за постоењето на пресуда на Врховниот суд резултирал со временски период што истекнал до времето кога апликантот станал свесен за таа пресуда, најрано на 1 март 2006 година. Како резултат на тоа, Уставниот суд му оневозможил на апликантот ефективно да го оствари неговото право да поднесе уставна жалба. Оттаму, оспорената одлука претставувала неоправдано ускратување на апликантовото право на пристап до Уставниот суд. Од тоа следи дека имало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата.

Фроку против Албанија, пресуда од 18 септември 2018, нема повреда на членот 5 (право на слобода и безбедност)

Овој предмет се однесува на лишување од слобода на поранешен пратеник во Парламентот во контекст на кривични постапки против него. Имало три кривични постапки, чии обвиненија особено вклучувале лажни изјави, убиство со умисла и прикривање на имот стекнат со кривично дело. Парламентот на Албанија го овластил неговото апсење и лишување од слобода во врска

со првата и втората постапка. Бидејќи полицијата не била во можност да го спроведе куќниот притвор, Парламентот овластил негово лишување од слобода во врска со втората и третата постапка, кои во меѓувреме биле споени. Во последователната судска постапка, Врховниот суд ја потврдил законитоста на неговото лишување од слобода, утврдувајќи дека имало ризик од бегство и од попречување на прибирањето на докази. Апликантот се пожали дека бил лишен од слобода во третата кривична постапка против него без законско овластување од Парламентот.

Во оваа пресуда Судот посочи дека централното прашање што требало да се испита било дали апликантовото лишување од слобода во врска со третата постапка било „законито“ во смисла на членот 5 § 1, вклучувајќи дали тоа било извршено „во согласност со постапка пропишана со закон“. Судот повторил дека иако надлежните органи пропуштиле да побараат овластување од Парламентот за апсење во врска со третата постапка, тој пропуст не го направил апликантовото лишување од слобода незаконито. Согласно на тоа, во овој предмет немало повреда на членот 5 § 1 од Конвенцијата.

Пулфер против Албанија, пресуда од 20 ноември 2018 година, повреда на членот 3 (забрана на тортура)

Предметот се однесуваше на справувањето на албанските власти со обвинувања изнесени од апликантката во домашните постапки, во кои таа навела дека човекот од кого таа ја купила куќата потоа ја нападнал и направил незаконски обиди да ја исели од куќата.

Во декември 2011 година г-ѓа Пулфер и нејзиниот сопруг се преселиле во куќа во градот Влора која таа штотуку ја купила од С.Н. Куќата била бесправно изградена, но потоа нејзиниот статус бил легализиран. Во јануари 2012 година С.Н. се обидел да ја исели г-ѓа Пулфер од имотот. Подоцна во текот на истата година, во септември, тој направил втор обид да ја исели неа, наводно, да вејќи ја со јаже и влечејќи ја низ собите и кон сидовите. Два дена подоцна, се чини дека г-ѓа Пулфер отишла да престојува во домот на нејзината мајка. Во мај 2012 година С.Н. бил обвинет за кривичното дело самовластие. Ова обвинение било отфрлено во декември, во склад со албанскиот Закон за општа амнестија, донесен претходниот месец, што спречувал кривично гонење за кривични дела сторени пред 30 септември 2012 за кои се изрекувала казна помала од две години. По наводниот напад врз г-ѓа Пулфер во септември 2012 година, била поведена втора истрага против С.Н., кој бил обвинет за нанесување телесна повреда. Ова потоа било комбинирано со трета истрага, поведена во октомври 2012 година заради наводна злонамерна употреба на телефонски повици, а потоа апликантката изнела мноштво сериозни обвиненија против С.Н. Во февруари 2013 година оваа здружена истрага била прекината, повторно со оглед на Општиот закон за амнестија.

Во оваа пресуда Судот на почетокот истакна дека, во однос на кривично-правните механизми обезбедени од албанскиот правен систем во врска со обврските на државата според членот 3 од Конвенцијата, Кривичниот законик како посебни кривични дела ги дефинира нанесување тешка телесна повреда и телесна повреда, како и други кривични дела за кои г-ѓа Пулфер го обвинувала С.Н. Судот сметаше дека албанскиот закон обезбедил доволна регулаторна рамка за кривично гонење за кривични дела кои апликантката му ги припишувала на С.Н.

Судот сметаше дека околностите на овој предмет никогаш не биле утврдени од надлежен суд. Судот претходно утврди дека во случаи на тортура или злоставување не треба да се толерираат

амнести и помилувања. Во оваа смисла Судот заклучи дека иако правната рамка можела да има доволен одвраќачки ефект, тој бил избришан од последователниот Закон за амнестија.

Според мислење на Судот, начинот на кој кривично-правните механизми биле спроведени во конкретниот предмет, а посебно применувањето на општиот закон за амнестија, што довело до запирање на првите три кривични истраги против наводниот напаѓач, бил дефектен до мера што претставувал повреда на позитивните обврски на тужената држава според Конвенцијата во врска со тврдењата на апликантката дека била нападната. Поради тоа, имало повреда на членот 3 од Конвенцијата.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Општ вовед

Босна и Херцеговина („БиХ“) ја ратификуваше Европската конвенција за човекови права и основни слободи (понатаму: „Конвенцијата“ или „ЕКЧП“) на 12 јули 2002 година и од тој датум таа е договорна страна на Конвенцијата и поединци можеа да изнесат предмет против БиХ пред Европскиот суд за човекови права (понатаму: „ЕСЧП“ или „Судот“).

До 31 декември 2018 година, Судот донесе 62 пресуди во однос на Босна и Херцеговина, од кои четири беа донесени од Големиот совет, 38 од совет и 20 од комитет. Исто така, Судот донесе 99 одлуки за недопуштено, од кои 46 беа донесени од совет и 53 од комитет.

Како што беше тукушто спомнато, четири пресуди против БиХ беа донесени од Големиот совет. Првата пресуда на Големиот совет беше во предметот *Сејдик и Финци*⁴⁶ во кој Судот за првпат го примени членот 1 од Протоколот бр. 12, самостојна забрана на дискриминација, во поглед на дискриминаторските уставни одредби за остварување на избирачки права по основ на еврејското и ромското потекло на апликантите. Беше утврдена повреда на членот 14 во комбинација со членот 3 од Протоколот бр. 1 и според членот 1 од Протоколот бр. 12 кон Конвенцијата.

Во следната пресуда на Големиот совет, *Мактуф и Дамјановиќ против БиХ*,⁴⁷ Судот одлучи дека имало повреда на членот 7 поради ретроактивна примена на кривичен закон што определил потешки казни за воени злосторства од законот што се применувал кога биле сторени кривичните дела. Во овој случај на апликантите не им биле дадени ефективни гаранции за заштита од изрекување на потешка казна.

Беше утврден системски проблем во пресудата на Големиот совет во *Алишиќ и други против Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија, Словенија и Република Македонија*⁴⁸ според членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата и членот 13, која се однесуваше на неможност на апликантите да ги подигнат нивните „стари“ девизни заштеди од нивните сметки во банки по расформирањето на Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Беше утврдена повреда во однос на Србија и Словенија.

Според членот 10 од Конвенцијата, слобода на изразување, беше донесена само една пресуда, во предметот *Меџлис Исламске заједнице Брчко и други против БиХ*.⁴⁹ Во оваа пресуда на Големиот совет беше испитуван жалбениот навод на апликантите во врска со наредбата да платат надомест на штета донесена во граѓанска постапка за клевета, а Судот утврди дека вмешувањето било сразмерно, па не беше утврдена повреда.

46 *Сејдик и Финци против Босна и Херцеговина*, пресуда на Големиот совет од 22 декември 2009.

47 *Мактуф (Maktouf) и Дамјановиќ против БиХ*, пресуда на Големиот совет од 18 јули 2013.

48 *Алишиќ и други против Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија, Словенија и Македонија*, пресуда на Големиот совет од 16 јули 2014 (пресуда на совет од 6 ноември 2012).

49 *Меџлис Исламске заједнице Брчко и други против Босна и Херцеговина*, пресуда на Големиот совет од 27 јуни 2017 (пресуда на совет од 13 октомври 2015).

Најголем број пресуди донесени во предмети против БиХ се однесуваа на имотни права според членот 1 од Протоколот бр. 1 и правото на правично судење според членот 6 од Конвенцијата, поради пропустот на државните органи да извршат конечни судски пресуди со кои на апликантите им биле досудени разни видови на тужбени барања. До 31 декември 2018 година Судот донесе 34 пресуди кои се однесуваа на членот 1 од Протоколот бр. 1. Исто така, Судот донесе 37 пресуди во врска со членот 6, а повреда беше утврдена во 36 од овие предмети.

Според членот 1 од Протоколот бр. 1, Судот донесе важна пресуда, со која беше најдено постоење на системски проблем во предметот *Ѓокиќ против БиХ*,⁵⁰ што се однесуваше на заштита на сопственост во врска со правото на повторно користење на предвоен „армиски“ стан. Прашањето на повторно користење на „армиски“ станови беше, исто така, разгледувано во друга пресуда.⁵¹ Во врска со системскиот проблем на „старите“ девизни депозити, беше утврдена повреда на членот 1 од Протоколот бр. 1 кон ЕКЧП и во првата пилот пресуда во однос на БиХ во предметот *Суљагиќ против БиХ*.⁵² Судот утврди дека биле повредени правата според членот 14 во комбинација со членот 1 од Протоколот бр. 1 поради дискриминација на апликантите кои биле внатрешно раселени лица.⁵³

Потпирајќи се врз правото на правично судење во разумен рок според членот 6 и правото на заштита на сопственоста според членот 1 од Протоколот бр. 1, Судот донесе важни пресуди, како што е пресудата во првиот предмет против БиХ, *Јеличиќ против БиХ*⁵⁴ (неизвршување на конечна домашна судска пресуда), *Чолиќ и други против БиХ*⁵⁵ (законски засновано одлагање на извршување на цела категорија на конечни пресуди поради обемот на јавен долг произлезен од пресудите), *Руниќ и други против БиХ*⁵⁶ (неразумни одлагања на извршување на конечни пресуди), *Ѓуриќ и други против БиХ*⁵⁷ (одолговлечено неизвршување на конечни и извршни домашни пресуди) и други пресуди во кои беше утврден пропуст да се преземат неопходни мерки за придржување кон конечни пресуди во тек на значителен временски период.⁵⁸ Повреди поради неразумна прекумерна должина на постапки или одолговлечено извршување на домашни пресуди беа подоцна утврдени во неколку повторувачки предмети.⁵⁹

50 *Ѓокиќ против БиХ*, пресуда од 27 мај 2010.

51 *Маго и други против БиХ*, пресуда од 3 мај 2012.

52 Иако обете пресуди се однесуваат на неможноста на апликантите да подигнат „стари“ девизни заштеди, главната разлика помеѓу *Суљагиќ против БиХ* и *Јеличиќ против БиХ* лежи во фактот што апликантката Јеличиќ добила конечна домашна пресуда со која било уважено нејзиното тужбено барање за исплата на нејзината девизна заштеда, додека апликантот Суљагиќ не добил таква пресуда, но пред домашен орган успешно ја оспорил усогласеноста со ЕКЧП на домашната легислатива што предвидува генерална шема за надомест на девизни заштеди преку владини обврзници.

53 *Шеќеровиќ и Пашалиќ против БиХ*, пресуда од 8 март 2011.

54 *Јеличиќ против БиХ*, пресуда од 31 октомври 2006.

55 *Чолиќ против БиХ*, пресуда од 10 ноември 2011.

56 *Руниќ и други против БиХ*, пресуда од 15 ноември 2011.

57 *Ѓуриќ и други против БиХ*, пресуда од 20 јануари 2015.

58 *Куниќ и други против БиХ*, пресуда од 14 ноември 2017; *Спахиќ и други против БиХ*, пресуда од 14 ноември 2017.

59 *Дориќ против БиХ*, пресуда од 7 ноември 2017; *Празина против БиХ*, пресуда од 5 декември 2017; *Мандиќ и Поповиќ против БиХ*, пресуда од 19 декември 2017.

Повреда на правото на пристап до суд според членот 6 беше утврдена во еден предмет во кој немало реално „одлучување“ за граѓански права и обврски пред Уставниот суд во БиХ.⁶⁰ Судот, исто така, напомна дека во предмети во врска со лишување од слобода, кога апликантот сè уште е лишен од слобода во времето на испитувањето од домашните судови, жалбениот навод за пристап до суд мора да се испитува според членот 5 § 4 од Конвенцијата.⁶¹

Наводното непридржување на државните органи кон нивната позитивна обврска според членот 3 од Конвенцијата да ја истражат судбината на лице кое исчезнало за време на воените активности во БиХ во периодот 1992–1995 беше разгледувано во една пресуда.⁶² Беа донесени повеќе одлуки во врска со истото прашање.⁶³

Прашањето дали би имало реален ризик дека апликантите, баратели на азил, ако бидат депортирани, би биле подложени на злоставување спротивно на членот 3 од Конвенцијата беше покренато во 3 пресуди.⁶⁴ Важно прашање во врска со физичката добросостојба на апликантите во затвор беше покренато во еден предмет според членот 3 од Конвенцијата.⁶⁵

Во врска со членот 5, најважната пресуда се фокусираше врз безбедноста на душевно болни престапници⁶⁶ и лишување од слобода на баратели на азил во Босна и Херцеговина. Во однос на барателите на азил, Судот повтори дека превентивно лишување од слобода од безбедносни причини не е легитимно во смисла на членот 5 § 1 од Конвенцијата.⁶⁷

Беше донесена само една пресуда во однос на членот 8, со која Судот ја испита позитивната обврска да се помогне семејното обединување помеѓу родители и деца.⁶⁸

Во една пресуда според членот 9 од Конвенцијата,⁶⁹ во рамките на жалбениот навод поднесен поради ограничување на манифестирањето на религија на апликантот, Судот ја утврди оправданоста и сразмерноста на казната што му била изречена на апликантот заради носење такија (верска капа) во судница.

Според членот 4 од Протоколот бр. 7 кон Конвенцијата, Судот утврди повреда на правото на апликантот да не биде суден и казнет двапати (и во прекршочна и во кривична постапка) за истото дело, што е спротивно на правилото *ne bis in idem*.⁷⁰

60 *Авдиќ и други против БиХ*, пресуда од 19 ноември 2013.

61 *Човиќ против БиХ*, пресуда од 3 октомври 2017.

62 *Палиќ против БиХ*, пресуда од 15 февруари 2011.

63 *Мујкановиќ и други против БиХ*, одлука од 3 јуни 2014; *Фазлиќ и други против БиХ*, одлука од 3 јуни 2014; *Шермет против БиХ*, одлука од 8 јули 2014; *Зубан и Хамидовиќ против БиХ*, одлука од 2 септември 2014; *Жерајиќ и Гојковиќ против БиХ*, одлука од 13 ноември 2014.

64 *Ал Хусин против БиХ*, пресуда од 7 февруари 2012; *Ал Ханчи против БиХ*, пресуда од 15 ноември 2011; *Ал Хамдани против БиХ*, пресуда од 7 февруари 2012.

65 *Родиќ и други против БиХ*, пресуда од 27 мај 2008.

66 *Токиќ и други против БиХ*, пресуда од 8 јули 2008.

67 *Ал Хамдани против БиХ*, пресуда од 7 февруари 2012; *Ал Хусин против БиХ*, пресуда од 7 февруари 2012.

68 *Шобота-Гајиќ против БиХ*, пресуда од 6 ноември 2007.

69 *Хамидовиќ против БиХ*, пресуда од 5 декември 2017.

70 *Муслија против БиХ*, пресуда од 14 јануари 2014.

Предмети од 2018 година

Помеѓу јануари и декември 2018 година ЕСЧП донесе шест пресуди и шест одлуки за допуштеност во однос на БиХ. Сите шест пресуди беа донесени од комитет составен од тројца судии. Судот се занимаваше со предмети во врска со правата според членот 6 (*правото на правично судење*), членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата (*право на мирно уживање на имот*) и членот 5 од Конвенцијата (*право на слобода и безбедност*). Имајќи ги на ум претходните предмети против БиХ, може да се заклучи дека тие и понатаму вклучуваат прашања опфатени со членот 6.

Овој оддел ќе направи детален преглед на пресудите и одлуките за допуштеност донесени во однос на БиХ во 2018 година и ќе содржи куси резимеа на фактите и одлуките на Судот.

Пресуди

Член 6 од Конвенцијата и член 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата

Предметот *Римска католичка врхбосанска надискупија против БиХ*⁷¹ се однесуваше на неизвршување на домашна одлука донесена во корист на апликантот.

Во овој предмет Босанската („Врхбосанската“) надбискупија поднела барање за враќање во посед и користење на преостанатиот дел од зградата на Средното училиште на Надбискупијата и околното земјиште во Травник, БиХ. Почнувајќи од 1990 година, Надбискупијата на Босна барала од општината Травник да врати одреден имот што бил одземен во 1946 година во процесот на национализација. Во 1998 година Надбискупијата добила во посед еден дел од зградата на средното училиште на Надбискупијата, додека преостанатиот дел останал под контрола на општината. Апликантот го оспорил ова и исто така тврдел дека имало различен третман што претставувал дискриминација во уживањето на неговите права заштитени со Анексот 6 на Генералната рамковна мировна спогодба во БиХ, со оглед на тоа што во 1997 година општината Травник ѝ го вратила на Исламската заедница сиот имот претходно поседуван од неа што бил одземен на истиот начин како имотот одземен од Надбискупијата. Со одлука од 9 мај 2003 година, „Домот“ за човекови права на БиХ [воспоставен со горенаведениот Анекс 6] утврдил дека Федерацијата на БиХ го дискриминирала апликантот во уживањето на неговото право на слобода на религија, гарантирано со членот 9 од Конвенцијата. Со цел да се поправи ситуацијата, тој ѝ наредил на Федерацијата на БиХ да осигури релокација на јавни училишта сместени во зградата на средното училиште на Надбискупијата во Травник и на апликантот да му ги предаде просториите во рок од една година. На 30 октомври 2012 година Уставниот суд на Босна и Херцеговина утврдил дека Федерацијата на Босна и Херцеговина сè уште не ја исполнила целосно одлуката од 9 мај 2003 година. Јавното училиште сè уште не беше релоцирано на датумот на донесување на пресудата на Судот.

Судот ги наведе општите начела кои се однесуваат на неизвршување или одолговлечено извршување на конечни домашни пресуди и истакна дека тој имал поранешни предмети во кои веќе утврдил повреди на членот 6 од Конвенцијата и членот 1 од Протоколот бр. 1 во поглед на прашања слични со оние во овој предмет. Имајќи ја предвид судската практика и фактот дека

71 *Римска католичка врхбосанска надискупија против БиХ*, пресуда од 5 јуни 2018.

конечната одлука не била извршена во период подолг од четиринаесет години, Судот сметаше дека имало повреда и на членот 6 § 1 од Конвенцијата и на членот 1 од Протоколот бр. 1.

Апликантката во предметот *Мартиновиќ против БиХ*⁷² се жалеше дека одолговлеченото извршување на конечни и извршни одлуки донесени во нејзина корист повредило нејзини права според членот 6 од Конвенцијата и членот 1 од Протоколот бр. 1. Судот ги изложи општите начела за неизвршување или одолговлечено извршување на конечни домашни пресуди и истакна дека тој често пати утврдувал повреди на членот 6 од Конвенцијата и членот 1 од Протоколот бр. 1 во поглед на прашања слични на оние во овој предмет. Имајќи го предвид фактот дека испитуваните конечни одлуки не биле извршени во период подолг од шест години, Судот заклучи дека имало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата и членот 1 од Протоколот бр. 1.

Други пресуди во кои Судот утврди повреда поради неизвршување на конечни и извршни пресуди беа донесени во предметите *Јосиќ против БиХ*⁷³ и *Калтак против БиХ*.⁷⁴ Покрај нив, во *Захировиќ и други*⁷⁵ Судот нагласи дека надлежните органи не можат да се повикуваат на недостиг од средства како оправдување за неисплатување на пресуден износ и повторно напомна дека неможноста да се добие извршување на конечна пресуда во корист на апликант претставува вмешување (интервенција) во неговото право на мирно уживање на имотот.

Член 5, право на слобода и безбедност

Предметот *Салихиќ против БиХ*⁷⁶ потекна од апликација заснована врз жалбени наводи на апликантот дека неговото сместување во дом за социјална грижа не било наредено во согласност со „постапка пропишана со закон“ во смисла на членот 5 од Конвенцијата, бидејќи тој бил држен во психијатриска установа за лишување од слобода без наредба од надлежен граѓански суд. Уставниот суд на БиХ одлучи дека апликантовите права на слобода и безбедност биле повредени, така признавајќи ја повредата на која се жалел апликантот, но не му досудил никаков надомест.

Судот повторно напомна дека членот 5 од Конвенцијата е од првиот ред на темелни права кои ја штитат физичката безбедност на поединец и, како таква, неговата важност во демократско општество е врвна. Исто така, тој потсети дека во друг предмет⁷⁷ против БиХ, Судот утврди повреда на членот 5 § 1 од Конвенцијата во околности многу слични на оние од предметот и потоа дојде до истите наоди во овој предмет.

72 *Мартиновиќ против БиХ*, пресуда од 25 септември 2018.

73 *Јосиќ против БиХ*, пресуда од 25 септември 2018.

74 *Калтак против БиХ*, пресуда од 25 септември 2018.

75 *Захировиќ и други против БиХ*, пресуда од 16 октомври 2018.

76 *Салихиќ против БиХ*, пресуда од 6 февруари 2018.

77 *Хаџимејлиќ и други против БиХ*, пресуда од 3 ноември 2015.

Одлуки

Апликантот во предметот *Смајиќ против БиХ*⁷⁸ поднесе два жалбени наводи според членот 6 §§ 1 и 3 (в) (*право на правично судење и право на правна помош по свој избор*). Прво, тој наведе дека му бил ускратен пристап до адвокат по неговото приведување и во текот на неговото првично испрашување во 2010 година. Тој истакна дека неговиот адвокат телефонираше во полициската станица каде што бил задржан апликантот, но му било кажано дека тој не бил таму. Второ, тој се пожали дека локалните судови самоволно го примениле релевантното домашно право. Понатаму, тој се пожали дека бил осуден за изразување на негово мислење за прашање од јавен интерес, што го повредило членот 10 (*слобода на изразување*). Исто така, тој се повика на членовите 9 и 14 од Конвенцијата.

По испитувањето на предметот, Судот ги поддржа наодите на Уставниот суд на БиХ и утврди дека обата жалбени наводи за неправичноста на постапката биле очигледно неосновани и ги отфрли како недопуштени. Понатаму, тој утврди дека домашните судови внимателно го испитале овој предмет, во однос на неговиот жалбен навод за повреда на неговата слобода на изразување. Тој наведе дека домашните одлуки биле во согласност со начелата според членот 10, давајќи релевантни и доволни причини за неговата осуда и исто така истакна дека содржината на апликантовите текстови објавени на Интернет тангирала многу чувствителна работа на меѓуетнички односи во поствоеното босанско општество. Понатаму, казните што му биле изречени не биле прекумерни.

Во предметот *Рекиќ против БиХ*,⁷⁹ апликантот се жалеше според членот 6 § 1 од Конвенцијата дека му бил ускратен ефективен пристап до суд како резултат на запирањето на кривичната постапка против трети лица. Судот забележа дека апликантот имал на располагање две правни средства за да добие одлука на суд во врска со неговото граѓанско право на надомест на штета. Едно правно средство било да се предјави имотно правно барање во кривична постапка поведена од него, а другото правно средство било да се поведе граѓанска постапка за надомест на штета пред граѓански судови. Меѓутоа, бидејќи тој не искористил ниту едно од овие правни средства, Судот заклучи дека апликацијата била очигледно неоснована и затоа таа беше отфрлена како недопуштена.

Апликантите во предметите *Шкандро против БиХ*⁸⁰ и *Карашин против БиХ*⁸¹ се жалеа според членот 6 поради неизвршување на конечни домашни пресуди. Бидејќи во обата предмета апликантите и нивните застапници не доставиле важни информации, а покрај тоа, не доставиле објаснување за овој пропуст, Судот заклучи дека апликациите претставувале злоупотреба на правото на поединечна апликација и затоа беа отфрлени како недопуштени.

Друг предмет во кој Судот сметаше дека апликациите претставуваат злоупотреба на правото на поединечна апликација во смисла на крајниот дел од членот 35 § 3 (а) од Конвенцијата беше предметот *Чалук и други против БиХ*.⁸² Тој се однесуваше на жалбен навод според членот 6 од

78 *Смајиќ против БиХ*, одлука од 8 февруари 2018.

79 *Рекиќ против БиХ*, одлука од 29 март 2018.

80 *Шкандро против БиХ*, одлука од 18 октомври 2018.

81 *Карашин против БиХ*, одлука од 18 октомври 2018.

82 *Чалук и други против БиХ*, одлука од 18 октомври 2018.

Конвенцијата и членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата во врска со пропустот на државните органи да извршат конечни судски одлуки донесени во корист на апликантите. Сепак, беше утврдено дека, по одлука на Уставниот суд, правосилните пресуди во корист на апликантите биле целосно извршени помеѓу 16 јули 2015 година и 25 јули 2016 година. Меѓутоа, апликантите не го информирале судот во врска со тоа.

Судот одлучи да ги отфрли апликациите во предметот *Муминовиќ и други против БиХ*⁸³ поради неисцрпување на домашни правни лекови. Овој предмет се однесуваше на претпријатија во државна сопственост и јавни претпријатија со седиште во Федерацијата на БиХ. Апликантите се жалеа поради неизвршување на домашни пресуди, но особено истакнаа дека Федерацијата на БиХ, кантонот Тузла и градот Мостар, како единствени или мнозински сопственици на претпријатијата „Криваја“, „ТТУ“ или „Сигурност“, требале да ги исплатат износите кои претпријатијата ги должеле по основ на пресуди во предмети против нив. Судот констатираше дека апликантите тврделе дека сопствениците на спомнатите претпријатија требале да се сметаат како одговорни за долговите произлезени од пресудите и оттаму ефективно го поканија Судот да отстапи од вообичаеното правило за одговорност на овие претпријатија, така што да им наложи на нивните сопственици да сносат одговорност за долговите на претпријатијата [т.н. „симнување на корпорациски превез“]. Во врска со ова, апликантите тврдеа, меѓу другите нешта, дека органите на власта ја злоупотребиле корпорацииската форма и неправилно ги користеле средствата на претпријатието. Судот истакна дека апликантите пропуштиле да искористат правен лек според домашното право, како што е граѓанска тужба, која во такви околности можела да доведе до утврдување дека долговите на претпријатијата треба да се третираат како долгови на соодветните органи на власта. Така, Судот го потврди својот доследен став дека постоење само на сомнежи, како такви, во однос на изгледноста за успех на правен лек што не е очигледно неефективен, не е валидна причина за пропустот да се искористи тој правен лек.

83 *Муминовиќ и други против БиХ*, одлука од 20 декември 2018.

РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА

Општ вовед

Република Хрватска ја потпиша и ратификуваше Европската конвенција за човекови права (понатаму: Конвенцијата) на 5 ноември 1997 година и оттогаш е договорна страна во постапките пред Европскиот суд за човекови права (понатаму: Судот).

До денес Судот донесе 400 пресуди во однос на Хрватска, утврдувајќи повреда на барем едно право од Конвенцијата во 317 пресуди. Хрватска склучи вкупно 30 пријателски спогодби за спорови со апликантите во претходните дваесет и една година.

Големиот совет одлучи во осум предмети против Хрватска. *Блечкиќ против Хрватска*⁸⁴ беше првиот предмет во однос на Хрватска што беше пресуден од Големиот совет. *Маргуш против Хрватска*,⁸⁵ исто така пресуден од Големиот совет, треба да се издвои како предмет во кој Судот се занимаваше со примената на принципот *ne bis in idem* за воени злосторства или други тешки повреди на меѓународното и хуманитарното право, за првпат, не само во однос на Хрватска, туку генерално. Конечно, релативно неодамнешната пресуда на Големиот совет во предметот *Муршиќ против Хрватска*⁸⁶ на некој начин ги резимираше и реafirмираше стандардите на Судот во однос на условите за издржување на казната затвор и применливоста на забраната на тортура и нечовечко постапување или казнување според членот 3 од Конвенцијата.

Двете најнеодамнешни пресуди на Големиот совет во однос на Хрватска, донесени во 2018 година, исто така се крајно релевантни. Предметот *Зубац против Хрватска*⁸⁷ се однесуваше на правото на пристап до Врховниот суд, а предметот *Радомиља и други против Хрватска*⁸⁸ се однесуваше на правото на мирно уживање на имот што бил национализиран. Обата предмета се подетално разгледани подолу.

Прегледот на пресудите на Судот во однос на Хрватска според одделни членови покажува дека најмногу пресуди се однесуваат на членот 6 од Конвенцијата (право на правично судење). Од 249 пресуди за членот 6, 76 се занимаваат со правото на судско расправање на предметот во разумен рок, кое е дел од правото на правично судење содржано во членот 6 од Конвенцијата. Другите предмети се занимаваат со други права според членот 6 од Конвенцијата, како што е правото на правично судење, еднаквоста на правните средства, повредата на правото на презумпција на невиност или правото на одбрана во кривична постапка. Најважните пресуди за членот 6 дефинитивно ја вклучуваат пресудата на Големиот совет во предметот *Дворски против Хрватска*⁸⁹ (право на осомничен во кривична постапка на пристап до адвокат по негов избор), како и пресудите на совет во предметите *Ајдариќ против Хрватска*⁹⁰ (оценка на докази и недоволно образложение

84 *Блечкиќ против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 8 март 2006.

85 *Маргуш против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 27 мај 2014.

86 *Муршиќ против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 октомври 2016.

87 *Зубац против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 5 април 2018.

88 *Радомиља и други против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 март 2018.

89 *Дворски против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 октомври 2015.

90 *Ајдариќ против Хрватска*, пресуда од 13 декември 2011.

за кривична осуда), *Шикиќ против Хрватска*⁹¹ (дефиниција и примена на граѓанскиот аспект на членот 6 од Конвенцијата), *Клауз против Хрватска*⁹² (право на правично судење и трошоци на граѓанска постапка). Во 2018 година Судот донесе пресуда во предметот *Горан Ковачевиќ против Хрватска*⁹³ што се однесуваше на многу слични фактички и правни прашања како предметот *Дворски*, но, спротивно на второспомнатата пресуда, тој не утврди повреда на Конвенцијата во предметот *Ковачевиќ*.

Горните пресуди се тесно поврзани со пресудите на Судот за правото на ефективен правен лек според членот 13 од Конвенцијата. Досега Судот донесе 66 такви пресуди. Повторно, најголем дел од нив се однесуваат на правото на ефективен правен лек за заштита на правото на судење во разумен рок.

Судот донесе 57 пресуди во однос на Хрватска во кои тој одлучи за права од членот 8. Тој, особено, се занимаваше со правото на приватен и семеен живот, правото на дом и правото на приватност на преписка. Неговите најзначајни пресуди за членот 8 од Конвенцијата во однос на Хрватска ги вклучуваат оние што се донесени во предметите *Караџиќ против Хрватска*⁹⁴ (граѓански аспекти на грабнување на дете), *Глухаковиќ против Хрватска*⁹⁵ (право на родител кој не живее со детето да одржува контакти со неа), *Х против Хрватска* (исклучување на апликантката, која била лишена од нејзината деловна способност,⁹⁶ од постапка што довела до усвојување на нејзината ќерка), *Ќосиќ против Хрватска*⁹⁷ (право на дом) и *Драгојевиќ против Хрватска*⁹⁸ (повреда на правото на приватност поради недоволно образложени судски наредби за прислушување и таен надзор над апликантот). Пресудата на Судот од 2018 година во предметот *Појатина против Хрватска*,⁹⁹ што се однесува на раѓања во домашни услови, исто така беше крајно важна. Судот утврди дека легислативата за раѓање во домашни услови не ја повредила Конвенцијата.

Судот донесе 52 пресуди во однос на Хрватска кои се однесуваат на членот 1 од Протоколот бр. 1 (право на мирно уживање на имот). Покрај гореспомнатата пресуда на Големиот совет во предметот *Блечиќ против Хрватска*,¹⁰⁰ највредните пресуди на Судот за ова право од Конвенцијата ги вклучуваат оние во предметите *Статилео против Хрватска*¹⁰¹ (права на сопственици според легислатива за заштитен закуп на носители на станарско право), *Вајагиќ против Хрватска*¹⁰² (право на надомест за експроприрано земјиште) и *Радановиќ против Хрватска*¹⁰³ (враќање на имот што привремено бил преземен и користен).

91 *Шикиќ против Хрватска*, пресуда од 15 јули 2010.

92 *Клауз против Хрватска*, пресуда од 18 јули 2013.

93 *Горан Ковачевиќ против Хрватска*, пресуда од 12 април 2018.

94 *Караџиќ против Хрватска*, пресуда од 15 декември 2005.

95 *Глухаковиќ против Хрватска*, пресуда од 12 април 2011.

96 *Х против Хрватска*, пресуда од 17 јули 2008.

97 *Ќосиќ против Хрватска*, пресуда од 15 јануари 2009.

98 *Драгојевиќ против Хрватска*, пресуда од 15 јануари 2015.

99 *Појатина против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018.

100 *Блечиќ против Хрватска*, пресуда на Големиот совет 8 март 2006.

101 *Статилео против Хрватска*, пресуда од 10 јули 2014.

102 *Вајагиќ против Хрватска*, пресуда од 20 јуни 2006.

103 *Радановиќ против Хрватска*, пресуда од 21 декември 2006.

Судот донесе 26 пресуди за правото на слобода и безбедност на лице содржано во членот 5 од Конвенцијата. Најголем дел од нив се однесуваат на лишување од слобода, особено одредување и продолжување на предсудско лишување од слобода и вкупно траење на лишувањето од слобода (во истражен затвор).

Дури 19 од 23 пресуди на Судот за членот 2 од Конвенцијата (правото на живот) во однос на Хрватска се занимаваат со процедуралните аспекти на правото на живот, особено спроведувањето на ефективни истраги и воведување на механизми за заштита на правото на живот во националниот систем. *Марта Јулариќ против Хрватска*¹⁰⁴ беше првата таква пресуда. Само две пресуди на Судот се занимаваат со суштинските аспекти на правото на живот; првата беше предметот *Бранко Томашиќ и други против Хрватска*,¹⁰⁵ која се однесуваше на заштита од домашно насилство.

Предмети од 2018 година

Во 2018 година, Судот донесе вкупно 24 пресуди и 28 одлуки за допуштеноост или за симнување на апликации од списокот на Судот. Судот во 16 од 24 пресуди од 2018 година утврди дека Хрватска извршила повреда на барем едно право од Конвенцијата и во осум пресуди од 2018 година не утврди повреда на ниту едно право од Конвенцијата. Исто така, Судот донесе пресуда (во предметот *Миндек против Хрватска*)¹⁰⁶ во која тој одлучи за барањето на тужената држава за ревизија на неговата пресуда од 2016 година во тој предмет.

Во 2018 година Судот испита вкупно 531 апликација против Хрватска и комуницираше 49 нови предмети до Канцеларијата на Агентот (застапникот) на Хрватска пред Судот. 85 апликации (16%) им беа доделени на поединечни судии или комитети од тројца судии кои одлучуваа за нивната допуштеноост. Останатите им беа доделени на комитет или совет за испитување на меритумот (основаноста).

Од пресудите кои беа донесени во 2018 година, следниве два предмета беа одлучени од Големиот совет од седумнаесет судии: *Зубац против Хрватска* и *Радомиља и други против Хрватска*.¹⁰⁷

Следниве единаесет предмети беа пресудени од совет од седум судии: *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*, *Народни Лист д.д. против Хрватска*, *Појатина против Хрватска*, *Миндек против Хрватска*, *С.М. против Хрватска*, *Бикиќ против Хрватска*, *Јуреша против Хрватска*, *Чакаревиќ против Хрватска*, *Хоти против Хрватска*, *Горан Ковачевиќ против Хрватска* и *Милиќ и други против Хрватска*.¹⁰⁸

104 *Марта Јулариќ против Хрватска*, пресуда од 20 јануари 2011.

105 *Бранко Томашиќ против Хрватска*, пресуда од 15 јануари 2009.

106 *Миндек против Хрватска*, пресуда од 11 септември 2018.

107 *Зубац против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 5 април 2018; *Радомиља и други против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 март 2018.

108 *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*, пресуда од 15 ноември 2018; *Народни Лист д.д. против Хрватска*, пресуда од 8 ноември 2018; *Појатина против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018; *Миндек против Хрватска*, пресуда од 11 септември 2018; *С.М. против Хрватска*, пресуда од 19 јули 2018; *Бикиќ против Хрватска*, пресуда од 29 мај 2018; *Јуреша против Хрватска*, пресуда од 22 мај 2018; *Чакаревиќ против Хрватска*, пресуда од 26 април 2018; *Хоти против Хрватска*, пресуда од 26 април 2018; *Горан Ковачевиќ против Хрватска*, пресуда од 12 април 2018 и *Милиќ и други против Хрватска*, пресуда од 25 јануари 2018.

Преостанатите единаесет предмети – *Вуковиќ против Хрватска*, *Кобаш против Хрватска*, *Војновиќ против Хрватска*, *Бувач против Хрватска*, *Штитиќ против Хрватска*, *Матељан против Хрватска*, *Тилока против Хрватска*, *Смолиќ против Хрватска*, *Грегуриќ против Хрватска*, *Паразајдер против Хрватска* и *Слава Јуришиќ против Хрватска* – беа пресудени од комитет од тројца судии.¹⁰⁹

Судот не утврди повреди на ЕКЧП во осум предмети против Хрватска во 2018 година – *Милиќ и други против Хрватска*, *Радомиља и други против Хрватска*, *Зубац против Хрватска*, *Горан Ковачевиќ против Хрватска*, *Јуреша против Хрватска*, *Бикиќ против Хрватска*, *Појатина против Хрватска* и *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*.¹¹⁰

Во 2018 година Судот донесе дваесет и пет одлуки со кои беше утврдено дека апликациите против Хрватска се недопуштени. Три такви одлуки – во предметите *Серажин против Хрватска*, *Мајџан против Хрватска* и *Младост Турист А.Д. против Хрватска*, беа донесени од совет од седум судии, додека другите дваесет и две одлуки – во предметите *Бјелик и други против Хрватска*, *Врбаниќ против Хрватска*, *Крстановиќ против Хрватска*, *Нијемчевиќ против Хрватска*, *Турковиќ и други против Хрватска*, *Јуриќ против Хрватска*, *Пргиќ против Хрватска*, *Д.К. против Хрватска*, *Тодоровиќ против Хрватска*, *Стојаковиќ против Хрватска*, *Ламбаша против Хрватска*, *Гризел против Хрватска*, *Бојиќ против Хрватска*, *Спреицер против Хрватска*, *Трбојевиќ против Хрватска*, *Годлер против Хрватска*, *Лештек против Хрватска*, *Петек против Хрватска*, *Босанац против Хрватска*, *Градиншчак против Хрватска*, *Мисе против Хрватска* и *Мишчевиќ против Хрватска* – беа донесени од комитет од тројца судии.

Некои од овие предмети сега ќе бидат подетално разгледани.

Право на живот – член 2 од Конвенцијата

Судот донесе една пресуда и една одлука за допуштеноост во однос на правото на живот според членот 2 од Конвенцијата во 2018 година. Обата предмета се однесуваа на позитивните обврски на тужената држава да спроведе ефективни истраги за наводи за насилна смрт на жртви. Обата предмета се однесуваа на истраги за кривични дела кои, наводно, биле сторени во текот на Татковинската војна, во која умреле роднини на апликантите.

Во неговата пресуда во предметот *Милиќ и други против Хрватска*,¹¹¹ Судот го повтори своето гледиште дека граѓанската постапка не е релевантна за процедуралните обврски на државата

109 *Вуковиќ против Хрватска*, пресуда од 15 ноември 2018; *Кобаш против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018; *Војновиќ против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018; *Бувач против Хрватска*, пресуда од 6 септември 2018; *Штитиќ против Хрватска*, пресуда од 6 септември 2018; *Матељан против Хрватска*, пресуда од 12 јули 2018; *Тилока против Хрватска*, пресуда од 5 април 2018; *Смолиќ против Хрватска*, пресуда од 15 март 2018; *Грегуриќ против Хрватска*, пресуда од 15 март 2018; *Паразајдер против Хрватска*, пресуда од 1 март 2018 и *Слава Јуришиќ против Хрватска*, пресуда од 8 февруари 2018.

110 *Милиќ и други против Хрватска*, пресуда од 25 јануари 2018; *Радомиља и други против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 март 2018; *Зубац против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 5 април 2018; *Горан Ковачевиќ против Хрватска*, пресуда од 12 април 2018; *Јуреша против Хрватска*, пресуда од 22 мај 2018; *Бикиќ против Хрватска*, пресуда од 29 мај 2018; *Појатина против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018 и *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*, пресуда од 15 ноември 2018.

111 *Милиќ и други против Хрватска*, пресуда од 25 јануари 2018.

според членот 2 од Конвенцијата и не може да го засегне течењето на рокот од шест месеци во предметот во однос на наводната неефикасна истрага за кривичното дело. Судот го одби делот од апликацијата што се однесуваше на истрагата спроведена пред 11 август 2015 година, бидејќи апликантите требале да бидат свесни за неефективноста на истрагата долго време пред тие да ја поднесат нивната апликација до Судот. Во однос на дејствијата на домашните органи по 11 август 2015 година, Судот утврди дека полицијата ги проверила сите информации во анонимниот извештај, но дека тие не довеле до конкретни резултати, дека ги сослушала сведоците, ги следела сите достапни траги и ги користела сите средства за кривична истрага и, како заклучок, Судот утврди дека државните органи се придржувале кон нивната процедурална обврска според членот 2 од Конвенцијата.

Член 3 од Конвенцијата – забрана за тортура и нечовечко постапување или казнување

Во 2018 година Судот донесе две пресуди и една одлука за допуштеноста во однос на жалбени наводи според членот 3 во врска со Хрватска. Тој утврди дека Хрватска во еден предмет го повредила членот 3 од Конвенцијата и дека во другиот предмет таа не го повредила процедуралниот огранок на членот 3 од Конвенцијата. Тој донесе одлука со која како недопуштена беше прогласена апликација во која се тврдеше дека истрагата за злоставување биле неефективна.

Пресудата на Судот во предметот *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*¹¹² треба да се издвои поради нејзината релевантност – и во поглед на практиката на Судот и во поглед на постапката за извршување на пресуда пред Комитетот на министри на Советот на Европа. Имено, Судот во овој предмет ја испитуваше ефективноста на (повторената) истрага на релевантните органи откако Судот ја донесе неговата пресуда во предметот *В.Д. против Хрватска*¹¹³ со цел да се изврши неговата пресуда. Во неговата пресуда во предметот *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*,¹¹⁴ Судот утврди дека истрагата спроведена по првата пресуда била ефективна, дека релевантните органи ги презеле сите прикладни мерки за да утврдат што му се случило на апликантот и дали полицијата ги пречекорила нејзините овластувања и извршила кривично дело врз него. Судот не утврди повреда на процедуралниот огранок на членот 3 во овој предмет.

Во пресудата во предметот *Штитиќ против Хрватска*,¹¹⁵ Судот утврди повреда на членот 3 од Конвенцијата, првенствено бидејќи Хрватска не се придржувала кон нејзината обврска да спроведе ефективна истрага, па затоа е важно да се нагласи и оваа пресуда. Апликантот изнел сериозни закани и потоа поднел кривична пријава против полицајци, тврдејќи дека бил малтретиран во текот на апсењето и лишувањето од слобода во полиција. Релевантните органи ја одбиле неговата кривична пријава, па како резултат на тоа никој не бил сметан како одговорен за повредите кои тој ги претрпел. Судот забележа дека надлежниот јавен обвинител донел наредба за наводите од кривичната пријава на апликантот да се спроведе истрага од страна на истата полициска управа во која работеле пријавените полицајци, што ја довело во прашање независноста на истрагата. Понатаму, јавните обвинители го одбиле извештајот исклучиво врз основа на искази и извештаи на самите полицајци, што укажало дека истрагата била недоволно

112 *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*, пресуда од 15 ноември 2018.

113 *В.Д. против Хрватска*, пресуда од 8 ноември 2011.

114 *В.Д. против Хрватска (бр. 2)*, пресуда од 15 ноември 2018.

115 *Штитиќ против Хрватска*, пресуда од 6 септември 2018.

исцрпна и ефективна. Откако апликантот повел кривична постапка, домашните судови го одбиле неговото барање да се спроведе истрага, не објаснувајќи зошто доказите што ги предложил биле нерелевантни. Конкретно, органите на кривичен прогон повторно пропуштиле да вложат сериозни напори за проценување на најважниот аспект на предметот – дали силата применета од полицајците била неопходна и/или прекумерна во дадената ситуација. Наместо тоа, државните органи ги ограничиле нивните проценки на читање на медицинската документација на апликантот и исказите дадени од засегнатите полицајци, што очигледно не било доволно за да се разјаснат сите релевантни околности на малтретирањето на апликантот. Поради тоа, Судот заклучи дека тужената држава го повредила членот 3 од Конвенцијата бидејќи не ја исполнила нејзината процедурална обврска според тој член.

Член 4 од Конвенцијата – забрана на ропство и принудна работа

Судот во 2018 година ја донесе неговата прва пресуда во однос на Хрватска со која тој утврди повреда на членот 4 од Конвенцијата. Меѓутоа, пресудата во предметот *С.М. против Хрватска*¹¹⁶ сè уште не е конечна, со оглед на тоа што Судот го одобри барањето за изнесување на предметот пред Големиот совет.

Апликантката поднела кривична пријава против Т.М., тврдејќи дека тој психолошки и физички ја принудувал на проституција помеѓу летото 2011 година и септември истата година. Обвинителството поднело обвинителен акт против Т.М. за кривично дело принудување на друго лице на проституција, како квалифициран облик на кривичното дело подведување на проституција. Т.М. бил ослободен од обвинение поради недостиг на докази. Апликантката му се пожали на Судот дека во Хрватска недостигала соодветна правна и регулаторна рамка за заштита на нејзините права според членот 4 од Конвенцијата, дека не добила соодветна помош и поддршка за ублажување на нејзиниот страв и притисок што таа го чувствувала додека сведочела против Т.М. и дека државните органи не се придржувале кон нивните процедурални обврски според Конвенцијата.

Судот утврди дека хрватската правна рамка за трговија со луѓе и принудна проституција била адекватна и дека апликантката добила помош и поддршка, па затоа ги одби нејзините први два жалбени наводи. Судот утврди дека полицијата и обвинителството реагирале навремено, спровеле истрага и ја сослушале апликантката и нејзината пријателка во текот на кривичната постапка. Меѓутоа, тој истакна дека државните органи не презеле повеќе мерки (на пример, тие не направиле понатамошни напори да ги идентификуваат клиентите на апликантката и да ги сослушаат; тие, исто така, не прибавиле искази од мајката на пријателката на апликантката или од нејзиниот партнер, па дури ниту од сопственикот на станот во кој живеела апликантката и соседите), па затоа тој утврди повреда на Конвенцијата.

Член 6 од Конвенцијата – право на правично судење

Во 2018 година Судот донесе седум пресуди и 14 одлуки за допуштеност/симнување од списокот на апликации со кои беа наведени повреди на правото на правично судење. Судот утврди дека Хрватска не извршила повреда на членот 6 во три од седумте пресуди и утврди дека повредила барем еден аспект од правото на правично судење во останатите четири пресуди.

¹¹⁶ *С.М. против Хрватска*, пресуда од 19 јули 2018.

Пресудата на Големиот совет во предметот *Зубац против Хрватска*,¹¹⁷ која се однесуваше на правото на пристап до Врховниот суд, несомнено е најрелевантната пресуда на Судот во предмет за членот 6 против Хрватска во 2018 година. Таткото на сопругот на апликантката склучил договор за размена на неговата куќа во Дубровник за куќа во Требиње во Босна и Херцеговина во 1992 година. Откако нејзиниот свекор умрел, апликантката и нејзиниот сопруг повеле постапка за поништување на договорот за размена на куќите и барале да им биде вратена куќата во Дубровник. Сопругот на апликантката во тужбата определил дека вредноста на предметот на спорот била 10.000 хрватски куни. Апликантката ја продолжила постапката по смртта на нејзиниот сопруг. Во текот на постапката апликантката укажала дека вредноста на предметот на спорот била 105.000 хрватски куни. Тужените приговориле на измена на вредноста на предметот на спорот во тужбата, тврдејќи дека таа била зголемена само за да овозможи тужителката да поднесе ревизија. Откако биле презентирани доказите и биле сослушани странките, Општинскиот суд во Дубровник донел пресуда со која го одбил барањето на апликантката за поништување на договорот. Тој ги пресметал судските трошоци врз основа на повисоко укажаната вредност на предметот на спорот, т.е. на износ од 105.000 хрватски куни. Жупанискиот суд во Дубровник ја потврдил пресудата по поднесената жалба. Апликантката поднела ревизија до Врховниот суд, оспорувајќи ги одлуките на пониските судови. Хрватскиот Врховен суд ја отфрлил ревизијата како недозволена со оглед на вредноста на спорот, бидејќи вредноста на предметот на спорот била под законскиот минимум од 100.000 хрватски куни. Тој сметал дека вредноста на предметот на спорот била 10.000 хрватски куни, како што било назначено во тужбата. Апликантката поднела жалба до Уставниот суд, жалејќи се дека било повредено нејзиното право на пристап до суд. Уставниот суд ја отфрлил нејзината жалба како недозволена поради тоа што предметот не покренал битно уставно прашање.

Големиот совет прво забележа дека конкретниот предмет не се однесувал ниту на прашањето дали во домашниот систем било дозволено, според членот 6(1) од Конвенцијата, да се постават ограничувања, ниту на опсегот на можните мерки со кои определуваат такви ограничувања. Овој предмет, пред сè, се однесувал на прашање дали, во конкретните околности на предметот, Врховниот суд, со утврдување недозволеност на ревизијата поднесена од апликантката, применил прекумерен формализам и несразмерно ја засегнал нејзината можност да добие конечна одлука за нејзиниот имотен спор од страна на тој суд, како што, впрочем, е гарантирано со релевантното домашно право. Големиот совет, понатаму, призна дека примената на законскиот праг за дозволеност на жалби до Врховниот суд, со оглед на вредноста на спорот, била легитимен и разумен процедурален услов, имајќи ја предвид самата суштина на улогата на Врховниот суд да се занимава само со прашања од неопходна важност. Судот нагласи дека природата на предметните ограничувања, кои произлегле од релевантното домашно право и практиката на Врховниот суд, самата по себе се чини дека не била резултат на нефлексибилни процедурални правила. Големиот совет заклучи дека не би можело да се каже дека одлуката на Врховниот суд претставувала несразмерно попречување кое ја нарушило самата суштина на правото на апликантката на пристап до суд, како што е гарантирано според членот 6(1) од Конвенцијата или дека излегла од рамките на државниот простор за проценка.

117 *Зубац против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 5 април 2018.

Член 8 од Конвенцијата – право на почитување на приватен и семеен живот

Во 2018 година Судот донесе пет пресуди и три одлуки за допуштеноост во однос на жалбени наводи за повреда на членот 8 од страна на Хрватска.

Пресудата на Судот во предметот *Војновиќ против Хрватска*¹¹⁸ заслужува да биде спомната. Во 2004 година апликантката се вселила во стан во ороната зграда во поширокиот центар на Загреб. Во 2005 година, по завршување на постапка за денационализација, зградата била вратена во приватна сопственост на физичко лице. Сопственичката планирала да ја продаде зградата на инвеститори за недвижности, кои биле заинтересирани со оглед на тоа што зградата се наоѓала во центарот на градот. Од декември 2005 година до март 2011 година, кога апликантката се иселила, таа во повеќе наврати до полицијата пријавила инциденти како што се пукање кон нејзиниот стан, необична бучава од соседната ненаселена зграда, закани од поединец кој се претставувал како претставник на инвеститорот и нудел пари за таа да се исели од станот, како и два случаи на потпалување на зградата. Исто така, апликантката пријавила наводни закани од страна на лицето кое ја купило зградата во која таа станувала, а такви закани пријавувала и откако со новата сопственичка склучила спогодба за иселување од станот со исплата на одреден паричен износ, тврдејќи дека наведената спогодба ја склучила под закани. Полицијата преземала дејствија по секоја нејзина пријава, но не поднела кривична пријава против никого. Судот нагласи дека кога поединец пред домашните органи ќе изнесе уверливи наводи дека бил подложен/а на повеќекратно малтретирање, без оглед на тоа колку тривијални се чинат пријавените поединечни инциденти, домашните органи се должни да ја испитаат состојбата во целина, вклучувајќи го ризикот дека слични инциденти би продолжиле. Тој кажа дека дека оваа проценка треба, над сè, да го земе предвид психолошкиот ефект што ризикот од повторно малтретирање, заплашување и насилство би можел да го има врз секојдневниот живот на жртвата и дека кога било утврдено дека конкретен поединец бил систематски напаѓан и било веројатно дека слични злоупотреби ќе продолжат, од властите може да се бара, освен реагирањето на конкретни инциденти, да преземат соодветни дејствија од општа природа, за да се справат со решавање на причините на целиот проблем. Во контекст на конкретниот предмет, Судот забележа дека апликантката тврдела дека била подложена на повеќекратни закани и малтретирање и дека двете потпалувања на зградата – кои го загрозиле физичкиот и душевниот интегритет на апликантката и другите станари, како и нивниот имот – биле насочени кон заплашување на апликантката и другите станари за да ги напуштат нивните станови. Судот истакна дека таквите наводни насилни дејствија налагале државата да преземе позитивни мерки во сферата на кривично-правната заштита. Судот заклучи дека домашните органи пропуштиле да ја извршат нивната обврска ефективно, ефикасно и брзо да реагираат на наводите на апликантката за малтретирање, потпалување и закани, па утврди дека начинот на кој кривично-правните механизми биле применети во конкретните околности на овој предмет биле дефектни до мера што претставувале повреда на процедуралните обврски на тужената држава според членот 8 од Конвенцијата.

Одлуката на судот со која беше утврдена недопуштеноост на апликацијата во предметот *Турковиќ и други против Хрватска*¹¹⁹ исто така заслужува да биде спомната во контекст на правата од членот 8. Апликантите живееле во исто домаќинство во непосредна близина на депонијата за отпад Јакушевац-

¹¹⁸ *Војновиќ против Хрватска*, пресуда од 4 октомври 2018.

¹¹⁹ *Турковиќ и други против Хрватска*, одлука од 10 јули 2018.

Прудинец, која била главна депонија за отпад за градот Загреб. Депонијата била создадена во 1960.-те години, кога жителите на околните подрачја на тоа место почнале спонтано да фрлаат отпад. Апликантите се жалеа дека во повеќе наврати поднеле претставки до полицијата во врска со палење на отпад и непријатни мириси што доаѓале од депонијата за отпад. Во мај 2014 година еден од апликантите поднел кривична пријава против непознати службени лица на градот Загреб, тврдејќи дека отпадот се става нелегално на разни локации, дека депонијата за отпад се шири кон област во близина на неговата куќа и претставувала закана за животите и здравјето на сите поединци кои живееле во областа. По сеопфатна истрага на неговите наводи, Државното правобранителство [орган надлежен за кривично гонење и заштита на имотните интереси на државата] за подрачјето на Загреб ја одбило кривичната пријава, откако утврдило дека, врз основа на бројни контроли спроведени на местото на депонијата и разговори со сите засегнати, релевантните службени лица на градот Загреб секогаш ги преземале неопходните мерки за контрола над работата и управувањето на депонијата за отпад, дека надлежните агенции, кои вршеле континуиран надзор врз депонијата, не утврдиле дека имало емисија на гасови и мириси или други неправилности кои би можеле да доведат до долготрајно и сериозно оштетување на животната средина или сериозно загрозување на животите и здравјето на луѓето. Во нивните поднесоци до Судот, апликантите се повикаа на членовите 8 и 13 од Конвенцијата, тврдејќи дека државата пропуштила да ги заштити од заканата од еколошка катастрофа од околната депонија за отпад.

Откако испита дали биле исцрпени домашните правни лекови, што е една од темелните претпоставки за допуштеност (дозволеност) на апликација, Судот истакна дека во некои случаи тој кажал дека апликант не може да биде ослободен од обврската да користи правен лек за кој Судот утврдил дека е најприкладно правно средство за исправување на одредена неправда што е спротивна на Конвенцијата, без оглед на особеностите на домашните правни лекови што стојат на располагање за адресирање на суштината на негов или нејзин жалбен навод. Следствено на тоа, во разни контексти, вклучувајќи и заштита на животната средина, кога, од перспектива на практиката на Судот, апликанти пропуштиле да искористат прикладен правен лек и наместо него користеле друг правен лек, Судот ги прогласуваше нивните жалбени наводи како недопуштени поради неисцрпување на домашни правни лекови. Во конкретниов предмет, апликантите поднеле кривична пријава против службени лица на градот Загреб, наведувајќи дека несоодветно управување со депонијата за отпад довело до опасност за животната средина. Таа кривична пријава била отфрлена бидејќи се сметало дека не се утврдени елементи за кривична одговорност на службени лица на градот Загреб. Апликантите не искористиле никакви други расположиви правни лекови.

Судот истакна дека не сметал дека кривично гонење и кривично-правна принуда било решение за тешкотиите на кои се пожалиле апликантите во врска со иритацијата од отпадот и лошиот мирис од депонијата, туку дека релевантен правен лек требало да се бара низ расположивите граѓанско-правни институти.¹²⁰ Со оглед на тоа што апликантите не исцрпиле ниту едно од наведените правни средства, Судот го отфрли нивниот жалбен навод според членот 8 од Конвенцијата како недопуштен, поради тоа што тие пропуштиле да ги исцрпат домашните правни лекови.

120 Конкретно, во неговата претходна пресуда во предметот *Цокарик против Хрватска*, Судот истакна дека во хрватското право се предвидени два адекватни правни лека за решавање во врска со приговори кои се однесуваат на животната средина: барања за отстранување на ризик од штета и за надомест на штета што ги надминува вообичаените граници, која се случила во тек на вршење активности од општ интерес за кои била прибавена дозвола од надлежен орган (ставови 1 и 3 од членот 1047 од Законот за облигационите односи). Тој истакна дека додатна заштита била обезбедена преку членот 167 од Законот за сопственост и стварни права, што им овозможувал на странки да поднесат тужба за заштита од штетни емисии.

Член 10 – слобода на изразување

Судот во 2018 година донесе две пресуди во предмети за слобода на изразување, предметите *Слава Јуришиќ против Хрватска*¹²¹ и *Народни Лист д.д. против Хрватска*.¹²² Второспомнатата пресуда е важна бидејќи Судот утврди дека судиите, кога дејствуваат во службено својство, можат да се подложени на пошироки граници на прифатлива критика ако таква критика била во јавен интерес и ако слободата на печатот во такви предмети натежнува над правото на судии на приватен живот. Пресудата не беше конечна во времето на завршување на овој извештај.

Имено, неделникот *Народни лист* во октомври 2008 година објавил статија насловена „Судијата Б. треба да биде ставен на столбот на срамот“, во која бил критикуван локален судија (на жупаниски суд). Неделникот одбил да објави извинување кое судијата го побарал. Судијата поднел граѓанска тужба за клевета против претпријатието-апликант и побарал надомест на нематеријална штета за повреда на неговото право на приватност. Во текот на постапката, *Народни лист* во суштина тврдел дека слободата на изразување допуштала употреба на поостро јазичко изразување. Жупанискиот суд ја потврдил пресудата на Општинскиот суд, досудувајќи надомест на штета во износ од 50.000 хрватски куни (околу 7.500 евра) и му наредил на неделникот да ги плати трошоците на постапката. Судот го третираше досудувањето надомест на штета како вмешување во правото на претпријатието-апликант на слобода на изразување, но утврди дека мерката била законита и се стремела кон легитимна цел, да го заштити угледот на судијата Б. Меѓутоа, тој, исто така, утврди дека мерката не била неопходна во демократско општество и нагласи дека се допушта повисок степен на заштита на слободата на печатот. Судот утврди дека статијата засега прашање од јавен интерес, но дека не била навредлива иако била зајадлива и содржела доста сериозна критика, претерувања и остра метафора. Тој сметаше дека употребата на саркастичен тон во коментарите насочени кон судијата не била, начелно, неспоива со одредбите на членот 10 од Конвенцијата. Земајќи го предвид горенаведеното, Судот не можеше да прифати дека повредата на угледот на судијата Б.Б. била од таков сериозен степен за да оправда досудување надомест на штета во таков обем, па утврди дека Хрватска го повредила правото на *Народни лист* на слобода на изразување.

Член 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата – Право на мирно уживање на имот

Судот во 2018 година донесе пет пресуди и осум одлуки за недопуштеност/симнување од списокот на апликации со кои се тврдеше дека Хрватска го повредила правото на мирно уживање на имот според членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата.

Најважна беше пресудата на Големиот совет донесена во предметот *Радомиља и други против Хрватска*,¹²³ во која тој утврди дека Хрватска не ги повредила правата на апликантите според членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата. Апликантите наведоа дека нивното право на мирно уживање на нивен имот било повредено бидејќи домашните судови одбиле да им го признаат (утврдат) нивното право на сопственост на имот што го стекнале со одржувачка. Имотот за кој станува збор бил сочинет од парцели кои биле во нивно владение повеќе од 100 години. Големиот совет прво истакна дека советот не се занимавал со прашањето дали непрекинатото владение

121 *Слава Јуришиќ против Хрватска*, пресуда од 8 февруари 2018.

122 *Народни Лист д.д. против Хрватска*, пресуда од 8 ноември 2018.

123 *Радомиља и други против Хрватска*, пресуда на Големиот совет од 20 март 2018.

може да се смета како „сопственост“ во смисла на членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата, имајќи го предвид домашното право, според кое предметното земјиште било национализирано од 6 април 1941 година до 8 октомври 1991 година, како и практиката на домашните судови во врска со тоа прашање. Имено, тогашното југословенско право забранувало стекнување сопственост со одржувачка врз земјиште кое било во општествена сопственост. Големиот совет забележа дека апликантите воопшто не се осврнале на горенаведениот период и дека тие експлицитно го исклучиле тој период во нивните уставни жалби. Поради тоа, Големиот совет заклучи дека советот дејствувал надвор од опфатот на предметот кога го вклучил тој период во своето одлучување за правата на апликантите. Големиот совет утврди дека жалбените наводи на апликантите во однос на периодот од 6 април 1941 година до 8 октомври 1991 година бил недопуштен бидејќи претставувал „нов жалбен навод“ пред Големиот совет (наспроти советот) и не се придржувал кон рокот од шест месеци според членот 35 од Конвенцијата, бидејќи не бил вклучен во жалбата. Во однос на останатиот дел од апликацијата, Големиот совет истакна дека предметот се однесувал на толкување и примена на домашното право од страна на домашните судови, кои одбиле да го признаат (утврдат) правото на апликантите на стекнување сопственост преку одржувачка. Тој напомена дека домашните органи, особено судовите, се повикани првенствено да го толкуваат и применуваат домашното право, особено кога предметите вклучуваат тешки прашања на толкување на домашното право, како што е одржувачката во овој предмет.

Големиот совет повторно напомена дека, начелно, не може да се каже дека апликант имал доволно утврдено тужбено барање за тоа да претставува „имот“ за целите на членот 1 од Протоколот бр. 1, кога имало спор во врска со правилното толкување и примена на домашното право и кога за прашањето дали тој/таа се придржувал/а кон законските услови се одлучува во судска постапка пред домашните судови. Оттаму, тој заклучи дека барањата на апликантите да биде утврдено дека се сопственици на предметното земјиште немале доволна основа во домашното право за да се смета дека претставува „сопственост“ во смисла на членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата и дека Хрватска ги повредила правата на апликантите.

*Младост Турист А.Д. против Хрватска*¹²⁴ е друг предмет кој се однесуваше на ова право од Конвенцијата, кој заслужува внимание. Претпријатието-апликант било основано во Белград во 1978 година како „организација на здружен труд“. На 30 април 1991 година тоа се трансформирало според српското право како комерцијално (акционерско) друштво чии акционери биле физички лица. Претпријатието-апликант тврдеше дека во текот на социјалистичкиот период тоа имало квази-сопственичко право на единаесет земјишни парцели во општествена сопственост кои се наоѓале во Тисно (Хрватска), имено, право на користење на тоа земјиште. Во тоа време предметните парцели биле дел од Одмаралиштето за деца и младинци „Београд“, кое било управувано од претпријатието-апликант.

Со повеќе уредби донесени во периодот помеѓу 17 јули и 1 октомври 1991 година, Владата на Хрватска им забранила на претпријатија и други правни лица со седиште во другите републики на поранешната СФРЈ да преземаат трансакции со имот (вклучувајќи и недвижен имот) кој се наоѓал во Хрватска. Со уредба на Владата на Хрватска од 26 јуни 1992 година, која влегла во сила истиот ден, сите такви имоти на правни лица со седишта во Србија или Црна Гора биле пренесени на државата. На 8 јуни 1994 година Општинскиот суд во Шибеник ја запишал државата во земјишниот регистар

124 *Младост Турист А.Д. против Хрватска*, одлука од 22 февруари 2018.

како сопственик на предметните парцели. Со влегување во сила на Законот за сопственост и други стварни права на 1 јануари 1997 година, носителите на постоечки квази-сопственички права на имот во општествена сопственост (права на управување, користење и располагање) по силата на законот стануваат негови сопственици. Ова не се применувало на такви права кои згаснале пред тој датум, првенствено врз основа на поранешни законски акти, со кои општествената сопственост над одредени видови на имот (како што се станови, земјоделско земјиште и спортски објекти) била трансформирана во приватна сопственост. Со договор за подарок од 18 април 2001 година, државата ја пренела сопственоста над предметното земјиште врз основно училиште.

На 2 јуни 2004 година влегла во сила Спогодбата за прашањата на сукцесија помеѓу државите наследнички на СФРЈ. Анексот G на Спогодбата за сукцесија се занимава со приватна сопственост и стекнати права. Членот 2(1) од Анексот G определува дека државите наследнички ќе им ги признаат и заштитат на граѓани или правни лица на СФРЈ правата на недвижен имот сместен на нивната територија кои имале такви права на 31 декември 1990 година и дека секој кој нема да може да ги ужива таквите права ќе има право на надомест. Во 2007 година претпријатието-апликант поднело граѓанска тужба против државата и основното училиште во Шибеник, барајќи враќање на предметното земјиште. Тоа се повикало на членот 2(1) од Анексот G кон Спогодбата за сукцесија. Откако тужбеното барање било одбиено од домашните судови на сите нивоа, претпријатието-апликант поднело апликација до Судот. Судот истакна дека Хрватска сè уште не склучила никаква билатерална спогодба, ниту донела некаква легислатива за спроведување на Спогодбата за сукцесија така што да се направи делотворен членот 2 од Анексот G кон неа. Поради тоа, тој заклучи дека ниту препријатието-апликант можело да тврди дека е сопственик на предметното земјиште, ниту неговото тужбено барање за надомест имало доволна основа во домашното право или во меѓународните спогодби, кои се дел од внатрешниот правен поредок, за да може да се смета како „имот“, а оттаму и како „сопственост“ што е заштитена со гаранциите од членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата. Оттаму, Судот заклучи дека жалбениот навод на претпријатието-апликант не бил споив со критериумот *ratione materiae* со одредбите од Конвенцијата (не потпаѓал под материјален опфат на тие одредби) во смисла на членот 35.

Член 4 од Протоколот бр. 7 кон Конвенцијата – *ne bis in idem*

Судот во 2018 година утврди дека се недопуштени шесте апликации против Хрватска во кои беше наведена повреда на начелото *ne bis in idem* (не два пати за истата работа (да се казнува)). Неговата одлука во предметот *Серажин против Хрватска*¹²⁵ несомнено е најважната.

Апликацијата била поднесена од поддржувач на фудбалскиот клуб „Динамо“ од Загреб и припадник на навивачката група „Bad Blue Boys“ (Лоши сини момчиња). Тој во разни наврати извршил повреди на одредбите од Законот за спречување нереди на спортски натпревари. На 8 август 2012 година тој запалил факел на стадионот „Максимиr“ во Загреб во текот на мечот „Динамо“ – „Шериф“ и го фрлил на теренот. Полицијата го извела апликантот пред дежурен судија за прекршоци и поднела две пријави против него, обвинителен предлог и предлог за изрекување заштитна мерка забрана на присуство на сите спортски натпревари. Истиот ден, отакако апликантот признал дека сторил прекршоци, судот за прекршоци ја донел својата пресуда, осудувајќи го апликантот на условна казна во траење од 25 дена затвор, која не би се извршила доколку тој во

125 *Серажин против Хрватска*, одлука од 9 октомври 2018.

период од една година не стори друг прекршок. Понатаму, според Законот за спречување нереди на спортски натпревари, судот му изрекол заштитна мерка со која му забранил во период од една година да присуствува на сите натпревари на Динамо во Хрватска и сите мечеви што во тој период ќе се одиграат на „Максимир“.

Потоа апликантот бил вмешан во слични инциденти и тепачки со навивачи во Франција, Украина и Босна и Херцеговина. Со оглед на инцидентот во август 2012 година, релевантните полициски органи во април 2013 година побарале од судот за прекршоци да изрече самостојна мерка за исклучување на апликантот од присуство на натпревари, врз основа на Законот за спречување нереди на спортски натпревари. Тие појасниле дека апликантот бил регистриран во нивната база на податоци за хулигани како хулиган од категорија Б, екстреман поддржувач на „Динамо“ и припадник на навивачката група „Bad Blue Boys“, кој бил склон кон физичко насилство, веќе бил гонет за хулиганизам според Законот за спречување нереди на спортски натпревари и Законот за прекршоци против јавниот ред и мир.

На 3 април 2014 година Судот за прекршоци во Загреб го усвоил барањето на полицијата и му забранил на апликантот да присуствува на сите фудбалски натпревари на „Динамо“ Загреб и хрватската државна репрезентација во Хрватска и странство во период од една година. Исто така, тој му наредил 1) да се пријавува во полициска станица која е најблиска до неговото место на живеење (или, ако биде далеку од дома, во полициска станица која е најблиска до местото на престојување) два часа пред секој релевантен фудбалски натпревар, 2) да дава информации за адресата на која ќе се наоѓа во текот на фудбалскиот натпревар и во период од два часа по неговото завршување и 3) да ги предаде неговите патни документи во полиција седум дена пред секој релевантен спортски натпревар. Во неговата жалба до Вишиот суд за прекршоци и последователната жалба до Уставниот суд, апликантот тврдел дека последователното изрекување на мерка со која му било забрането присуство на натпревари за однесување за кое веќе било утврдено дека е виновен и за кое му била изречена казна, претставувало повреда на начелото *ne bis in idem*. Откако неговите жалбени наводи биле одбиени од судовите во државата, апликантот се пожали до Европскиот суд за човекови права.

Судот утврди дека делата за кои апликантот бил казнет во домашните постапки, според Законот за спречување нереди на спортски натпревари, биле прекршоци и оттаму спаѓале во опфатот на кривична казна во смисла на Конвенцијата. Кога тој го оценуваше карактерот на заштитната и исклучувачката (забранувачката) мерка што му биле изречени на апликантот, Судот истакна дека двете посебни мерки не биле директно зависни една од друга. Поконкретно, мерката што забранувала присуство на апликантот на натпревари не била (директна) последица на неговата осуда за прекршок. Превентивната мерка била изречена во управна постапка и првенствено имала за цел да заштити поголем број луѓе, т.е. гледачи, отколку дополнително да го казни апликантот. Со оглед на тоа што целта на превентивната мерка не е да се казни лицето кому му е изречена, не може да се смета дека таа според својот карактер е кривична казна. Оттаму, Судот не сметаше дека примената на исклучувачка (забранувачка) мерка вклучила одлучување за „кривично обвинение“ и заклучи дека членот 4 од Протоколот бр. 7 не бил применлив во овој предмет и дека жалбените наводи на апликантот биле неспоивни *ratione materiae* со одредбите од Конвенцијата.

ЦРНА ГОРА

Општ вовед

Црна Гора ја ратификуваше Европската конвенција за човекови права (понатаму: Конвенцијата) на 6 јуни 2006 година. Меѓутоа, во неговата пресуда во предметот *Бијелиќ против Црна Гора и Србија, Европскиот суд за човекови права* (понатаму: Судот или ЕСЧП) кажа дека тој имал јурисдикција во однос на Црна Гора од 3 март 2004 година, денот кога поранешната државна унија на Србија и Црна Гора ја ратификуваше Конвенцијата.

Судот донесе 50 пресуди и 60 одлуки за допуштеноста во однос на Црна Гора до 31 декември 2018 година. Тој утврди дека Црна Гора извршила повреда на барем еден од членовите од Конвенцијата во 47 од 50-те пресуди. Од пресудите, 34 беа донесени од совет, а 16 од комитет. Од одлуките за допуштеноста, 21 беа донесени од совет, а останатите од комитет.

Голем број од пресудите против Црна Гора се однесуваа на членот 6, правото на правично судење. Во неговата пресуда во предметот *Томиќ и други против Црна Гора*,¹²⁶ Судот не утврди повреда на членот 6, заклучувајќи дека не било негова улога да го доведува во прашање толкувањето на домашното право од страна на судовите на државата; дека, начелно, не била негова функција да ги споредува различните одлуки на судовите на државата, дури и ако се донесени во постапки кои се чинат слични и дека тој морал да ја почитува независноста на тие судови. Исто така, тој утврди дека одредени разјидувања во толкувањето би можеле да се прифатат како својствена одлика на кој било правосуден систем, но дека длабоки и долготрајни разлики во практиката на највисокиот домашен суд би можеле самите по себе да бидат спротивни на начелото на правна сигурност, начело на кое имплицитно е укажано во Конвенцијата и кое претставува едно од основните елементи на владеењето на правото.

Судот не утврди повреда на членот 6(1) од Конвенцијата во предметот *Вујовиќ против Црна Гора*.¹²⁷ Судот утврди дека апликантот неповолно придонел за должината на спорната постапка во период од речиси седум месеци со непојавување на две рочишта за главна расправа. Оттаму, Судот заклучи дека преостанатата должина на приближно шест години во три степени на судска надлежност не може да се смета како прекумерна или неразумно долга.

Судот не утврди повреда на Конвенцијата во предметот *Петровиќ и други против Црна Гора*,¹²⁸ заклучувајќи дека домашните судови во нивните пресуди навеле специфични и експлицитни причини за одбивање на апликантовите тужбени барања и дека Црна Гора не го повредила членот 6(1) од Конвенцијата.

Судот одлучи во еден предмет во кој беше наведена повреда на правото на живот според членот 2 од Конвенцијата од страна на Црна Гора. Во предметот *Ранѓеловиќ и други против Црна Гора*,¹²⁹ Судот нагласи дека обврската од членот 2 да се штити правото на живот наметнува процедурална

¹²⁶ *Томиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 17 април 2012.

¹²⁷ *Вујовиќ против Црна Гора*, пресуда од 15 мај 2018.

¹²⁸ *Петровиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 17 јули 2018.

¹²⁹ *Ранѓеловиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 19 септември 2017.

обврска за државата да ги испитува смртните случаи, не само кога тие биле причинети од службени лица на државата, но и кога биле причинети од непознати поединци и дека суштинска цел на истрагата е „да се обезбеди ефективно спроведување на домашните закони кои го штитат правото на живот“ и да се обезбеди одговорност на оние кои се одговорни.

Судот донесе пресуди во следниве три предмети против Црна Гора во кои беше наведена повреда на членот 3 (забрана на тортура): *Булатовиќ против Црна Гора, Милиќ и Никезиќ против Црна Гора и Синишај и други против Црна Гора*.¹³⁰

Судот донесе пресуди во следниве два предмета против Црна Гора во кои беа наведени повреди на членот 5 (право на слобода и безбедност на лице): *Булатовиќ против Црна Гора и Мугоша против Црна Гора*.¹³¹

Како што е спомнато погоре, многу пресуди се однесуваат на членот 6, а Судот утврди дека Црна Гора извршила повреда на оваа одредба во најголем дел од неговите пресуди (34 од 50).¹³² Овие повреди се однесуваат на должината на постапки, извршување на конечни одлуки на домашни судови и пристап до суд.

Судот донесе пресуди во следниве четири предмети против Црна Гора во кои беа наведени повреди на членот 8 (право на почитување на приватен и семеен живот): *Мијушковиќ против Црна Гора, Антовиќ и Мирковиќ против Црна Гора, Алковиќ против Црна Гора и Миличевиќ против Црна Гора*.¹³³

Судот пресуди во следниве шест предмети, наведувајќи дека Црна Гора го повредила членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата: *Мијановиќ против Црна Гора, А. и Б. против Црна Гора, Бијелиќ против Црна Гора и Србија, Лакичевиќ и други против Црна Гора и Србија, Кешел и*

130 *Булатовиќ против Црна Гора*, пресуда од 22 јули 2014; *Милиќ и Никезиќ против Црна Гора*, пресуда од 28 април 2015; *Сиништај и други против Црна Гора*, пресуда од 24 ноември 2015.

131 *Мугоша против Црна Гора*, пресуда од 21 јуни 2016.

132 *Бијелиќ против Црна Гора и Србија*, пресуда од 28 април 2009; *Гарзичиќ против Црна Гора*, пресуда од 21 септември 2010; *Живаљевиќ против Црна Гора*, пресуда од 8 март 2011; *Бараќ и други против Црна Гора*, пресуда од 13 декември 2011; *Буке (Воиске) против Црна Гора*, пресуда од 21 февруари 2012; *Стакиќ против Црна Гора*, пресуда од 2 октомври 2012; *Нововиќ против Црна Гора*, пресуда од 23 октомври 2012; *Милиќ против Црна Гора и Србија*, пресуда од 11 декември 2012; *Велимириќ против Црна Гора*, пресуда од 2 октомври 2012; *Вукелиќ против Црна Гора*, пресуда од 4 јуни 2013; *Мијановиќ против Црна Гора*, пресуда од 17 септември 2013; *Вујковиќ против Црна Гора*, пресуда од 10 март 2015; *Мугоша против Црна Гора*, пресуда од 21 јуни 2016; *Радуновиќ и 2 други против Црна Гора*, пресуда од 25 октомври 2016; *Станка Мирковиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 7 март 2017; *Ѓуковиќ против Црна Гора*, пресуда од 13 јуни 2017; *Сворцан против Црна Гора*, пресуда од 13 јуни 2017; *Томашевиќ против Црна Гора*, пресуда од 13 јуни 2017; *Јововиќ против Црна Гора*, пресуда од 18 јули 2017; *Синекс д.о.о. против Црна Гора*, пресуда од 5 септември 2017; *Вучиниќ против Црна Гора*, пресуда од 5 септември 2017; *Недиќ против Црна Гора*, пресуда од 10 октомври 2017; *Трипцовици против Црна Гора*, пресуда од 7 ноември 2017; *Димитријевиќ против Црна Гора*, пресуда од 12 декември 2017; *Брајовиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 30 јануари 2018; *Кешел и други против Црна Гора*, пресуда од 13 февруари 2018; *Вујовиќ и Липа Д.О.О. против Црна Гора*, пресуда од 20 февруари 2018; *Рајак против Црна Гора*, пресуда од 27 февруари 2018; *Монтемлин Шајо против Црна Гора*, пресуда од 20 март 2018; *Новакковиќ против Црна Гора*, пресуда од 20 март 2018; *Арчон и други против Црна Гора*, пресуда од 3 април 2018; *Јасавиќ против Црна Гора*, пресуда од 19 јуни 2018; *КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора*, пресуда од 26 јуни 2018 и *Лекиќ против Црна Гора*, пресуда од 9 октомври 2018.

133 *Мијушковиќ против Црна Гора*, пресуда од 21 септември 2010; *Антовиќ и Мирковиќ против Црна Гора*, пресуда од 28 ноември 2017; *Алковиќ против Црна Гора*, пресуда од 5 декември 2017; *Миличевиќ против Црна Гора*, пресуда од 6 ноември 2018.

*други против Црна Гора и КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора.*¹³⁴

Судот утврди дека Црна Гора извршила повреда на членот 10 од Конвенцијата, што ја гарантира слободата на изразување, во следниве два предмета: *Копривица против Црна Гора* и *Шабановиќ против Црна Гора*.¹³⁵

Судот утврди дека Црна Гора извршила повреда на членот 13 од Конвенцијата (право на ефективен правен лек) во следниве пет предмета: *Милиќ против Црна Гора и Србија*, *Стакиќ против Црна Гора*, *Станка Мирковиќ и други против Црна Гора*, *Ѓуковиќ против Црна Гора* и *Синекс д.о.о. против Црна Гора*.¹³⁶

Исто така, Судот утврди дека Црна Гора извршила повреда на членот 14 од Конвенцијата (забрана на дискриминација) во еден предмет: *Алковиќ против Црна Гора*.¹³⁷

Во само еден предмет против Црна Гора имаше посебна пресуда за правична сатисфакција – *Копривица против Црна Гора*.¹³⁸

Предмети од 2018 година

Европскиот суд за човекови права одлучи во 23 предмети против Црна Гора во 2018 година; тој донесе пресуди во 13 предмети и одлуки за допуштеност во 10 предмети.

Следниве пет пресуди беа донесени од совет од седум судии: *Брајовиќ и други против Црна Гора*, *Вујовиќ и Липа Д.О.О. против Црна Гора*, *Петровиќ и други против Црна Гора*, *КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора* и *Миличевиќ против Црна Гора*.¹³⁹

Преостанатите осум пресуди – *Кешел и други против Црна Гора*, *Рајак против Црна Гора*, *Монтемлин Шајо против Црна Гора*, *Новаковиќ против Црна Гора*, *Арчон и други против Црна Гора*, *Вујовиќ против Црна Гора*, *Јасавиќ против Црна Гора* и *Лекиќ против Црна Гора*¹⁴⁰ – беа пресудени од комитет од тројца судии.

134 *Мијановиќ против Црна Гора*, пресуда од 17 септември 2013; *А. и Б. против Црна Гора*, пресуда од 5 март 2013; *Бијелиќ против Црна Гора и Србија*, пресуда од 28 април 2009; *Лакичевиќ и други против Црна Гора и Србија*, пресуда од 13 декември 2011; *Кешел и други против Црна Гора*, пресуда од 13 февруари 2018 и *КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора*, пресуда од 26 јуни 2018.

135 *Копривица против Црна Гора*, пресуда од 22 ноември 2011; *Шабановиќ против Црна Гора*, пресуда од 31 мај 2011.

136 *Милиќ против Црна Гора и Србија*, пресуда од 11 декември 2012; *Стакиќ против Црна Гора*, пресуда од 2 октомври 2012; *Ѓуковиќ против Црна Гора*, пресуда од 13 јуни 2017; *Станка Мирковиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 7 март 2017; *Синекс д.о.о. против Црна Гора*, пресуда од 5 септември 2017.

137 *Алковиќ против Црна Гора*, пресуда од 5 декември 2017.

138 *Копривица против Црна Гора*, пресуда од 23 јуни 2015.

139 *Брајовиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 30 јануари 2018; *Вујовиќ и ЛИПА Д.О.О. против Црна Гора*, пресуда од 20 февруари 2018; *Петровиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 17 јули 2018; *КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора*, пресуда од 26 јуни 2018 и *Миличевиќ против Црна Гора*, пресуда од 6 ноември 2018.

140 *Кешел и други против Црна Гора*, пресуда од 13 февруари 2018; *Рајак против Црна Гора*, пресуда од 27 февруари 2018; *Монтемлин Шајо против Црна Гора*, пресуда од 20 март 2018; *Новаковиќ против Црна Гора*, пресуда од 20 март 2018; *Арчон и други против Црна Гора*, пресуда од 3 април 2018; *Вујовиќ против Црна Гора*, пресуда од 15 мај 2018; *Јасавиќ против Црна Гора*, пресуда од 19 јуни 2018 и *Лекиќ против Црна Гора*, пресуда од 9 октомври 2018.

Судот не утврди повреди на ЕКЧП во два предмета против Црна Гора во 2018 година - *Вујовиќ против Црна Гора* и *Петровиќ и други против Црна Гора*.¹⁴¹

Во 2018 година Судот донесе десет одлуки со кои утврди дека апликациите против Црна Гора се недопуштени или ги симна од списокот на Судот. Една таква одлука, во предметот *Ивановиќ и Дејли прес (Daily press) против Црна Гора*, беше донесена од совет од седум судии, додека другите девет одлуки – во предметите *Булатовиќ против Црна Гора*, *Срѓановиќ против Црна Гора*, *Бацковиќ против Црна Гора*, *Зоговиќ против Црна Гора*, *Шикмановиќ против Црна Гора*, *Бакиќ против Црна Гора*, *Вујусиќ против Црна Гора*, *Богојевиќ против Црна Гора* и *Ромањоли против Црна Гора* – беа усвоени од комитет од тројца судии.

Преглед на најважните пресуди донесени во 2018 година

***Брајовиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 30 јануари 2018 година, повреда на членот 6(1) (право на пристап до суд)**

Апликантите биле црногорски државјани, кои се вмешале, како оштетени, во кривичната постапка против Х. Тие се пожалија дека им бил ускратен пристап до судот, со што била направена повреда на членот 6 од Конвенцијата бидејќи Апелациониот суд не одлучил за нивната жалба во однос на трошоците на постапката.

Судот го повтори своето начело дека членот 6(1) „секому го обезбедува правото на изнесување на какво било барање во врска со негови граѓански права и обврски пред суд или трибунал“. Потоа тој кажа дека на ова „право на суд“, од кое правото на пристап беше еден аспект, може да се повика секој кој основано може да смета дека мешањето во вршењето на неговите или нејзините граѓански права било незаконско и се пожалил дека не му била дадена можност да изнесе такво барање пред суд што ги исполнува условите од членот 6(1) од Конвенцијата. Тој наведе дека правото на суд вклучува не само право да се поведе постапка, туку и право да се добие одлука во спорот пред суд.

Конечно, Судот повтори дека иако членот 6(1) не ги принудува државите да воспостават апелациони или касациони (високи) судови, од оние држави кои воспоставиле такви судови се бара да да осигураат тие лица кои се под нивна јурисдикција да ги уживаат темелните гаранции содржани во членот 6.

Судот во овој предмет сметаше дека апликантите биле ефективно лишени од утврдување на нивното граѓанско барање од страна на трибунал, во смисла на членот 6(1) и утврди повреда на тој член.

***КИПС ДОО и Дрекаловиќ против Црна Гора*, пресуда од 26 јуни 2018 година, повреда на членот 6(1) (право на судење во разумен рок), членот 13 од Конвенцијата (право на ефективен правен лек) и членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата (заштита на сопственост)**

Апликацијата беше поднесена од КИПС ДОО, претпријатие со седиште во Подгорица и неговиот основач, извршен директор и сопственик Ристо Дрекаловиќ. Предметот се однесуваше на одбивањето на властите да им издадат на апликантите одобрение за градење на трговски центар.

¹⁴¹ *Вујовиќ против Црна Гора*, пресуда од 15 мај 2018 и *Петровиќ и други против Црна Гора*, пресуда од 17 јули 2018.

Исто така, апликантите се пожалија на должината на управната постапка за докомплетирање на урбанистичка парцела и должината на постапката за извршување и недостатокот на ефективен правен лек во овој поглед.

Судот го нагласи неговото начело дека повторно преиспитување на еден предмет по неговото враќање од друга и/или повисока инстанца може, самото по себе, да разоткрие сериозен недостаток на судскиот систем во државата.

Во однос на критериумите воспоставени во неговата јуриспруденција и релевантните факти на овој предмет, Судот изнесе мислење дека должината на постапките на кои се однесуваа жалбените наводи не го исполниле условот разумен рок и дека, следствено на тоа, имало повреда на членот 6(1) од Конвенцијата. Постапките за кои станува збор почнале на 15 август 2005 година, кога апликантите ја поднеле нивната жалба во управната постапка и на 23 јуни 2017 година, кога првиот апликант повел управен спор. Колку што му беше познато на Судот, постапувањето сè уште било во тек во времето на донесувањето на пресудата, па така од почетокот на постапувањето поминале повеќе од 11 години и 10 месеци, во кој период домашните органи седум пати го вратиле предметот на повторно одлучување.

Судот утврди повреда на членот 13 од Конвенцијата, разгледуван заедно со членот 6(1), поради недостаток на ефективен правен лек според домашното право во релевантното време на поднесување на жалбените наводи на апликантите за должината на постапката сврзана со докомплетирање на урбанистичката парцела.

Исто така, Судот повторно напомна дека државите договорнички уживаат широк простор за проценка во областа на уредувањето на земјиште и урбаното планирање со цел да ги спроведат нивните политики на планирање на нивниот град и земја.

Судот потоа се произнесе дека несигурност – било да е легислативна, управна или да произлегува од практики применувани од властите – била фактор што треба да се земе предвид при оценување на однесувањето на државата и дека, кога се работи за прашање од општ интерес, јавните власти се должни да дејствуваат навремено, на соодветен и конзистентен начин и дека просторот за проценка што властите го имаат на никој начин не ги ослободува од таа обврска.

Во овој случај, Судот утврди дека мешањето во правата на апликантите на мирно уживање на имот не било сразмерно, со оглед на тоа што органите на тужената држава пропуштиле да дејствуваат навремено, на соодветен начин и со максимална конзистентност, така правејќи им речиси невозможно на апликантите да ги исполнат спомнатите услови и да прибават одобрение за градење. Судот утврди дека апликантите биле соочени со несигурност што произлегувала од практики применувани од властите, одразена со постојано менување на детални урбанистички планови, воведување на нови услови, како што е купување на дополнителна катастарска парцела за да се „комплетира“ новосоздадената урбанистичка парцела и со незаконско одбивање да се пресметаат релевантните издатоци.

Имајќи го предвид горенаведеното, Судот заклучи дека, без оглед на просторот за проценка допуштен на државата, во овој предмет не била зачувана правична рамнотежа и дека од апликантите се барало да сносат индивидуален и прекумерен товар, па така бил повреден членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата.

Миличевиќ против Црна Гора, пресуда од 6 ноември 2018 година, повреда на членот 8 од Конвенцијата (право на почитување на приватен и семеен живот)

Апликантот му се пожали на Судот според членот 2 од Конвенцијата дека државата не презела превентивни мерки за така да го заштити од напад од душевно болно лице (X), ризик за кој полицијата била свесна.

Судот го повтори своето начело дека концептот на приватен живот во смисла на членот 8 од Конвенцијата вклучува физички и психолошки интегритет на лице. Потоа тој кажа дека, иако суштински предмет на членот 8 бил да се заштити поединецот од прекумерна интервенција од јавна власт, „покрај тоа, може да има позитивни обврски својствени на ефективно почитување на приватен живот, кои можат да вклучуваат преземање на мерки во сферата на односи помеѓу поединци“ и дека, за таа цел, државите треба да обезбедат и во практиката да применуваат адекватна правна рамка која овозможува заштита од напади од приватни лица.

Судот повторно напмна дека неговата задача не била тој да претставува замена за надлежните домашни органи при утврдување на најпогодните начини за заштита на поединци од напади врз нивниот личен интегритет, туку попрво да ги преиспита, според Конвенцијата, одлуките донесени од овие органи при вршење на нивните овластувања за проценка.

Судот утврди дека недостатокот на доволно мерки преземени од властите како реакција на однесувањето на X претставувало повреда на позитивната обврска на државата според членот 8 од Конвенцијата да осигури почитување на приватниот живот на апликантот.

Вујовиќ и Липа Д.О. против Црна Гора, пресуда од 20 февруари 2018, повреда на членот 6(1) (право на пристап до суд)

Овој предмет се однесуваше на повредата на правата на апликантите на пристап до суд поради тоа што Апелациониот суд одбил да го испитува меритумот (основаноста) на втората жалба на апликантот против одлуката за поведување на постапка за стечај.

Судот забележа дека одредбите на Законот за стечај, кои важеле во релевантното време, определувале дека, штом ќе се поведе стечајна постапка, сите права на застапување на претпријатие му биле пренесени на стечајниот управник и дека тој/таа го застапувал/а стечајниот должник. Судот заклучи дека апликантите не можеле да се жалат директно и независно против одлуката која директно ги засеGNала, туку само преку стечајниот управник, па поради тоа тој утврди повреда на членот 6(1) од Конвенцијата.

Преглед на најважните одлуки за допуштеност во 2018 година

Ивановиќ и Дејли прес против Црна Гора, одлука од 28 јуни 2018, прогласен за недопуштен

Апликантите тврдеа дека имало повреда на нивната слобода на изразување според членот 10, произлезена од пресуди на граѓански судови. На апликантите им било наредено да му платат надомест на штета на црногорскиот премиер Мило Ѓукановиќ поради серија статии објавени од нив, како одговор на напад врз првиот апликант, во кои тие го опишале Ѓукановиќ и неговото семејство

како криминалци. Судот заклучи дека овие пресуди се вмешале во слободата на изразување на апликантите и дека тој требал да испита дали „вмешувањето“ било неопходно во демократско општество, т.е. дали пресудите биле сразмерни во однос на легитимната цел кон која се тежнеело. Тврдењата на апликантите биле многу сериозни и Судот тргна од општо прифатеното начело од неговата практика – дека колку е посериозно тврдењето, толку поцврста треба да е фактичката основа. Меѓутоа, тој утврди дека апликантите не ја провериле вистинитоста или веродостојноста на нивните тврдења.

Судот сметаше дека фактот на директно обвинување на конкретни поединци со спомнување на нивните имиња и положби им наложил обврска на апликантите да обезбедат доволна фактичка основа за нивните тврдења. Тој утврди дека заклучоците до кои дошол Високиот суд врз основа на неговото врамнотежување на правата не може да се сметаат како неразумни и, следствено на тоа, причините изведени од домашните судови за наредување апликантите да му платат надомест на штета на тужителот биле „релевантни и доволни“ во смисла на неговата практика. Поради тоа, Судот не утврди некаква причина да го замени гледиштето од одлуката на Високиот суд со свое гледиште.

Судот сметаше дека досудениот надомест на штета не бил прекумерен, дека надоместот на штета бил досуден солидарно во однос на двајцата апликанти и дека првостепениот суд зел предвид дека дневниот весник објавен од вториот апликант имал голем тираж. Поради тоа, тој заклучи дека нивните одлуки биле во склад со практиката на Судот дека досудување надомест на штета за клеветата мора да има разумен однос на сразмерност со претрпената повреда на угледот и дека жалбените наводи на апликантите биле очигледно неосновани и затоа морале да бидат отфрлени во согласност со членот 35(3(a) и 4) од Конвенцијата.

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Општ вовед

Од ратификацијата на Европската конвенција за човекови права („Конвенцијата“ или „ЕКЧП“) од страна на државата на 10 април 1997 година, Европскиот суд за човекови права („Судот“ или „ЕСЧП“) има изречено 153 пресуди и 450 одлуки за допуштеноста или за симнување на апликации од списокот на Судот во предмети против Македонија, од кои што 12 пресуди и 24 одлуки беа донесени во 2018 година.¹⁴² Од пресудите, 134 беа усвоени од Совет, 17 од Комитет во т.н. „повторувачки“ предмети или т.н. WECL - предмети на добро воспоставена судска пракса и 2 од страна на Големиот судски совет. Од одлуките за допуштеноста, 186 предмети беа одлучени од Совет и 264 предмети беа одлучени од Комитет.

108 пресуди беа донесени во поглед на членот 6 од Конвенцијата, правото на правично судење, при што беа утврдени повреди во 102 предмети. Тие во голем број се занимаваа со должината на постапките и неизвршувањето на пресудите. Судот зазема становиште дека апликантите најпрво треба да поднесат барање за заштита на правото на судење во разумен рок до Врховниот суд, што беше сметано дека претставува ефективен лек, пред да го поднесат нивниот случај пред него,¹⁴³ дури и тогаш кога надоместокот бил неадекватен.¹⁴⁴ Многу граѓански и управни предмети покренуваа прашања што се однесуваа на непристрасноста,¹⁴⁵ начелото на еднаквост на оружјата,¹⁴⁶ немањето судска сигурност и конзистентна судска пракса,¹⁴⁷ отсуството на образложение,¹⁴⁸ правото на пристап до суд,¹⁴⁹ и правото на усна расправа.¹⁵⁰ Од друга страна, презумпцијата на невиност,¹⁵¹ еднаквоста на оружјата и правото на одбрана во врска со допуштеноста на исказите од отсутни

142 Листата на пресуди ги вклучува: *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *Макрадули против Македонија*, пресуда од 19 јули 2018; *Смичковски против Македонија*, пресуда од 5 јули 2018; *Еуромак Метал ДОО против Македонија*, пресуда од 14 јуни 2018; *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018; *Љатифи против Македонија*, пресуда од 17 мај 2018; *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018; *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018; *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018; *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018; *Тасева-Петровска против Македонија*, пресуда од 11 јануари 2018.

143 *Аџи-Спиркоска и други против Македонија*, одлука на совет од 3 ноември 2011.

144 *Петровиќ против Македонија*, пресуда од 22 јуни 2017.

145 *Митров против Македонија*, пресуда од 2 јуни 2016; *Митриновски против Македонија*, пресуда од 30 април 2015; *Бајалџиев против Македонија*, пресуда од 25 октомври 2011; *Николов против Македонија*, пресуда од 20 декември 2007.

146 *Тасева-Петровска против Македонија*, пресуда од 11 јануари 2018; *Наумоски против Македонија*, пресуда од 27 ноември 2012; *Грозданоски против Македонија*, пресуда од 31 мај 2007.

147 *Крстаноски и други против Македонија*, пресуда од 7 декември 2017; *Стоилковска против Македонија*, пресуда од 18 јули 2013.

148 *Атанасовски против Македонија*, пресуда од 14 јануари 2010.

149 *Центар за развој на аналитичка психологија против Македонија*, пресуда од 15 јуни 2017; *Балажоски против Македонија*, пресуда од 25 април 2013; *Спасовски против Македонија*, пресуда од 10 јуни 2010; *Демерџиева и други против Македонија*, пресуда од 10 јуни 2010; *Борис Стојановски против Македонија*, пресуда од 6 мај 2010; *Петкоски и други против Македонија*, пресуда од 8 јануари 2008; *Фетаовски против Македонија*, пресуда од 19 јуни 2008. Повреда во овој поглед не беше востановена само во *Ивановски против Македонија*, пресуда од 21 јануари 2016.

150 *Селмани и други против Македонија*, пресуда од 9 февруари 2017; *Миткова против Македонија*, пресуда од 15 октомври 2015.

151 Повреди во овој поглед не беа утврдени во *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018; *Полетан и Азировиќ против Македонија*, пресуда од 12 мај 2016; *Миладинов и други против Македонија*, пресуда од 24 април 2014.

или анонимни (загрозени) сведоци¹⁵² и присуството на обвинетиот на рочиштето,¹⁵³ оценката на вештите наоди и мислења,¹⁵⁴ допуштеноста на незаконито стекнати докази,¹⁵⁵ користењето на агент провокатор¹⁵⁶ и правото на толкувач¹⁵⁷ беа адресирани во многу кривични предмети пред ЕСЧП.

Повреда беше утврдена во 8 од 19 пресуди кои се однесуваа на член 1 од Протоколот бр. 1, заштита на сопственоста, во поглед на негирањето на правото да се поврати во сопственост одземената земјишна парцела, иако биле исполнети законските услови,¹⁵⁸ недоволниот надоместок за експропријација на земјиштето на апликантите во корист на компанија,¹⁵⁹ и заплenuвањето на возила кои служеле како средства за извршување на кривично дело.¹⁶⁰ Вонредното поништување на конечно и правосилно решение за денационализација, што имало за цел да се исправат „очигледните пропусти“ на управните органи, не претставуваше повреда.¹⁶¹

Судот донесе 4 пресуди за членот 2, правото на живот,¹⁶² утврдувајќи повреда дури и кога не настапила смрт, туку на апликантот само му била нанесена повреда од страна на полициски службеник.¹⁶³ Повреда не беше констатирана во случај на дејствија или пропуштања на лица инволвирани во непријавување на кривично дело, што имало за последица смрт на синот на апликантката кој бил убиен од припадник на специјалните полициски сили.¹⁶⁴ 18-месечното одложување на извршувањето на затворската казна на сторителот се сметаше за составен дел од процедуралната обврска на државата од членот 2.¹⁶⁵

-
- 152 *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018; *Дончев и Бургов против Македонија*, пресуда од 12 јуни 2014; *Илџи против Македонија*, пресуда од 3 октомври 2013; *Пападакис против Македонија*, пресуда од 26 февруари 2013; *Трамповски против Македонија*, пресуда од 10 јули 2012; *Атанасов (бр. 2) против Македонија*, пресуда од 19 април 2011; *Солаков против Македонија*, пресуда од 31 октомври 2001.
- 153 *Ефтимов против Македонија*, пресуда од 2 јули 2015; *Атанасов против Македонија*, пресуда од 17 февруари 2011; *Настеска против Македонија*, пресуда од 27 мај 2010; *Митревски против Македонија*, пресуда од 21 јуни 2006.
- 154 *Душко Ивановски против Македонија*, пресуда од 24 април 2014; *Стоименов против Македонија*, пресуда од 5 април 2007.
- 155 *Хајрулаху против Македонија*, пресуда од 29 октомври 2015.
- 156 *Ѓоргиевски против Македонија*, пресуда од 16 јули 2009.
- 157 Повреда не беше утврдена во *Сандел против Македонија*, пресуда од 27 мај 2010.
- 158 *Стојановски и други против Македонија*, пресуда од 23 октомври 2014.
- 159 *Арсовски против Македонија*, пресуда од 15 јануари 2013.
- 160 *Василевски против Македонија*, пресуда од 28 април 2016; *Андоноски против Македонија*, пресуда од 17 септември 2015. Не беше утврдена повреда во *Сулејмани против Македонија*, пресуда од 28 април 2016.
- 161 *Спиридоноvsка и Поповски против Македонија*, пресуда од 19 октомври 2017; *Толески против Македонија*, пресуда од 15 јуни 2017; *Викентијевиќ против Македонија*, пресуда од 6 февруари 2014.
- 162 *Китановска-Станојковиќ и други против Македонија*, пресуда од 13 октомври 2016; *Нешкоска против Македонија*, пресуда од 21 јануари 2016; *Китановски против Македонија*, пресуда од 22 јануари 2015; *Сашо Ѓоргиев против Македонија*, пресуда од 19 април 2012.
- 163 *Сашо Ѓоргиев против Македонија*, пресуда од 19 април 2012.
- 164 *Нешкоска против Македонија*, пресуда од 21 јануари 2016.
- 165 *Китановска-Станојковиќ и други против Македонија*, пресуда од 13 октомври 2016.

Во 11 од 12 пресуди по членот 3, забраната на мачење, Судот утврди прекршување во процедуралниот дел.¹⁶⁶ Освен *Ел-Масри*, и во *Хајрулаху* Судот го квалификуваше постапувањето како тортура, со оглед дека на апликантот му се заканувале со цел да извлечат признание, што му предизвикало емоционална, психолошка и физичка болка и страдање.¹⁶⁷ Во многу предмети¹⁶⁸ Судот подвлече дека од жртвите на наводни повреди не се бара самите да покренат гонење на овластените службени лица (агентите) на државата, туку тоа е повеќе должност на обвинителот, а во еден предмет Судот го сметаше за претеран формализам инсистирањето апликантот да го открие идентитетот на сите полициски службеници против кои тој поднел кривична пријава.¹⁶⁹ Врзувањето со лисици на душевно болна апликантка во текот на нејзиниот транспорт до болница претставуваше деградирачки третман со кој се прекршува суштинскиот аспект од членот 3.¹⁷⁰

Повреди беа констатирани во сите 10 пресуди кои се донесени за член 5, правото на слобода и безбедност.¹⁷¹ Пресудата на Големиот совет во *Ел-Масри против Македонија*¹⁷² се однесуваше на арбитражното, *incommunicado* притворање на германски државјанин, неговото „вонредно предавање“ и неговиот трансфер во Авганистан, каде тој бил малтретиран. Освен предолгото траење на притворите и необразложеноста на колективните притворски решенија,¹⁷³ ЕСЧП го дискутираше и правото на обвинетиот ефективно да учествува во постапката во која неговиот иницијален куќен притвор бил заменет со притвор,¹⁷⁴ отсуството на разумно сомнение дека апликантот сторил кривично дело,¹⁷⁵ незаконитото апсење поради наводно непридржување кон налогот на судот за плаќање на глоба и неинформирањето на апликантот за причините за неговото апсење,¹⁷⁶ недоделувањето надоместок во поглед на незаконитото лишување од слобода,¹⁷⁷ како и неоправданото континуирано задржување во психијатриска установа.¹⁷⁸

166 *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018; *Аслани против Македонија*, пресуда од 10 декември 2015; *Хајрулаху против Македонија*, пресуда од 29 октомври 2015; *Андоновски против Македонија*, пресуда од 23 јули 2015; *Китановски против Македонија*, пресуда од 22 јануари 2015; *Ел-Масри против Македонија*, пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012; *Ѓоргиев против Македонија*, пресуда од 19 април 2012; *Сулејманов против Македонија*, пресуда од 24 април 2008; *Целадинов и други против Македонија*, пресуда од 10 април 2008; *Трајкоски против Македонија*, пресуда од 7 февруари 2008; *Јашар против Македонија*, пресуда од 15 февруари 2007.

167 *Хајрулаху против Македонија*, пресуда од 29 октомври 2015.

168 *Аслани против Македонија*, пресуда од 10 декември 2015; *Андоновски против Македонија*, пресуда од 23 јули 2015; *Китановски против Македонија*, пресуда од 22 јануари 2015; *Ѓоргиев против Македонија*, пресуда од 19 април 2012.

169 *Трајкоски против Македонија*, пресуда од 7 февруари 2008.

170 *Илиевска против Македонија*, пресуда од 7 мај 2015.

171 *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018; *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018; *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018; *Миладинов и други против Македонија*, пресуда од 24 април 2014; *Велинов против Македонија*, пресуда од 19 септември 2013; *Ел-Масри против Македонија*, пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012; *Василкоски и други против Македонија*, пресуда од 28 октомври 2010; *Митрески против Македонија*, пресуда од 25 март 2010; *Трајче Стојановски против Македонија*, пресуда од 22 октомври 2009; *Лазороски против Македонија*, пресуда од 8 октомври 2009.

172 *Ел-Масри против Македонија*, пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012.

173 *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018; *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018; *Миладинов и други против Македонија*, пресуда од 24 април 2014; *Василкоски и други против Македонија*, пресуда од 28 октомври 2010.

174 *Митрески против Македонија*, пресуда од 25 март 2010.

175 *Лазороски против Македонија*, пресуда од 8 октомври 2009.

176 *Велинов против Македонија*, пресуда од 19 септември 2013.

177 *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018; *Велинов против Македонија*, пресуда од 19 септември 2013.

178 *Трајче Стојановски против Македонија*, пресуда од 22 октомври 2009.

Повреда беше утврдена во 5 од 6 пресуди за членот 8, правото на почитување на приватниот и семејниот живот, што ги опфати правото на почитување на угледот,¹⁷⁹ неизвршувањето на решенијата за одржување на контакти помеѓу родителите и нивните деца,¹⁸⁰ и моралниот и физичкиот интегритет на личноста.¹⁸¹ Присилното отстранување на новинарите од собраниската галерија додека тие известуваа за дебатата за одобрување на државниот буџет за 2013 година го прекрши членот 10, слободата на изразување.¹⁸² Само еден случај по член 11, слободата на собирање и здружување се однесуваше на престанок на граѓанско здружение,¹⁸³ додека 4 случаи вклучуваа забрана за регистрирање на верски заедници (повреда на членот 11 во светлина на членот 9).¹⁸⁴

Случаи од 2018 година

Од 12 пресуди донесени во 2018 година, 7 пресуди¹⁸⁵ беа усвоени од Совет од седум судии, а останатите 5¹⁸⁶ од Комитет од тројца судии. Во еден случај Судот најде повреда на членот 1 од Протоколот бр. 1,¹⁸⁷ членот 10,¹⁸⁸ како и повреда на членот 3, заедно со членот 5 став 5.¹⁸⁹ Повреда на член 5 став 3 беше утврдена во 2 случаи,¹⁹⁰ додека 3 случаи вклучуваа повреда на членот 11 во светлина на членот 9,¹⁹¹ а други 3 случаи- прекршување на членот 6.¹⁹²

179 *Карајанов против Македонија*, пресуда од 6 април 2017; *Ивановски против Македонија*, пресуда од 21 јануари 2016; *Поповски против Македонија*, пресуда од 31 октомври 2013.

180 *Митови против Македонија*, пресуда од 16 април 2015. Спротивно на тоа, повреда во овој поглед не беше утврдена во *Митрова и Савиќ против Македонија*, пресуда од 11 февруари 2016.

181 *Ел-Масри против Македонија*, пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012.

182 *Селмани и други против Македонија*, пресуда од 9 февруари 2017.

183 *Здружение на граѓани „Радко“ и Паунковски против Македонија*, пресуда од 15 јануари 2009.

184 *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018; *„Православна охридска архиепископија (Грко-православна охридска архиепископија на Пеќката патријаршија)“ против Македонија*, пресуда од 16 ноември 2017.

185 *Макрадули против Македонија*, пресуда од 19 јули 2018; *Евромак Метал ДОО против Македонија*, пресуда од 14 јуни 2018; *Љатифи против Македонија*, пресуда од 17 мај 2018; *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018; *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018; *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018; *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018.

186 *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *Смичковски против Македонија*, пресуда од 5 јули 2018; *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018; *Тасева-Петровска против Македонија*, пресуда од 11 јануари 2018.

187 *Евромак Метал ДОО против Македонија*, пресуда од 14 јуни 2018.

188 *Макрадули против Македонија*, пресуда од 19 јули 2018.

189 *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018.

190 *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018; *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018.

191 *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018.

192 *Смичковски против Македонија*, пресуда од 5 јули 2018; *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018; *Тасева-Петровска против Македонија*, пресуда од 11 јануари 2018.

Само во една пресуда досега, *Љатифи против Македонија*,¹⁹³ Судот разгледуваше жалбени наводи што се однесуваа на слободата на движење, констатирајќи повреда на член 1 од Протоколот бр. 7 кон Конвенцијата. Од апликантката, српска државјанка, која избегала од Косово во Македонија во 1999 година, било побарано да ја напушти земјата зашто таа претставувала „ризик за националната безбедност“ откако ѝ бил прекинат статусот на барател на азил. Домашните управни судови го потврдиле решението на Министерството за внатрешни работи (МВР), забележувајќи дека тоа било засновано врз класифициран документ прибавен од Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК). Тој само упатувал на тоа дека апликантката наводно знаела и го поддржувала учеството на други лица во извршувањето на повеќе кривични дела, без каква било назнака за идентитетот на тие лица или за нивната поврзаност со апликантката. Според гледиштето на Судот, апликантката не била во можност адекватно да го презентира нејзиниот случај во последователната постапка за судско преиспитување со оглед дека класифицираниот документ никогаш не ѝ бил обелоденет и решението на Министерството не ја обезбедило ниту со најмало укажување на фактичките основи поради кои таа била сметана за безбедносен ризик.

Дополнително, на судовите не им бил обезбеден спорниот документ или какви било натамошни фактички детали со цел да го проверат тврдењето дека апликантката навистина претставувала ризик по националната безбедност. Така, тие се ограничиле себеси на чисто формално разгледување на предметот, без да дадат какво било објаснување за важноста да се сочува доверливоста на тој документ. Во тој контекст, Судот нагласи дека дури и да била во прашање националната безбедност, концептите на законитост и владеење на правото во едно демократско општество изискуваат мерките за протерување што имаат влијание врз темелните човекови права да бидат предмет на некој облик на контрадикторна постапка пред независна власт или суд надлежен да изврши ефективна контрола во однос на причините за нив и да ги преиспита релевантните докази, доколку е тоа потребно со соодветни процедурални ограничувања на употребата на класифицирани информации. Ова доведе до тоа Судот да утврди повреда на став 1 точки (а) и (б) од членот 1 од Протоколот бр. 7.

Во однос на слободата на политичко изразување, *Макрадули против Македонија*¹⁹⁴ се однесуваше на кривичната осуда на апликантот, потпретседател на опозициска партија и пратеник, за клеветата против братучедот на премиерот, кој во тоа време беше висок член на владејачката политичка партија и директор на УБК. Судот го нагласи високиот степен на заштита на политичкиот говор, кој се применува врз избраните претставници, при што властите тогаш имаат особено тесен простор за проценка. Тој повтори дека границите на прифатлива критика се пошироки за државните службеници одошто за приватни лица и дека политичарот неизбежно и свесно отворено се изложува себеси на непосреден надзор како од страна на новинарите, така и од пошироката јавност, и тој треба да покаже поголем степен на толерантност и воздржување од прибегнување кон кривични постапки. Иако домашните судови на тужителот му го признале статусот на државен службеник, тие не ја прифатиле пошироко прифатливата критика кога се засегнати такви службеници. Тие сметале дека наводите за злоупотреба на опремата и овластувањата за полициско прислушување за да се стекне добивка на берзата и коруптивните практики при јавната продажба на земјиште во државна сопственост, кои наводи биле изнесени од апликантот на конференциите за печат одржани во седиштето на неговата партија, претставувале фактички искази (тврдења), а

193 *Љатифи против Македонија*, пресуда од 17 мај 2018.

194 *Макрадули против Македонија*, пресуда од 19 јули 2018.

не вредносни судови. ЕСЧП го критикуваше тоа што домашните судови барале од апликантот да исполни повисок стандард од тој на должно внимание, преку барањето да ја докаже вистинитоста на неговите тврдења, како и тоа што таквиот пристап бил следен од страна на Уставниот суд, иако тој ги категоризирал спорните искази како „мислења“.

Според гледиштето на Судот, без оглед на фактот што изречената глоба повеќе не можела да биде наплатена со оглед на законските измени од ноември 2012 година кои ја декриминализираа клеветата, осудата на апликантот имала одвраќачки ефект врз политичката дебата која тој ја покренал преку поставувањето на прашања од општ интерес, имено транспарентноста и спречувањето на злоупотребата на власта од јавните службеници, што е и улогата на политичарите и пратениците, како претставници на избирачкото тело. Уште повеќе, стандардите применети во спорните постапки не биле компатибилни со принципите отелотворени во членот 10 и домашните судови пропуштиле да постигнат правична рамнотежа помеѓу спротивставените интереси кои биле засегнати. Следствено на тоа, вмешувањето било несразмерно на целта и истото не било „неопходно во едно демократско општество“ во смисла на значењето на членот 10 став 2.

Во *Еуромак Метал ДОО против Македонија*,¹⁹⁵ Судот утврди повреда на членот 1 од Протоколот бр. 1 бидејќи компанијата-апликант била лишена од нејзиното право да биде ослободена од данокот на додадена вредност (ДДВ) којшто таа го беше платила за внесените добра и покрај нејзиното целосно придржување кон ДДВ обврските и нејзе ѝ било неоправдано наложено да плати ДДВ за внесените стоки од кој таа претходно законито била ослободена, заедно со камата. Ова било направено бидејќи нејзините добавувачи не ги исполниле нивните обврски за пријавување на ДДВ. Фактот дека компанијата-апликант не ги намирала нејзините обврски спрема државата кои произлегувале од спорните решенија издадени од страна на даночните органи, кои биле потврдени од управните судови, со оглед дека нејзината банкарска сметка била блокирана согласно тие решенија и таа компанија на крајот и престанала да постои немал никакво влијание врз наодот на Судот дека пресметката на данокот се одразила врз сопственичките права на компанијата-апликант.

Прекршување на начелото на еднаквост на оружјата спротивно на членот 6 став 1 и став 3 точка (г) беше утврдено во 2 пресуди изречени во 2018 година.¹⁹⁶

Во *Асани против Македонија*,¹⁹⁷ Судот сметаше дека правата на одбрана на апликантите биле неприфатливо ограничени, откако тој ги примени релевантните принципи развиени во пресудите на Големиот судски совет во *Ал-Каваџа*¹⁹⁸ и *Шачашвили*,¹⁹⁹ што се однесуваат на компатибилноста со членот 6 став 1 и став 3 точка (г) на постапките во кои како докази биле користени искази дадени од сведок кој не бил присутен и испрашувачки на рочиштето. Сведочењето дадено од страна на загрозените сведоци било сметано за одлучувачко во дадениот случај, бидејќи без него значително би биле намалени шансите за осуда на апликантите за убиство и нивно казнување на доживотен затвор. Имајќи го предвид тоа дека апликантите и нивните адвокати биле исклучени од присуство

¹⁹⁵ *Еуромак Метал ДОО против Македонија*, пресуда од 14 јуни 2018.

¹⁹⁶ *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018; *Смичковски против Македонија*, пресуда од 5 јули 2018.

¹⁹⁷ *Асани против Македонија*, пресуда од 1 февруари 2018.

¹⁹⁸ *Ал-Каваџа и Тахери (Al-Khawaja and Tahery) против Обединетото Кралство*, пресуда од 15 декември 2011.

¹⁹⁹ *Шачашвили (Schatschaschwili) против Германија*, пресуда од 15 декември 2015.

на испрашувањето на сведоците како пред истражниот, така и пред судечкиот судија, за разлика од јавниот обвинител кој бил присутен и на двете испрашувања, Судот сметаше дека можноста која им била понудена на апликантите да им поставуваат прашања на загрозените сведоци не би можела да се смета за доволна процедурална заштитна гаранција за да се контрабалансираат ограничувањата со кои тие се соочиле во остварувањето на нивното право на одбрана.

Дотолку повеќе, биле направени недоволни напори за да се осигура присуство на рочиштето на трет сведок, чиј исказ од предсудската постапка имал значителна тежина во врска со вината на апликантот и врз кој се потпирале домашните судови, откако тој станал недостапен затоа што избегал од државата и против него бил издаден меѓународен налог за апсење. Уште повеќе, и покрај изнесените наводи дека тој подоцна се наоѓал во Македонија, домашните судови не обезбедиле валидни причини за неговото неприсуство на судењето. ЕСЧП исто така нотираше дека судечкиот суд никогаш не го испрашал тој сведок со цел самиот да ја процени веродостојноста на исказот даден од негова страна. Отсуството на експлицитен приговор од апликантите на исказот од предсудската постапка кој бил прочитан во судечкиот суд не би можело да биде протолкувано како недвосмислено одрекување од нивното право да го сослушаат, особено со оглед дека ниту апликантите ниту нивните адвокати во кој било стадиум од постапката немале можност да го конфронтираат и да му поставуваат прашања на тој сведок или, пак, усно да го испрашуваат во нивно присуство.

*Смичковски против Македонија*²⁰⁰ се однесуваше на кривична постапка во која апликантот бил прогласен за виновен и осуден на условна казна затвор за предизвикување тешка телесна повреда. Судот заклучи дека со одбивањето на сите барања на одбраната, а особено на барањето да се испрашува круцијален очевидец, без да се обезбедат релевантни причини за тоа, а во исто време прифаќањето на сите аргументи и докази на обвинителството, судечкиот суд креирал неправична предност во полза на обвинителството и тој го лишил апликантот од каква било практична можност ефективно да ги оспорува обвиненијата против него. Одбивањето на тоа барање, што недвојбено би можело да ја зајакне одбранбената позиција или дури и да доведе до ослободување на апликантот, било засновано врз образложение што според Судот беше сметано за очигледно спротивно на расположливите факти на случајот и поради тоа, не би можело да биде прифатено како релевантно и валидно.

Во *Тасева-Петровска против Македонија*²⁰¹ апликантката, инаку професорка по право на приватен универзитет, се жалела на немањето контрадикторно судење во постапката пред Вишиот управен суд, во која таа го оспорувала решението донесено од Министерството за правда да се отфрли нејзиното барање да ѝ се признае ист статус со оние лица кои го положиле правосудниот испит. ЕСЧП утврди дека фактот што нејзе не ѝ било дозволено да ги коментира поднесоците на Министерството поднесени во одговор на нејзината жалба, а со оглед дека истите не ѝ биле препратени довел до повреда на членот 6 став 1. Тој исто така се осврна и на неговите претходни пресуди во *Грозданоски*²⁰² и *Наумоски*,²⁰³ што се однесуваа на слични околности.

200 *Смичковски против Македонија*, пресуда од 5 јули 2018.

201 *Тасева-Петровска против Македонија*, пресуда од 11 јануари 2018.

202 *Грозданоски против Македонија*, пресуда од 31 мај 2007.

203 *Наумоски против Македонија*, пресуда од 27 ноември 2012.

Во *Селами и други против Македонија*²⁰⁴ апликантот бил уапсен под сомнение за вмешаност во убиството на двајца полицајци и тој подоцна бил обвинет за членство во терористичка група, но кривичната постапка била запрена. Случајот се однесуваше на жалбениот навод од семејството дека надоместокот кој му бил доделен на г. Селами во домашната постапка бил неразумно низок, со оглед на неговото неоправдано притворање и на сериозните повреди кои тој ги претрпел. Врз основа на фактите на случајот, Судот забележа дека апликантот бил малтретиран во рацете на полицијата во врска со неговото апсење и испрашување и дека тој бил жртва на тортура. Судот утврди повреда на членот 3 во неговиот процедурален аспект, и повреда на член 5 став 5 (право на надоместок), со оглед дека надоместокот од 9,800 евра кој бил доделен од домашните судови не би можел да се смета за соодветно обесштетување. Дополнително, Судот нотираше дека домашните судови пропуштиле експлицитно и фактички да признаат дека несоодветното постапување кое го претрпел апликантот претставувало „тортура“. Судот особено го адресираше прашањето дали апликантите биле „индиректни жртви“ на наведените повреди. Тој сметаше дека додека тројца од нив (неговата поранешна сопруга и децата) немале легитимација да го истакнат нивното барање во име на г. Селами, четвртиот апликант, син на г. Селами и негов единствен наследник, би можел да се квалификува како „индиректна жртва“ бидејќи тој имал силен морален интерес за случајот и барањата биле преносливи врз него со оглед дека тој ја беше продолжил постапката за надомест на штета во негово име и за негова сметка, после неговата смрт, и ја наследил досудената отштета.

*Рамковски против Македонија*²⁰⁵ и *Сејдији против Македонија*²⁰⁶ се однесуваа на континуираниот притвор на апликантите, кои биле осудени за серија кривични дела, што се однесувале на обвиненија за организиран криминал, вклучително и за злосторничко здружување. Судот го забележа постоењето на практика на издавање на колективни притворски решенија, за кои веќе беше утврдено дека самите по себе се инкомпатибилни со членот 5 став 3 од Конвенцијата. Истата скратена формулација била константно употребувана во сите решенија за продолжување на притворот и во одлуките по жалба од апликантите, а судовите не спровеле индивидуална проценка од случај до случај на основите за притвор во поглед на секој поединечен член на групата. ЕСЧП понатаму заклучи дека преку пропуштањето да се адресираат конкретните факти или соодветно да се земат предвид алтернативните превентивни мерки, како и преку суштественото потпирање врз тежината на обвиненијата и суровоста на казната со која биле соочени, властите го продолжувале притворот на апликантите врз причини кои не би можеле да се сметаат за „релевантни и доволни“, на тој начин продолжувајќи ја претходната судска пракса на *Василкоски и други*²⁰⁷ и *Миладинов и други*.²⁰⁸

Во *Рамковски против Македонија*, Судот не утврди прекршување на презумпцијата на невиност од член 6 став 2 од Конвенцијата во поглед на терминологијата на решенијата употребена со цел да се оправда продолжувањето на притворот на апликантите, со оглед дека тие упатувале само на разумното сомнение дека обвинетите ги извршиле кривичните дела кои им биле ставени на товар во обвинителниот акт и тие не содржеле експлицитна и безрезервна изјава која би претставувала утврдување на вината на апликантите пред да биде докажано согласно закон дека тие се виновни.

204 *Селами и други против Македонија*, пресуда од 1 март 2018.

205 *Рамковски против Македонија*, пресуда од 8 февруари 2018.

206 *Сејдији против Македонија*, пресуда од 7 јуни 2018.

207 *Василкоски и други против Македонија*, пресуда од 28 октомври 2010.

208 *Миладинов и други против Македонија*, пресуда од 24 април 2014.

Повреда на членот 11 во светлина на членот 9 беше утврдена во 3 случаи²⁰⁹ кои се однесуваа на одбивањето на властите да ги регистрираат здруженијата-апликанти како правни лица. Таквите нарушувања биле „пропишани со закон“ со оглед дека односните здруженија наводно не ги беа исполниле формалните услови од Законот за правната положба на црквата, верските заедници и религиозни групи од 2007 година, и тие ја следеле „легитимната цел“ за заштита на правата и слободите на другите. Сепак, причините изнесени од националните судови, главно во однос на формалните недостатоци за регистрација, не биле „релевантни и доволни“ за да ги оправдаат вмешувањата. Дополнително, во случаите на *Ставропигијалниот манастир „Свети Јован Златоуст“*²¹⁰ и *„Црквата на вистинските православни христијани“ и Ивановски*,²¹¹ Судот сметаше дека наодот на домашните судови дека регистрацијата би ја повредила слободата на религијата на другите верници кои биле членови на веќе регистрирани ентитети била од општа природа и таа не била поткрепена со уверливо објаснување. Во двата случаи, Судот ги повтори принципите сумирани во случајот на *„Православната охридска архиепископија“*,²¹² признавајќи го широкиот простор за процена на државите и еднаквоста на сите верски организации пред законот. Беше подвлечено дека улогата на властите во ситуација на конфликт помеѓу или внатре во рамките на верските групи не е да ја отстрани причината за тензија преку елиминирање на плурализмот, туку да осигура дека спротивставените групи меѓусебно се толерираат. Со оглед дека во случајот на *Ставропигијалниот манастир* барањето за заштита на слободите и правата на здружението-апликант било отфрлено со оглед на наводно немање надлежност, Судот го отфрли приговорот на Владата за неисцрпеност на правните лекови во *„Црквата на вистинските православни христијани“*, притоа имајќи ја предвид праксата на Уставниот суд да ја отфрла надлежноста да расправа по барања на здруженија или организации, и да ги отфрла барањата од поединци поднесени во нивно име и во име на нерегистрирани верски здруженија чиешто членови биле тие.

Првото барање за признавање на здружението-апликант во *„Бекташката заедница“ и други против Македонија*²¹³ било отфрлено од чисто формална причина, имено дека тоа не било регистрирано пред 1998, туку само било ставено во листата на здруженија во 2000 година. Поради тоа, Судот сметаше дека домашните власти не идентификувале „неодложна општествена потреба“ и дека вмешувањето не било „неопходно во едно демократско општество“. Всушност, домашните судови одбиле да го признаат континуираниот правен статус на здружението-апликант согласно новото законодавство што стапило на сила во 2007 година, иако тоа било официјално регистрирана верска организација уште од 1993 година, главно бидејќи неговото име било слично со име со зборот “Бектешка“ кое веќе било користено од друга верска заедница регистрирана во судскиот регистар и неговите доктринарни извори на учење биле идентични со тие на веќе регистрираната *„Исламска верска заедница“*, а тоа би можело да создаде конфузија помеѓу верниците. Таквата оценка била инкомпатибилна со улогата на државата како неутрален и непристрасен организатор

209 *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018; *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018.

210 *Ставропигијален манастир „Свети Јован Златоуст“ против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018.

211 *„Црква на вистинските православни христијани“ и Ивановски против Македонија*, пресуда од 29 ноември 2018.

212 *„Православна охридска архиепископија (Грчко-православна охридска архиепископија на Пеќката патријаршија)“ против Македонија*, пресуда од 16 ноември 2017.

213 *„Бекташка заедница“ и други против Македонија*, пресуда од 12 април 2018.

на практикувањето на различните религии, вери и уверувања, што исклучува каква било дискреција на страната на државата да ја оценува легитимноста на религиските уверувања или начините на кои истите се изразуваат. Судот исто така ја критикуваше одлуката на Уставниот суд дека нерегистрирањето на здружението-апликант било неопходно заради „спречување на верските конфликти“ бидејќи не биле изведени докази дека тоа претставувало каква било опасност за едно демократско општество. Иако вмешувањето било законито и имало за цел заштита на правата и слободите на другите, причините за одбивање на регистрацијата не биле особено значајни и убедителни, што доведе до повреда на членот 11, толкуван во светлина на членот 9.

Во 4 од 17 одлуки усвоени против Македонија во 2018 година Судот навлезе во мериторно испитување на случајот. 2 од нив го адресираа правото на судење пред непристрасен суд согласно член 6 став 1 од Конвенцијата.²¹⁴

*Хасани против Македонија*²¹⁵ се однесуваше на постапката во која апликантката, која избегала од Косово во 1999 година, го оспорувала конечното и правосилно решение на МВР со кое бил прекинат нејзиниот статус на азил и нејзе ѝ било наложено да ја напушти Македонија, што било сметано како мерка на протерување против неа. И покрај тоа, ЕСЧП сметаше дека во текот на постапката за азил апликантката не се ослободила од товарот на докажување по однос на постоењето на индивидуален, стварен ризик од несоодветен третман по членот 3 на кој таа би била изложена доколку била спроведена мерката на која се жалела. Во однос на нејзините жалбени наводи по член 8, Судот призна дека постоел семеен живот помеѓу апликантката, нејзиниот вонбрачен партнер и нивните четири малолетни деца (сите македонски државјани), но забележа дека апликантката не го покренала прашањето за влијанието на нејзиното протерување врз семејниот живот. Судот ја нагласи позитивната обврска на властите да ѝ дозволат да престојува во Македонија, каде таа живеела значително долго време уште од 13 годишна возраст, со цел таа да го одржува и натаму да го развива нејзиниот семеен живот. Во исто време, тој напомена дека апликантката не презела никакво дејствие за да прибави документи за лична идентификација од Косово, иако изминале повеќе од девет години од решението на Министерството, ниту, пак, презентирала било што за да докаже дека нејзината ситуација била поразлична од онаа на нејзините родители, браќа и сестри кои прибавиле такви документи. Поради тоа, Судот заклучи дека апликантката немала „издржано тврдење“ и соодветно на тоа, нејзината апликација беше отфрлена како очигледно неоснована.

Во *Малики против Македонија*,²¹⁶ апликантот, кој бил осуден во отсуство (in absentia) за убиство на неговата сопруга и казнет на петнаесет години затвор се жалел во однос на повторената кривична постапка (која следувала по неговото враќање во Македонија). Применувајќи ги принципите наведени во *Шачашвили и Ал-Каваџа и Тахери*, ЕСЧП го нотираше фактот дека иако судечкиот суд не обезбедил добра причина за неприсуството на двајцата сведоци, нивните сведочења не биле „единствен“ или „одлучувачки“ доказ за осудата, бидејќи околностите на случајот на апликантот биле исто така востановени и врз основа на доказите изготвени од другите сведоци или потврдени од него. Уште повеќе, апликантот пропуштил вкрстено да го испрашува еден од сведоците, и тој ниту ја оспорил кредибилноста на другите материјални докази кои биле изведени пред нив, ниту, пак, изнел какви било причини како нивното сослушување би ја зајакнало неговата позиција. Врз

214 *Андонов против Македонија*, одлука на Комитет од 11 септември 2018; *Бајрамовски против Македонија*, одлука на Совет од 26 јуни 2018.

215 *Хасани против Македонија*, одлука на Комитет од 26 јуни 2018.

216 *Малики против Македонија*, одлука на Комитет од 11 септември 2018.

основа на сево ова, ЕСЧП заклучи дека правото на одбрана не било ограничено во мера неспоива со гаранциите предвидени во членот 6 став 1 и став 3 точка (г) и го отфрли овој жалбен навод како очигледно неоснован.

Во *Бајрамовски против Македонија*,²¹⁷ апликантот навел отсуство на непристрасност на страната на првостепениот суд, бидејќи тужениот во граѓанска постапка која тој ја покренал во тоа време бил судија на тој суд. Неговиот жалбен навод беше прогласен за недопуштен заради неисцрпеност на домашните правни лекови со оглед на пропуштањето на апликантот да ги покрене неговите сомнежи во кој било стадиум од постапката и фактот дека тој не ја искористил можноста да побара од Врховниот суд да го отстапи неговиот предмет на друг надлежен суд. Истиот жалбен навод во поглед на апелациониот суд беше исто така одбиен со оглед дека апликантот не поднел каков било доказ за да ги поткрепи неговите сомнежи во однос на личните предубедувања на двајцата судии кои биле поранешни колеги на спротивната странка на апликантот во првостепениот суд, а кои во меѓувреме станале судии на апелациониот суд. Освен тоа, таквите сомнежи не можеле да се сметаат за објективно оправдани, зашто ниту еден од нив не бил член на советот кој одлучувал по неговата жалба.

Во *Андонов против Македонија*,²¹⁸ Судот забележа дека наводите на апликантот дека советот од тројца судии на апелациониот суд, кој ја разгледувал неговата жалба поднесена за време на повторената граѓанска постапка, ја немал потребната непристрасност затоа што тој вклучувал судија со кој тој наводно имал тежок личен однос, биле од прилично генерална природа, без какви било посебни детали во поглед на природата и причините на наводниот конфликт. Уште повеќе, барањето на апликантот за изземање на тој конкретен судија било правилно разгледано во согласност со релевантната постапка. Со оглед дека апликантот пропуштил да предочи каков било доказ за личната предрасуда на судијата, Судот ја отфрли апликацијата како очигледно неоснована.

217 *Бајрамовски против Македонија*, одлука на Совет од 26 јуни 2018.

218 *Андонов против Македонија*, одлука на Комитет од 11 септември 2018.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Општ вовед

Република Србија ја ратификуваше Европската конвенција за човекови права („Конвенцијата“) на 3 март 2004 година.

До 31 декември 2018 година, Европскиот суд за човекови права („ЕСЧП“ или „Судот“) донесе 192 пресуди²¹⁹ и 556 одлуки во однос на Србија. ЕСЧП утврди повреди во 179 предмети.²²⁰ Од пресудите, 75 предмети беа одлучени од комитет во т.н. „повторувачка“ или „добро востановена судска пракса“ (ДВСП; well-established case law (WECL), *англ.*), 115 предмети беа одлучени од совет, а два од Големиот совет. Од одлуките, 430 предмети беа одлучени од комитет и 126 предмети беа одлучени од совет.

Беа донесени 147 пресуди во однос на членот 6 од Конвенцијата, право на правично судење. Беа утврдени повреди во 140 предмети. Предметите во голема мера се однесуваа на должината на постапките и недостаток на извршување на домашните пресуди. Исто така, предметите покренаа прашања во врска со употребата на признанија при судење,²²¹ дефиницијата за независност на трибунали и судови,²²² правичност на постапката,²²³ потребата за правосудна сигурност и јавна доверба во судството,²²⁴ правото на јавна судска расправа и значењето на оваа гаранција,²²⁵ презумпцијата на невиност,²²⁶ составот на суд,²²⁷ постапка во врска со деловна способност²²⁸ и правото на пристап до суд кога во домашното право постојат процедурални исклучоци.²²⁹

Беа донесени 75 пресуди во однос на членот 1 од Протоколот бр. 1, заштита на сопственоста. Беше утврдена повреда во 74 од тие предмети.²³⁰

219 Бројот на пресуди во овој материјал вклучува пресуди усвоени од комитет од 3 судии во т.н. „повторувачка практика или ДВСП“, совет од 7 судии и Голем совет од 17 судии.

220 Пресуди во кои не е утврдена повреда се: *Дамјановиќ против Србија*, пресуда од 18 ноември 2008; *Молнар Габор против Србија*, пресуда од 8 декември 2009; *Јухас Ѓуриќ против Србија*, пресуда од 7 јуни 2011; *Добриќ против Србија*, пресуда од 21 јуни 2011; *Митиќ против Србија*, пресуда од 22 јануари 2013; *Луковиќ против Србија*, пресуда од 26 март 2013; *Ѓекиќ и други против Србија*, пресуда од 29 април 2014; *Станковиќ и Трајковиќ против Србија*, пресуда од 22 декември 2015; *Цулара против Србија*, пресуда од 12 јули 2016; *Здравковиќ против Србија*, пресуда од 20 септември 2016; *Цветковиќ против Србија*, пресуда од 7 февруари 2017 и *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

221 *Хајнал против Србија*, пресуда од 19 јуни 2012 и *Димовиќ и други против Србија*, пресуда од 11 декември 2018.

222 *Шоргиќ против Србија*, пресуда од 3 ноември 2011.

223 *Станимировиќ против Србија*, пресуда од 18 октомври 2011.

224 *Винчиќ и други против Србија*, пресуда од 1 декември 2009; *Ракиќ и други против Србија*, пресуда од 5 октомври 2010; *Живиќ против Србија*, пресуда од 13 декември 2011; *Мирковиќ и други против Србија*, пресуда од 26 јуни 2018.

225 *Моушн Пикчерс Гаранторс Лтд. (Motion Pictures Guarantors Ltd) против Србија*, пресуда од 8 јуни 2010.

226 *Матијашевиќ против Србија*, пресуда од 19 септември 2006.

227 *Момчиловиќ против Србија*, пресуда од 2 април 2013.

228 *Салонтаји Дробњак против Србија*, пресуда од 13 октомври 2009.

229 *Маширевиќ против Србија*, пресуда од 11 февруари 2014.

230 Не беше утврдена повреда во *Молнар Габор против Србија*, пресуда од 8 декември 2009.

Најголемиот дел од предметите се однесуваат на неефикасно извршување на домашни одлуки против претпријатија во општествена сопственост. Првата таква пресуда беше донесена во предметот *Качапор и други против Србија*.²³¹ По овој предмет Судот донесе 63 слични пресуди, многу од комитет од тројца судии, со оглед на тоа што тие беа третирано како „добро востановена судска пракса“.²³² Судот утврди повреда на правото на сопственост во два предмета кои се однесуваат на пензиски права²³³ и во еден случај на бесправно градење.²³⁴

Во пилот пресудата на Големиот совет во предметот *Алишиќ и други*,²³⁵ ЕСЧП утврди повреда на правото на сопственост што резултираше од неможност на апликантите да ги користат нивните заштеди повеќе од дваесет години и ги задолжи Словенија и Србија да преземат општи мерки според членот 46 од Конвенцијата.²³⁶

Во пресудата во предметот *Грудиќ*,²³⁷ ЕСЧП утврди повреда на правото на сопственост бидејќи вмешувањето во апликантовиот „имот“ (суспендирање на исплата на пензии на поединци на кои им биле доделени тие пензии) не било во согласност со релевантното домашно право (суспензиите биле засновани врз мислења на Министерството).²³⁸

Во пресудата во *Исени*, ЕСЧП утврди повреда на правото на сопственост бидејќи одлуката на Уставниот суд во врска со експропријација на апликантовиот стан не била извршена повеќе од седум години.²³⁹

За членот 3, забраната за тортура и друго злоставување, беа донесени девет пресуди. Беа утврдени повреди во шест од овие предмети.²⁴⁰ Предметите вклучуваат прашања на нужноста да се спроведе истрага,²⁴¹ и исто така тестот дали органите го знаеле ризикот за апликантот и дали тие пропуштиле да дејствуваат така како што требале.²⁴² Во предметот *Хабими и други*, иако беше утврдена повреда на процедуралниот огранок на членот 3, немаше материјална повреда иако тоа

231 *Качапор и други против Србија*, пресуда од 15 јануари 2008.

232 Беа донесени 42 пресуди од комитет во постапка на ДВСП во врска со неизвршување на одлуки против претпријатија во општествена сопственост. Во бројни слични предмети беа склучени пријателски спогодби.

233 *Пејчиќ против Србија*, пресуда од 8 октомври 2013 и *Крстиќ против Србија*, пресуда од 10 декември 2013.

234 *Костиќ против Србија*, пресуда од 25 ноември 2008.

235 *Алишиќ и други против Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија, Словенија и Македонија*, пресуда на Големиот совет од 14 јули 2014

236 На 28 декември 2016 Парламентот на Србија го донесе Законот за извршување на пресудата во *Алишиќ и други*. Во одлуката во *Муратовиќ* од 21 март 2017, Судот утврди дека српскиот закон ги исполнил критериумите од пресудата во *Алишиќ и други*.

237 *Грудиќ против Србија*, пресуда од 27 април 2012.

238 Во одлуката во *Скендери и други*, ЕСЧП испитуваше слични теми. Сепак, во *Скендери и други* Судот ги прогласи како недопуштени жалбените наводи на првиот апликант со оглед на тоа што утврди дека периодот на застареност од три години, прашање кое не се појави во *Грудиќ*, бил законит, се стремел кон легитимна цел и бил сразмерен. Исто така, Судот ги отфрли преостанатите апликации бидејќи апликантите не поднеле уставни жалби – ефективен правен лек.

239 *Исени против Србија*, пресуда од 9 октомври 2018.

240 Не беше утврдена повреда на членот 3 во *Ѓермановиќ против Србија*, пресуда од 23 февруари 2010; *Оташевиќ против Србија*, пресуда од 5 февруари 2013 и *Ѓекиќ и други против Србија*, пресуда од 29 април 2014.

241 *Крсмановиќ против Србија*, пресуда од 19 декември 2017; *Хабими и други против Србија*, пресуда од 3 јуни 2014; *Лакатош и други против Србија*, пресуда од 7 јануари 2014; *Хајнал против Србија*, пресуда од 19 јуни 2012; *Станимировиќ против Србија*, пресуда од 18 октомври 2011.

242 *Милановиќ против Србија*, пресуда од 14 декември 2010.

беше примарно, поради недостигот на факти произлезен од неадекватната истрага на органите.²⁴³ Во *Хајнал*, Судот утврди повреда и на материјалната и на процедуралната обврска според членот 3.²⁴⁴ Во предметот *Милановиќ*²⁴⁵ апликантот бил припадник на движењето Харе Кришна, а Судот утврди повреда на членот 3 и членот 14 во комбинација со членот 3 од Конвенцијата поради нападите врз него.

За членот 2 од Конвенцијата, правото на живот, беа донесени четири пресуди и беше утврдена повреда во првите три од нив.²⁴⁶ *Мучибабиќ* се однесуваше на загуба на живот поради опасна дејност под контрола на државен орган, како и повреда на процедуралната обврска за спроведување на истрага.²⁴⁷ *Младеновиќ*²⁴⁸ се однесуваше на процедуралната обврска за спроведување на истрага и за нужноста од извршување на таа обврска. *Петровиќ*,²⁴⁹ исто така, се однесуваше на должноста за спроведување на истрага, а државните органи беа критикувани поради нивниот недостиг на независност, навременост и сеопфатност при истражување на расположивите докази.

Судот донесе пресуди во седум предмети според членот 5, правото на слобода и безбедност, а повреда беше утврдена во шест од тие предмети.²⁵⁰ Судот разгледуваше прашања како што е дали е неопходно да се врши лишување од слобода или дали можат да се користат други средства за да се спречи поединец да побегне од правдата,²⁵¹ барањето поединец лишен од слобода да се изведе пред судија или друго службено лице овластено со закон,²⁵² лишување од слобода врз основа на странска одлука што не била признаена на домашно ниво²⁵³ и презумпција на невиност.²⁵⁴

Беа донесени 16 пресуди во однос на членот 8, правото на почитување на приватен и семеен живот. Беа утврдени повреди во 12 од овие предмети.²⁵⁵ Овие предмети покренаа прашања на позитивната обврска на државата за семејно обединување на родители и деца,²⁵⁶ важноста на правилна проценка на деловната способност,²⁵⁷ вмешувањето во личната преписка

243 *Хабими и други против Србија*, пресуда од 3 јуни 2014.

244 *Хајнал против Србија*, пресуда од 19 јуни 2012.

245 *Милановиќ против Србија*, пресуда од 14 декември 2010.

246 *Митиќ*, каде што не беше утврдена повреда, се однесуваше на самоубиство на затвореник и вклучи разгледување и на обврската според членот 2, пресуда од 22 јануари 2013.

247 *Мучибабиќ против Србија*, пресуда од 12 јули 2016.

248 *Младеновиќ против Србија*, пресуда од 22 мај 2012.

249 *Петровиќ против Србија*, пресуда од 15 јули 2014.

250 Не беше утврдена повреда во *Луковиќ против Србија*, пресуда од 26 март 2013, а во предметот беше вршено испитување дали апликантовото лишување од слобода било прекумерно долго.

251 *Лакатош и други против Србија*, пресуда од 7 јануари 2014 и *Германовиќ против Србија*, пресуда од 23 февруари 2010.

252 *Милошевиќ против Србија*, пресуда од 28 април 2009.

253 *Митровиќ против Србија*, пресуда од 21 март 2017.

254 *Вренчен против Србија*, пресуда од 23 септември 2008.

255 Судот не утврди повреда во *Дамњановиќ против Србија*, пресуда од 18 ноември 2008; *Здравковиќ против Србија*, пресуда од 20 септември 2016; *Цветковиќ против Србија*, пресуда од 7 февруари 2017 и *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

256 *Здравковиќ против Србија*, пресуда од 20 септември 2016; *Кривошеј против Србија*, пресуда од 13 април 2010; *Томиќ против Србија*, пресуда од 26 јуни 2007 и *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

257 *Салонтаја-Дробњак против Србија*, пресуда од 13 октомври 2009.

на затвореници,²⁵⁸ важноста на утврдувањето на татковство,²⁵⁹ потребата за користење на процедурални средства во корист на тужени²⁶⁰ и важноста родител да добие потврда за судбината на неговото дете.²⁶¹ Прашањето на преземање на мерки во сферата на односите меѓу физички лица, со цел да се зачува физички и морален интегритет, исто така беше предмет на пресуда.²⁶² Во *Зорица Јовановиќ*²⁶³ Судот утврди повреда на членот 8 поради пропустот на државата да им даде потврда на родителите за судбината на нивното дете, откако нивното неродено дете било прогласено дека е мртво. Судот ја обврза Србија да ги преземе сите прикладни мерки во рок од една година, претпочитајќи тоа да биде направено преку посебен закон (*lex specialis*), за да се осигури воспоставување на механизам насочен кон обезбедување да се изврши поединечно исправање на неправдата кон сите родители во ситуација каква што била онаа на апликантите или во доволно слична ситуација. Во октомври 2016 година Министерството за правда подготвило предлог на закон. Со оглед на тоа што овој предлог на закон сè уште не беше донесен, во септември 2017 година и декември 2018 година Комитетот на министри усвои привремени резолуции. Во најнеодамнешната резолуција од декември 2018 година, Комитетот на министри решително апелираше српските власти да ги преземат сите неопходни мерки за да осигураат законодавниот процес да се приведе кон крај, како прашање од врвна итност.

За членот 10, слобода на изразување, Судот донесе седум пресуди. Беа утврдени повреди со сите пресуди. Во тие предмети имаше разликување меѓу правата на приватност во приватната и јавната сфера,²⁶⁴ важноста на новинарската надзорната улога во општеството,²⁶⁵ фактот дека членот 10 штити информации и идеи кои навредуваат, шокираат или вознемируваат,²⁶⁶ дека природата и строгоста на изречените казни се релевантни,²⁶⁷ особената важност на слободен говор за политички партии и активни членови на партии, особено за време на изборни кампањи,²⁶⁸ барање за информации во врска со операции за електронско следење²⁶⁹ и дали нивото на изречени санкции по клеветата од апликантовиот адвокат било неопходно и сразмерно.²⁷⁰

Судот во два наврата донесе пресуди според членот 14, што се однесува на забрана на дискриминација. Судот во *Милановиќ* утврди повреда на членот 14 во комбинација со членот 3 од Конвенцијата.²⁷¹ Втората пресуда според членот 14 беше во предметот *Вучковиќ против Србија*, меѓутоа, по неа следеше пресуда на Големиот совет, во која беше утврдено дека апликантите не ги

258 *Стојановиќ против Србија*, пресуда од 19 мај 2009.

259 *Јевремовиќ против Србија*, пресуда од 17 јули 2007.

260 *В.А.М. против Србија*, пресуда од 13 март 2007.

261 *Зорица Јовановиќ против Србија*, пресуда од 26 март 2013.

262 *Исаковиќ и Видовиќ против Србија*, пресуда од 1 јули 2014.

263 *Зорица Јовановиќ против Србија*, пресуда од 26 март 2013.

264 *Бодрожич и Вујин против Србија*, пресуда од 20 ноември 2007 и *Милисављевиќ против Србија*, пресуда од 4 април 2017.

265 *Ibid.*

266 *Бодрожич против Србија*, пресуда од 23 јуни 2009.

267 *Филиповиќ против Србија*, пресуда од 20 ноември 2007.

268 *Лепојиќ против Србија*, пресуда од 6 ноември 2007.

269 *Младинска иницијатива за човекови права (Youth Initiative for Human Rights) против Србија*, пресуда од 25 јуни 2013.

270 *Тешич против Србија*, пресуда од 11 февруари 2014.

271 *Милановиќ против Србија*, пресуда од 14 декември 2010.

исцрпили домашните правни лекови.²⁷² Во *Паунковиќ и Миливојевиќ*,²⁷³ Судот утврди повреда на членот 3 од Протоколот бр. 1, право на слободни избори, бидејќи за престанокот на мандатот на апликантот беше утврдено дека било надвор од применливата правна рамка. Повреда на членот 4 од Протоколот бр. 7, право да не се биде суден или казнет двапати, беше утврдена во предметот *Миленковиќ*,²⁷⁴ бидејќи таму имаше дуплирање на постапки.

Предмети од 2018 година

Пресуди

Во 2018 година Судот донесе 13 пресуди против Србија. ЕСЧП утврди повреда во 12 од овие предмети.²⁷⁵ Од 13-те пресуди, десет беа донесени од комитет во предмети од „повторувачки карактер“ или ДВСП, а во три предмети одлучи совет.²⁷⁶

Во единаесет предмети Судот испитуваше апликации според членот 6 од Конвенцијата.²⁷⁷ Во еден предмет Судот испитуваше апликација според членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата,²⁷⁸ а во еден предмет според членот 8 од Конвенцијата.²⁷⁹

Во еден предмет Судот утврди повреда на правото на судење во разумен рок (член 6 од Конвенцијата), поради неефикасното извршување на домашни одлуки во предмети против претпријатија во општествена сопственост.²⁸⁰ Овој предмет беше одлучен од комитет како ДВСП. Ова е продолжение на практиката што беше иницирана со предметот *Качапор и други против Србија*²⁸¹ и продолжи со серија пресуди и одлуки со кои беше констатирано пријателско спогодување. ЕСЧП во овој предмет утврди дека државата вршела ефективна контрола врз претпријатија во општествена сопственост и дека, следствено на тоа, државата треба да сноси одговорност за нивните долгови. Во склад со претходната практика на ЕСЧП, на Србија ѝ беше наредено од нејзиниот буџет да му плати надомест за материјална штета на апликантот, во износ одреден со домашната пресуда што не била извршена и предизвикала поведување на постапка, меѓутоа, намален за износите кои веќе биле платени врз истата основа на домашно ниво. Покрај тоа, на апликантот му беше досуден износ од 2.000 евра како надомест на нематеријална штета и трошоци сврзани со постапката.

272 *Вучковиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2012 и пресуда на Големиот совет од 25 март 2014.

273 *Пауновиќ и Миливојевиќ против Србија*, пресуда од 24 мај 2016.

274 *Миленковиќ против Србија*, пресуда од 1 март 2016.

275 Не беше утврдена повреда на членот 8 од Конвенцијата во *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

276 Предмети одлучени од совет се *Мирковиќ и други против Србија*, пресуда од 26 јуни 2018; *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018 и *Димовиќ и други против Србија*, пресуда од 11 декември 2018.

277 *Хрустиќ и други против Србија*, пресуда од 9 јануари 2018; *Шаќировиќ и други против Србија*, пресуда од 20 февруари 2018; *Мирковиќ и други против Србија*, пресуда од 26 јуни 2018; *Кориќ и други против Србија*, пресуда од 25 септември 2018; *Кнежевиќ и други против Србија*, пресуда од 9 октомври 2018; *Грбиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018; *Мијатовиќ и други против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018; *Илиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018; *Љајиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018; *Станивуковиќ и други против Србија*, пресуда од 27 ноември 2018 и *Димовиќ и други против Србија*, пресуда од 11 декември 2018.

278 *Исени против Србија*, пресуда од 9 октомври 2018.

279 *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

280 *Љајиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018.

281 *Качапор и други против Србија*, пресуда од 15 јануари 2008.

Во 2018 година Судот донесе шест пресуди за членот 6 § 1 од Конвенцијата,²⁸² продолжувајќи ја практиката од предметот *Савиќ против Србија*²⁸³ и утврдувајќи повреда на правото на судење во разумен рок поради недоволните износи на надомест досудени од Уставниот суд како форма на правична сатисфакција за повреда на правото на судење во разумен рок²⁸⁴ или пропустот на Уставниот суд да донесе одлука за утврдување повреда на правото на судење во разумен рок.²⁸⁵ Сите пресуди беа донесени од комитет од тројца судии бидејќи се сметаше дека предметите претставуваат „ДВСП“. Повреда на членот 6 од Конвенцијата беше утврдена во секој предмет и беше досуден надомест на нематеријална штета. Пред поднесување на нивните апликации до Судот, сите апликанти поднеле уставни жалби и се пожалиле на повреда на правото на судење во разумен рок.

Во некои предмети²⁸⁶ Уставниот суд донел одлуки со кои утврдил дека било повредено правото на апликантите на судење во разумен рок, досудувајќи им надомест на нематеријална штета. Како во предметот *Савиќ и други*, државата ја оспори допуштеноста на апликациите, тврдејќи дека апликантите (повеќе) не можеле да тврдат дека биле жртви на повреда на правото, бидејќи утврдувањето повреда од страна на Уставниот суд и досудувањето надомест на нематеријална штета претставувало доволен надомест за повреда на нивното право на судење во разумен рок. Како во предметот *Савиќ*, Судот сметаше дека овој приговор бил тесно поврзан со суштината на жалбените наводи на апликантите и дека поради тоа морал да биде споен кон меритумот. Одлучувајќи за меритумот, Судот го повтори начелото од *Савиќ*, истакнувајќи дека апликантовиот статус на жртва зависел од адекватноста и доволноста на правичната сатисфакција досудена од Уставниот суд. Судот оцени дека износот на надомест на штета утврден од Уставниот суд бил значително помал од износите досудени во слични предмети во практиката на ЕСЧП. Тој повторно нагласи дека разумноста на досудените износи се оценувала во контекст на сите околности сврзани со предметот. Тие ја вклучувале не само должината на постапката во овој конкретен предмет, туку и досудената вредност во контекст на животниот стандард во засегнатата држава и фактот дека надоместот според системите во државите, генерално, се дава и исплатува многу побргу отколку во случај на одлуки на ЕСЧП. Земајќи ги предвид материјалите од списите на предметот и обрнувајќи внимание на особените околности на конкретните постапки, Судот сметаше дека износите досудени на апликантите не можеле да се сметаат како доволни и затоа не претставувале соодветен надомест за претрпените повреди. ЕСЧП заклучи дека апликантите не го изгубиле статусот на жртви и заклучи дека должината на постапките била прекумерна и дека не го исполнила условот „разумен рок“.

282 *Хрустиќ и други против Србија*, пресуда од 9 јануари 2018; *Шакировиќ и други против Србија*, пресуда од 20 февруари 2018; *Ќориќ и други против Србија*, пресуда од 25 септември 2018; *Мијатовиќ и други против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018; *Илиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018 и *Станивуковиќ и други против Србија*, пресуда од 27 ноември 2018.

283 *Савиќ против Србија*, пресуда од 5 април 2016.

284 *Ќориќ и други против Србија*, пресуда од 25 септември 2018; *Мијатовиќ и други против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018 и *Илиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018.

285 *Хрустиќ и други против Србија*, пресуда од 9 јануари 2018; *Шакировиќ и други против Србија*, пресуда од 20 февруари 2018 и *Станивуковиќ и други против Србија*, пресуда од 27 ноември 2018.

286 *Ќориќ и други против Србија*, пресуда од 25 септември 2018; *Мијатовиќ и други против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018 и *Илиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018.

Во некои предмети²⁸⁷ Уставниот суд не утврдил повреда на правото на апликантите на судење во разумен рок и ги отфрлил уставните жалби. Државата ја оспори допуштеноста на апликациите, тврдејќи дека апликантите не ги исцрпиле правилно домашните правни лекови бидејќи тие во нивните уставни жалби пропуштиле правилно да ги изнесат нивните жалбени наводи за должината на постапката. Судот внимателно ги испита уставните жалби на апликантите и заклучи дека апликантите или укажале на клучните настани и одлуки донесени во текот на нивните постапки или, во нивните уставни жалби за различни постапки, користеле изрази како што се „бидејќи е очигледно дека тужениот ја одолговлекува постапката со различни дејствија“, „работен спор што трае од 2006 година, што претставува повреда на правото на судење во разумен рок“, „одолговлекување на постапката и неодговорност“, „со повреда на членот 10 од Законикот за граѓанска постапка го повреди правото на судење во разумен рок“, „постапката траеше повеќе од седум години“, „апликантите ја поднесоа нивната тужба пред речиси единаесет години“, „во разумен рок“, „постапката траеше повеќе од десет години“, „прекумерна должина“. Сите тие експлицитно се повикале на членот 32 од Уставот на Србија, кој соодветствува на членот 6 од Конвенцијата. Судот нагласи дека на жалбените наводи за должината на постапката, за разлика од други жалбени наводи според Конвенцијата, вообичаено не им треба детално објаснување. Ако, исклучително, на Уставниот суд му требаат некои дополнителни информации или документи, тој би можел да побара од апликантите да му ги достават. ЕСЧП заклучи дека апликантите им дале можност на државните органи да ги испитаат наводите за должина на постапките, а апликантите правилно ги исцрпиле домашните правни лекови. Одлучувајќи за основаноста, ЕСЧП повтори дека разумноста на должината на постапките мора да се оценува со оглед на околностите на предметот и со земање предвид на следниве критериуми: сложеноста на предметот, однесувањето на апликантите и надлежните органи и она што особено ги засегаало апликантите во спорот. Имајќи ги предвид материјалите во списите на конкретните предмети и со оглед на особените околности на конкретните постапки, ЕСЧП заклучи дека во тие предмети должината на постапките не го исполнила условот „разумен рок“.

Во еден предмет, *Кнежевиќ и други против Србија*²⁸⁸ Судот утврди повреда на правото на судење во разумен рок поради недоволните износи на надомест досудени од редовните судови во согласност со Законот за измени и дополнувања на Законот за уредување на судовите. Овој предмет беше одлучен од комитет како ДВСП. ЕСЧП ги примени истите начела како во пресудата во предметот *Савиќ*.

За членот 6 § 1 од Конвенцијата, право на правично судење, Судот, исто така, донесе пресуда во предметот *Грбиќ против Србија*²⁸⁹ и утврди повреда. Предметот беше одлучен од комитет како ДВСП и претставуваше продолжение на практиката од *Милојевиќ и други против Србија*,²⁹⁰ каде што Судот го испитуваше квалитетот на правната одредба за основот за отказ на апликантот и однесувањето на домашните судови при примената на оваа одредба.

287 *Хрустиќ и други против Србија*, пресуда од 9 јануари 2018; *Шакировиќ и други против Србија*, пресуда од 20 февруари 2018 и *Станивуковиќ и други против Србија*, пресуда од 27 ноември 2018.

288 *Кнежевиќ и други против Србија*, пресуда од 9 октомври 2018.

289 *Грбиќ против Србија*, пресуда од 23 октомври 2018.

290 *Милојевиќ и други против Србија*, пресуда од 12 јануари 2018.

Во *Мирковиќ и други против Србија*²⁹¹ ЕСЧП ја испитуваше неконзистентноста на практиката според членот 6 § 1 од Конвенцијата и утврди повреда. Предметот беше одлучен од совет. Наведувајќи ги отфрлањата на нивните граѓански тужбени барања од страна на домашните судови и истовремените прифаќања на идентични тужбени барања од други тужители, апликантите се пожалија дека имало повреди на нивното право на правна сигурност. Судот го прифати приговорот на државата во однос на неисцрпување на домашните правни лекови и отфрли четири апликации (третата, четвртата, петтата и дванаесеттата апликација). Одлучувајќи за основаноста, Судот ги повтори начелата од пресудите во предметот *Неџдет Шахин и Перихан Шахин против Турција* [GC]²⁹² и во предметот *Станковиќ и Трајковиќ против Србија*.²⁹³ Судот истакна дека во овој предмет странките не го оспориле фактот дека имало неконзистентности (невоедначености) при пресудувањето на граѓанските тужби поднесени од многу поединци кои биле во идентични или слични ситуации како апликантите. Исто така, Судот напомена дека, според релевантната судска практика доставена од странките, таквите неконзистентности траеле четири години – од 2012 година до 2016 година. Исто така, ЕСЧП забележа дека во текот на овој период неконзистентностите во судската практика не биле исти – можат да се издвојат два одделни периода. Судот забележа дека ситуацијата на апликантите се однесувала на обата периода, а, со исклучок на тринаесеттиот апликант, сите нивни пресуди биле донесени од Апелациониот суд во Белград. Пресудата во жалбената постапка во предметот на тринаесеттиот апликант била донесена од Апелациониот суд во Крагуевац. Иако домашното право во Србија предвидело судски механизам подобен да ги разреши неконзистентностите, Судот истакна дека практиката на Врховниот касационен суд за таа работа, како и напорите на тој суд за воедначување на практиката немале ефект во овој предмет барем до, во најдобар случај, подоцнежниот дел од 2016 година. Покрај тоа, иако во српскиот правен систем Уставниот суд игра важна улога во заштита на правото на поединец на правна сигурност, Судот истакна дека неконзистентностите при пресудувањето за кои станува збор постоеле и во практиката на овој суд. Во вакви околности, Судот утврди дека не може да се смета дека неспорните неконзистентности при пресудувањето на граѓанските тужби во текот на релевантниот период биле институционално разрешени. Овие неконзистентности создале состојба на постојана несигурност, што, пак, мора да ја намалило довербата на јавноста во судството, која е една од суштинските компоненти на држава заснована врз владеење на правото. Спомнатите неконзистентности не биле елиминирани сè до јули 2016 година, преку постапки определени со Законот за организација на судовите, Деловникот на Судот и други одредби кои предвидуваат механизам за надминување на конфликтни одлуки на судовите на домашно ниво. Судот, без да смета дека е соодветно да се произнесе каков требало да биде стварниот исход од испитување на тужбите на апликантите, сметаше дека четирите години на спомнатата правна несигурност ги лишиле апликантите од правна сигурност, несигурност што Врховниот касационен суд или Уставниот суд не успеале да ја разрешат со нивните одлуки. Со оглед на „длабокиот и долготраен“ карактер на разликите во пресудувањето, ЕСЧП утврди дека во однос на преостанатите апликанти имало повреда на нивното право на правна сигурност содржано во членот 6 § 1 од Конвенцијата.

Во *Димовиќ и други против Србија*²⁹⁴ ЕСЧП ја испита апликацијата според членот 6 § 1 од Конвенцијата во комбинација со членот 6 § 3 (г) и утврди повреда. Предметот беше одлучен од совет.

291 *Мирковиќ и други против Србија*, пресуда од 26 јуни 2018.

292 *Неџдет Шахин и Перихан Шахин (Nejdet Şahin and Perihan Şahin) против Турција*, пресуда на Големиот совет од 20 октомври 2011.

293 *Станковиќ и Трајковиќ против Србија*, пресуда од 22 декември 2015.

294 *Димовиќ и други против Србија*, пресуда од 11 декември 2018.

Апликантите се жалеа на правичност на нивното судење. Тие особено наведоа дека нивната осуда била заснована единствено или воглавно врз исказот на Р.К., кого тие не можеле да го испрашаат. Во исто време, апликантите тврдеа дека мерките за врамнотежување биле недоволни за да се овозможи правично и правилно оценување на веродостојноста на доказите кои не можеле да се оспорат во самата судница. Одлучувајќи за основаноста, Судот ги примени начелата од *Ал Каваџа и Тахери против Обединетото Кралство*²⁹⁵ и *Сетон против Обединетото Кралство*.²⁹⁶ Судот истакна дека спорниот сведок бил на располагање за испрашување во текот на првото судење и умрел кусо време пред повторното судење. Во однос на вториот чекор од тестот од предметот *Ал-Каваџа и Тахери*, Судот сметаше дека другите докази врз кои се потпрел првостепениот суд биле ирелевантни за одлучувањето за кривичните обвиненија против апликантите во тековниот предмет. По анализирање на доказите врз кои домашните судови ги засновале нивните одлуки, Судот утврди дека исказот на Р.К. од 4 април 2008 година не бил „решавачки“ во однос на третиот апликант, но дека бил „решавачки“ во однос на другите двајца апликанти. Во однос на третиот чекор од тестот од *Ал-Каваџа*, ЕСЧП напомна дека Р.К. сериозно се разболел откако завршила предсудската истрага и бил поднесен обвинителен акт. Поради тоа, на истражните органи не можело да им се префрли дека не направиле соочување меѓу него и апликантите во текот на истражниот стадиум. Во тој момент едноставно не било предвидливо дека Р.К. нема да присуствува на последователно судење. Од истата причина, Судот истакна дека на апликантите не може да им се префрли што не побарале соочување со Р.К. во текот на тој стадиум, иако имале право на тоа според домашното право. Фактот дека спорната изјава на Р.К. била дадена во присуство и под надзор на истражен судија не можела, самата по себе, да се смета како замена за правата на апликантите да го испитаат него, туку претставувала една од процедуралните гаранции на правото на правично судење. Судот повторно напомна дека дополнителна гаранција во овој поглед би можело да биде ако во судницата се прикаже видео снимка од сослушување на отсутен сведок, така што да им се овозможи на судот, обвинителството и одбраната да го набљудуваат однесувањето на сведок и да оформат сопствен впечаток за неговата или нејзината веродостојност. Меѓутоа, кога Р.К. ја дал спорната изјава, домашното право не предвидувало можност за видео снимање на сослушување на сведок и сообвинет во истражниот стадиум. Конечно, ЕСЧП истакна дека во пресудите на српските судови немало индикација дека тие со некаква посебна претпазливост пристапиле кон оценување на веродостојноста на исказот на Р.К., даден на 4 април 2008 година. Особено, тие судови не го зеле предвид согледувањето дека предметниот исказ подоцна бил повлечен, ниту има некаква индикација дека судовите од тужената држава биле свесни дека исказ на отсутен сведок, како што е Р.К., има помала тежина. ЕСЧП заклучи дека немало повреда на членот 6 § 1 од Конвенцијата разгледуван во комбинација со членот 6 § 3 (г) во однос на третиот апликант и дека имало повреда на тој член во однос на првиот апликант и вториот апликант.

Судот донесе една пресуда, *Исени против Србија*,²⁹⁷ во предмет според членот 1 од Протоколот бр. 1, заштита на сопственост и во тој предмет беше утврдена повреда. Предметот беше одлучен од комитет. ЕСЧП утврди повреда на правото на сопственост бидејќи одлуката на Уставниот суд во врска со експропријација на апликантовиот стан не била извршена повеќе од седум години.

295 *Ал-Каваџа и Тахери (Al-Khawaja and Tahery) против Обединетото Кралство*, пресуда на Големиот совет од 15 декември 2011.

296 *Сетон (Seton) против Обединетото Кралство*, пресуда од 31 март 2016.

297 *Исени против Србија*, пресуда од 9 октомври 2018.

Судот донесе една пресуда, *Грујиќ против Србија*,²⁹⁸ во предмет според членот 8, право на приватен и семеен живот и тука не беше утврдена повреда. Предметот беше одлучен од совет. Апликантот се жалеше поради неизвршување на две одлуки со кои му биле дадени права да контактира со неговите деца. По анализирање на фактите на предметот и применување на судските начела врз тие факти, ЕСЧП заклучи дека државните органи ги презеле сите неопходни чекори што разумно се бараат од нив со цел да се оствари правото на апликантот да контактира со неговите деца.

Одлуки

Во 2018 година ЕСЧП донесе 37 одлуки во однос на Република Србија. Судот симна од списокот 30 апликации поради склучување на пријателски спогодби. Апликациите беа прогласени како недопуштени во седум предмети.²⁹⁹ Во четири предмети беа донесени одлуки од комитет, додека совет усвои одлуки во три предмети.³⁰⁰

Во одлуките во *Бихорац-Хајдарагиќ*,³⁰¹ *Богичевиќ-Ристиќ*,³⁰² *Матовиќ*³⁰³ и *Нишевиќ Тадиќ*³⁰⁴ ЕСЧП ги отфрли апликациите поради злоупотреба на правото на апликација.

Во одлуката во *Елисеев и Руски Елитни Клуб против Србија*,³⁰⁵ Судот утврди дека апликацијата во однос на првиот апликант била недопуштена поради недостиг на статус на жртва. Во однос на вториот апликант, ЕСЧП утврди дека жалбениот навод според членот 1 од Протоколот бр. 1 мора да се отфрли поради неисцрпување на домашни правни лекови, а жалбениот навод според членот 6 бил неспоив *ratione materiae* со одредбите на Конвенцијата (т.е. не спаѓал во нивниот материјален опфат).

Во одлуката во *Бистровиќ Настиќ*³⁰⁶ жалбениот навод на апликантката во врска со физички пристап до зградата во која се наоѓал кривичниот суд што одлучувал за нејзиното граѓанско барање (како оштетена) беше отфрлен бидејќи апликантката пропуштила да ги искористи домашните правни лекови.

298 *Грујиќ против Србија*, пресуда од 28 август 2018.

299 *Елисеев и Руски Елитни Клуб против Србија*, одлука од 10 јули 2018; *Бистровиќ-Настиќ против Србија*, одлука од 11 септември 2018; *Нишевиќ-Тадиќ против Србија*, одлука од 25 септември 2018; *Матовиќ против Србија*, одлука од 25 септември 2018; *Богичевиќ-Ристиќ против Србија*, одлука од 2 октомври 2018; *ЈКП Водовод Краљево против Србија*, одлука од 16 октомври 2018 и *Бихорац-Хајдарагиќ против Србија*, одлука од 6 ноември 2018.

300 *Елисеев и Руски Елитни Клуб против Србија*, одлука од 10 јули 2018; *Бистровиќ-Настиќ против Србија*, одлука од 11 септември 2018 и *ЈКП Водовод Краљево против Србија*, одлука од 16 октомври 2018.

301 *Бихорац-Хајдарагиќ против Србија*, одлука од 6 ноември 2018.

302 *Богичевиќ-Ристиќ против Србија*, одлука од 2 октомври 2018.

303 *Матовиќ против Србија*, одлука од 25 септември 2018.

304 *Нишевиќ-Тадиќ против Србија*, одлука од 25 септември 2018.

305 *Елисеев и Руски Елитни Клуб против Србија*, одлука од 10 јули 2018.

306 *Бистровиќ Настиќ против Србија*, одлука од 11 септември 2018.

Конечно, во одлуката во *ЖП Водовод Краљево*,³⁰⁷ ЕСЧП утврди дека претпријатието апликант не можело да се третира како „невладина организација“ во смисла на членот 34 од Конвенцијата, бидејќи тоа не уживало доволна независност од политичките органи. Следствено на тоа, беше утврдено дека апликациите биле несповиви *ratione personae* со одредбите на Конвенцијата (поради недостиг на активна легитимација).

307 *ЖП Водовод Краљево против Србија*, одлука од 16 октомври 2018.

За AIRE Центарот

AIRE Центарот е невладина организација која ја промовира свесноста за правата од европското право и им обезбедува поддршка на жртвите на повреди на човековите права. Тимот на меѓународни правници обезбедува информации, поддршка и совети за правните стандарди на Европската унија и на Советот на Европа. Тој има особено искуство во застапување пред Европскиот суд за човекови права во Стразбур и има учествувано во повеќе од 150 случаи. Во текот на последните 20 години AIRE Центарот спроведе и учествуваше во бројни семинари во централна и источна Европа во полза на адвокатите, судиите, државните службеници и невладините организации.

AIRE Центарот посебно се фокусираше на земјите од западен Балкан, каде е присутен преку една и пол деценија спроведувајќи серија долгорочни програми за владеење на правото во партнерство со домашните институции и судовите. Нашата цел е преку овие програми да се унапреди националното спроведување на Европската конвенција за човекови права, да се помогне процесот на Европската интеграција преку зајакнување на владеењето на правото и целосно признавање на човековите права, како и да се поттикне регионалната соработка помеѓу судиите и правните професионалци.

Foreign &
Commonwealth
Office

Подготвувањето на оваа публикација беше поддржано од Владата на Обединетото Кралство. Гледиштата изнесени во оваа публикација не мора да одразуваат официјален став на Владата на Обединетото Кралство.